MŰVÉSZETI KÖNYVTÁR

SZERKESZTI K. LIPPICH ELEK

MALONYAY DEZSŐ

MEDNYÁNSZKY

BUDAPEST
LAMPEL RÓBERT (WODIANER F. és FIAI) CS. ÉS KIR. UDV. KÖNYVKERESKEDÉS
KIADÁSA

MŰVÉSZETI KÖNYVTÁR

MŰVÉSZETI KÖNYVTÁR

SZERKESZTI

Dr K. LIPPICH ELEK

MEDNYÁNSZKY

IRTA

MALONYAY DEZSŐ

BUDAPEST
LAMPEL R. KÖNYVKERESKEDÉSE
(WODIANER F. ÉS FIAI) RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
1905

Digitized by the Internet Archive
in 2015

https://archive.org/details/mednyanszky00malo

MEDNYÁNSZKY

IRTA

MALONYAY DEZSŐ

SZÁZHÉT SZÖVEGKÉPPEL, TIZENKÉT MELLÉKLETTEL ÉS
EGY FACSIMILEVEL

BUDAPEST
LAMPEL R. KÖNYVKERESKEDÉSE
(WODIANER F. ÉS FIAI) RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
1905

Minden jog fentartva.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA

MEDNYÁNSZKY LÁSZLÓ BÁRÓ.

MEDNYÁNSZKY LÁSZLÓ BÁRÓ

1852

I.

A Mednyánszky család valamikor, az idők messzeségében, lengyel volt.

Az első Mednyánszky, aki már a miénk lett, II. András királyunk idejében került Magyarországra; Kálmán herceg menyasszonya, Lesko lengyel herceg leánya, Salome hercegnő kíséretében jött, a családi hagyományok szerint 1221 táján. Ez a Mednyánszky kapta II. Andrástól első magyar birtokát, a trencsényi Mednét; kezdetben Medneinek hívták s ez a név változott utóbb Mednyánszkyvá. Az ősi birtok, Medne, megfogyva ugyan, de mainapig a nemesi ág birtokában van s övék az ősi «Mednei» predikátum. Vitéz emberek voltak a Medneiek. A nápolyi hadjárat folyamán egy mednei Mednyánszky mentette meg Nagy Lajos királyunk életét, — ezért nemességét a király megerősítette s a címersisakba ekkor kapta a család az egyszarvú fehér lovat; a vonatkozó okmányt művészünk kastélyában, a beckói levéltárban őrzik.

Egy Mednyánszky testvér, — 1500 táján, — Erdélybe származott; fiai utóbb a fejedelmi udvarba kerültek s ott kapták az «aranyosmedgyesi» predikátumot.

Ez az ág a mi művészünké.

Ebből, az aranyosmedgyesi ágból való az a Mednyánszky Jónás, aki Rákóczy György meghitt embere volt; ő közvetítette a korán elhunyt Rákóczy Zsigmond házasságát Henrietteel, a rhenusi Palatinus leányával, ő járt Rákóczy György politikai missióiban a bécsi udvarnál. Kedves embere volt Mária Terézia királynénak is egy Mednyánszky:

aranyosmedgyesi Mednyánszky Antal, — ezt tette meg a királyné bárónak s ugyancsak a királyné házasította össze Révay Rózsa bárónővel, a már kihalt beckói-Révay ágból.

Révay Rózsa apai ágon a Stibor vajdától, e nagyhatalmas úrtól, tizenöt vár urától eredő lendvai Bánffy, Rozgonyi, Kanizsay, Nádasdy (a híres Báthory Erzsébetnek, Csejte véres szép asszonyának férje), Drugeth-Révay nemzetségek leszármazását képviselte, anyai ágon pedig a Stibor-lendvai Bánffy—Jakusiteh—Eszterházy léniát; aranyosmedgyesi Med-

BECKÓ.

nyánszky Antal báró és felesége, született Révay Rózsa bárónő fia, Mednyánszky báró vette feleségül Eszterházy Josephine grófnőt, aki szintén a Stibor-féle leszármazottságból eredt, — úgy apai, mint anyai ágon stiborida, ahogy magukat Stibor utódai nevezték. Ezeknek két fiuk volt: Lajos és József; Lajos, az idősebb, Majláth Ágnes grófnőt vette feleségül; történetíró volt, a «Vágvölgyi Várak Regéi» szerzője, és politikus, a konzervativ párt vezető embere, nyitrai főispán, a felsőház elnöke, stb.; fia, Mednyánszky Dénes báró még él.

A fiatalabb testvér, József báró, a mi művészünk nagyapja, mint katona vett részt a Napoleoni hadjáratokban s Franciaországban nősült,

egy elzaszi hű bonapartista családból hozta haza Beckóra szeretett párját, a szépséges Richer Eleonorát.

Ritka műveltségű, nagy eszű, hatalmas akaratú magyar asszony lett a francia leányból, akit idegen földön, két ütközet között gyűrűzött el a magyar levente. Nagy akaraterejére szüksége is volt idehaza utóbb, amikor a magyar szabadságharc folyamán csapás, gond, megviseltetés, gyász, szenvedés csak úgy zúdult reá s ő meg nem roskadt, — akkor sírt, amikor senki sem látta. Martir-glóriával feje fölött, az elsők között áll a magyar nagyasszonyok sorában.

BECKÓ.

Három fiuk volt.

Az első, László, eszményi szép, daliás ifjú, gárdista volt Bécsben. Mikor édesapja, az éltes ember, a szabadságharc kitörésekor beállott nemzetőrnek, sietett haza László is; letette az udvari párduc-kacagányt, honvédzubbonyt öltött s megérdemelte familiájának azt a dicsőséget, hogy ő lett az első, akit Haynau felakasztatott, 1849-ben, Pozsonyban. Amikor az akasztás előtt való este édesanyjától búcsúzott, nem könyezett ő sem, édesanyja se sírt, — mosolyogva ölelték meg egymást... Fiatal özvegy maradt utána, született Majláth Mária grófnő, s egy kis árva, Árpád.

A második fiú: Eduard, — művészünk apja.

A harmadik: Cézár, — a könyvet, a tudományt szerette. Pap lett, de a szabadságharc első riadójára ő is sietett a haza szolgálatára: Görgey táborába állott lelkésznek. Nem csupán temetett, nemcsak imádkozott. Isaszegnél történt: kereszttel kezében olasz volontéreket vezetett a dombra helyezett ellenséges ágyúüteg ellen, — egy osztrák ágyús rohant neki, hogy elfogja... de a pap úgy sújtotta főbe súlyos ezüst keresztjével az osztrákot, hogy az nyúlt el a földön. Görgey ezért még ott, a csatatéren, tűzte a pap mellére

a hősök érdemrendjét. Kossuth nevezte ki püspöknek s Görgey táborában szolgált Világosig. Világos után, — mint halálraitélt, — menekült, édes anyja lopta ki külföldre; sok viszontagság, egész regény közepette járta meg Ausztráliát, béna lett s tragikus véget ért Hiereben, az ötvenes években.

Eduard a jogi pályára készült s negyvennyolc előtt a helytartóságnál vállalt jogi szolgálatot. A szabadságharc katonái közé állott testvéreivel együtt s Görgey hadtestében szolgált mindvégig, mint galopin. Világos után, egy komáromi certifikátum segítségével, sikerült Beckóra vonulnia. Sokat nyugtalanították a passzus miatt. 1850-ben nősült, feleségül vevén szirmai és szirma-besenyői Szirmay Mária Annát. Azután békében gazdálkodott, gondját viselte a vidéknek, rendezgette a bonyolult családi pöröket, nevelte jó magyar szellemben környezetét, és két gyermekének élt, Lászlónak s Margitnak.

BECKÓ.

Lászlóról szól ez a könyv.

Margit, — a gazdálkodó és tudós Czóbel István felesége, — művészlelkű bájos asszony, a szepesmegyei Mednyánszky várkastélyban, Nagy-Eőrön él. Aki járt valaha náluk, az sohasem feledi azt a magas műveltségű, visszavonultságukban oly boldog családot, a kedves gyermekeket, a széptani tudományokban, filozófiában buvárkodó, magyar gavallér férjet s mint Jókai valamelyik legszebb fehérasszonyára, úgy emlékszik vissza az ódon várban élő úrnőre, müvészünk testvérére.

Mielőtt áttérnénk Lászlóra, — hogy az öröklés elméletének is megadhassuk a magáét, a hős katonák utódjában nyilvánuló művésztehetség eredetét keresvén, — szóljunk az anyai ágról, a Rák nemzetségből származó Szirmay családról.

Régi magyar familia ez is.

A mohi pusztán, a tatárok ellen küzdve, harmincegy vitéz esett el a

Rák nemzetségből, s akik megmaradtak, igen hatalmasok levének, el, az Anjou-kor végéig. És azután is, nagy tekintélyű s nagy birtokú család; a XVIII. században sűrűn házasodnak össze a grádeci Horváth-Stanchich családdal; a Horváth család kiváló őse az a grádeci Horváth-Stanchich Márk, aki Zrínyi Miklósnak jóbarátja és Zrínyi előtt Szigetvár kapitánya volt; Zrínyi több hozzáintézett levelét őrzik a nagy-eőri leveles ládában.

Grádeci Horváth-Stanchich Márk három basa ellen védelmezte meg hősiesen Szigetvárát, a törököket vagy tízszer verte vissza; a török táboron ütve, zsákmányúl ejtette Ali basa kincseit, — e vitéz tetteiért kapta jutalmúl I. Ferdinándtól, 1540-ben, a szepesi várat, Nagy-Eőrt, vagy huszonnégy falut Baranyában s a baranyai örökös főispánságot. Egy kardját Zrínyi Miklós kérte el tőle emlékűl, egyet Miksa császár helyezett a császári fegyvertárba a hős tiszteletére, — harmadik jó kis vaskóját, kurta, széles csatakardját Nagy-Eőrön őrzi Czóbel István.

BECKÓ.

Márk fia, Gergely, a tudományokba mélyedt, a külföldi német egyetemeket járta s ott cserélt hitet, protestáns lett. Amit tanult, azt jó magyar módra, hazahozta; abban a korban híres volt az iskola, amelyet családi fészkében, Nagy-Eőrön alapított s amelyből utóbb a mai kézsmárki evangelikus iskola fejlődött; az iskolába tudós német professzorokat hozatott, s tanított ő maga is, még pedig a tudományok tudományát, filozófiát. Iskolájával oszlopos embere, buzgó terjesztője lett a reformációnak. Harcolt Thököly mellett s elvesztette Nagy-Eőrt; a vár, a birtok Lustkandelé lett, akitől azonban a család visszaváltotta.

Azóta a Horváth-Stanchichokat ott találjuk szinte minden magyar fölkelés élén, — békés időkben pedig szorgalmasan tanulnak, olvasnak és filozofálnak.

Szirmay András, akinek már anyja is Horváth-Stanchich leány volt, 1700 végén vette feleségül unokahugát, Annát, az utolsó fiúsított Horváth-Stanchich leányt. Nagy eszű, alaposan művelt dáma volt Anna, méltó párja az európai műveltségű Szirmay Andrásnak, aki éveket töltött külföldön s hosszasan tartózkodott az angol udvarban is.

E jeles párnak fia volt Boldizsár, anyai ágon művészünk nagyapja.

Boldizsár teljesen anyjára, született Horváth-Stanchich Annára ütött; lényében nyugodt, bölcselkedő természetű, gondolkodásában szigorúan tárgyilagos, nagy olvasottságú és különc. Családi birtokáról, a Zemplén megyei, Nagy-Mihály mellett lévő Pazdicsról járt, csibukozva, gyalog utazásokra s így vándorolta végig a pátriát, igy járta be Törökországot (mint unokája, László), jegyzeteit görög betűkkel írta (így unokája, László is); megtanulta a keleti nyelveket, beszélt törökül, szerbül, arabul (ilyen gazdag az unoka nyelvtehetsége is). Szokásaiban hajlott a bohémség felé, de magára sokat adott, testének uriasan gondját viselte; amilyen különös, eredeti és szokatlan volt egyes cselekedeteiben, ügyeit olyan minuciózusan rendben tartotta. Eredetileg jogi pályára készült s negyvennyolcban ő is mint nemzetőr szolgált.

BECKÓ.

Tó-Györkről nősült, a svéd származású, szépségéről országszerte híres, lelke mélyéig művész-hajlandóságú Ozdi Sturmann Máriát vette feleségül.

Leghatározottabban innen, anyai ágból sarjadnak a mi művészünk dús tehetségének gyökérszálai. Kis híjján művésznő volt ez a nagyanya, művésznő a leánya is, László anyja, aki szépen festett. A nagyanya rajongott a zenéért, meséket írt gyermekeinek, akiket az első oktatásban maga részesített.

Az édes anyáról Vay Sándor gróf írt («Régi Nemes Urak, Urasszonyok»), Mednyánszky László Édesanyja címen. Citálom a jellemző históriát.

«Kegyeletes kezek nemrégiben nagyon kedves meglepetésben részesítettek; anyai nagyatyám egyik unokanővérének, Szirmay Marie-Annenak néhány rajzát küldötték meg nékem. A kissé bátortalanúl rajzolt virágoknak színe ma is eleven. A halványkék délignyitók, a rózsa szirmai engedelmesen símulnak a megsárgult papirra. Mintha látnám még a bájos gyermekfejet, ahogy ráhajlik a rajztáblára és festi, festi kedves virágait egymásután, ami legnagyobb mulatsága volt a kis Marie-Annenak. Ha a családban névnap, születésnap volt, ő mindenkinek csak képet ajándékozott.

Ozdi Sturmann Márton hatalmas oligarka volt Gömörmegyében. Nem tűrt ellenmondást senkitől, legkevésbbé a saját családjában. Így történt, hogy egyszer összekülönbözött hitestársával, Sembery Anna Máriával, még pedig annyira, hogy külön mentek lakni. Volt kastély, uradalom, amiben válogathattak: Vizesrét, Zádorfalva, Ózd, Tó-Györk, stb.

BECKÓ.

Mult az idő; Sturmann Márton, Gusztáv Adolf svéd király marsalljának utóda, csak nem akart békülni: közeledjék az asszony, így dukál ez!...

Eljött Márton napja is, amit mindig nagy fénynyel, nagy pompával ültek meg Vizesréten. Az óriási ebédlőteremben, amelyben huszonnégy vasas tiszt járta egyszer lóháton a quadrillet, gyülekeztek a gratulánsok. Elsőnek mindig a palatinus levelét olvasták fel, aki egyszer sem mulasztotta el kedves emberét a nevenapján üdvözölni, — aztán jött a sok megyei úr, a rokonság, a gazdatisztek, a vasbányák személyzete és végül a kis Lotti, az egyetlen gyermek, mert egymásután halt el négy szép, nagyreményű fiúmagzat. Angyalszép és angyaljóságú gyermek volt a kis Lotti; már zsenge korában jó szelleme az egész családnak. Félénken, tipegő léptekkel járult atyja elé és szép, hosszú üdvözlő verset mondva, gyönyörű virágbokrétával kedveskedett.

Csupa ritka, délszaki virág volt s oly nagy öröme telt bennök a kertészkedést szenvedélyesen mívelő Sturmann Mártonnak, hogy ölébe kapván kis leányát, így szólt:

— Kérjél amit kívánsz, nem fogok tőled semmit sem megtagadni.

Lottika erre sírni kezdett, majd mosolygott és fürtös fejecskéjét atyja keblére hajtva, suttogá:

— Kérjük a mamát, hogy jöjjön vissza.

Az ártatlan gyermeki szív óhajtása annyira meghatotta Sturmann Mártont, hogy még azon a napon írt feleségének s a kibékülés csakhamar megtörtént.

BECKÓ.

Ezután született még Sturmannéknak egy kis leánykájúk, Mária, akinek a majdnem húsz évvel idősebb Lotti nemcsak testvére, de anyai barátnője is volt, egészen végzetes halálukig.

Sturmann Máriát oltárhoz Szirmay Boldizsár vezette. Nagyműveltségű, de túlságosan ideális gondolkozású férfi. Az egész emberiségen, mindenkinek a baján szeretett volna segíteni s ezért aztán akárhányszor ő maga keveredett bajba.

Egyik fő kedvtelése az volt, hogy a régi Pest külvárosainak összes korcsmáit, roszhírű helyeit bejárva, a magasabb emberi erkölcsökről s erényekről tartott előadásokat. Ha aztán egyik-másik züllött fickó azt mondta neki, hogy nem lopna, ő, csak lenne pénze vagy foglalkozása, akkor először pénzt adott az olyannak Szirmay, aztán pedig addig járt-kelt, amíg valami állásba be nem segítette.

A művészekért és írókért is rajongott Szirmay Boldizsár és túlboldog volt, amikor látta, hogy leánykája, a kis Marie-Anne minden papirt telerajzol, — Mari pedig, a trónörökös, kívülről tudja az Aurorában megjelent összes verseket.

Falusi kastélyukból a fővárosba költöztek, már azért is, hogy Szirmayné közelebb lehessen szeretett Lotti testvéréhez, Beniczky Pálnéhoz, aki özvegyen maradva, gyermekei neveltetése végett szintén Budán lakott. — A szeretetben élő két család boldogságát csakhamar megzavarta a rémes kolera. Az a gyászos esztendő, — 1831! . . . Két marokra fogta akkor kaszáját a halál. A virágzásnak induló főváros gyász és némaság helye lett. Nem volt ház, amelyet megkímélt volna a rettenetes betegség. Reggeltől estig halottvivőkkel, temetéssel találkoztak a járókelők. Harang nem szólt, ének se hangzott: minden szertartás, koporsó nélkül temettek. Az óriási rettegést még növelte a babona. Mentől jobban dühöngött a veszedelem, a babona is annál inkább burjánzott. Ilyen babona volt például az a hiedelem is, hogyha többen mentek együtt s halottal találkoztak, — azt viszi el a kolera, aki legelőbb pillantotta meg a halottas menetet.

BECKÓ.

Szirmay Boldizsárné Sturmann Mária, a Váci úton hajtatva, halottas menettel találkozott. A fogatban mellette ült testvére, Lotti, — az első ülésben pedig Szirmayék Marci fia, nővérének egyik kis leányával; ölében a kis Marie Annet tartotta.

— Nini, kolera-halott! — mondta Szirmayné, egészen megfeledkezve a babonáról; de testvérének eszébe jutott a babona s hirtelen közbevágott:

— De nem te láttad ám meg legelőbb! Én sokkal előbb vettem észre! Az eleven, pajkos Marci gyerek azonban, anyját s nagynénjét összecsókolva, kiáltozta:

— Nem! nem! egyikőtöket se viszi el a csúf kolera! Én már vagy tíz perce látom a halottas embereket, de nem szóltam . . .

Akkora volt a szeretet abban a családban, hogy mindegyik szívesen váltotta volna meg a magáéval a másiknak életét.

... Forró augusztusi reggel volt, s mire a sápadt nyári égen aláhajlott a nap: a viruló fiatal asszony, Szirmayné már halva volt.

Szirmay Boldizsár menekült gyermekeivel, de a kis Marcit nem menthette meg. A dunai hajóhíd közepén törtek ki a fiúcskán a rettenetes kór tünetei. A kocsis, aki vitte őket, kiszállította Szirmayt a kocsiból, — hogy őtet Sthály, a hatalmas protomedikus beesukatja, agyonütteti, ha kolerabeteget mer vinni! ...

Szirmay Boldizsár hát ölbekapta a fiút, de már esak halottat vitt sógorasszonya házához, akit szintén ravatalon talált ... Mert a hű testvér egy pillanatra sem távozott Szirmayné ágya mellől; ő fogta föl utolsó lehelletét, ő kisérte ki a budai temetőbe, egyedül, egymaga állt a sírnál, amíg behantolták — s negyvennyole óra multán vitték őt is testvére mellé, a budai temetőbe.

A szegény kis Marcinak már esak ispotályi temetés jutott, mert apja, Szirmay Boldizsár leánykájával, Marie-Anneal, még azon az éjszakán kiszökött a városból s így mentette meg a gyermeket.

Szirmay Marianne felnövekedett, kedves, szép hajadon vált belőle, nagy passzióval rajzolt és festegetett üres óráiban s később, miután Mednyánszky báró felesége lett, egy világhírű művészszel ajándékozott meg bennünket. Szirmay Marianne volt ugyanis Mednyánszky László báró édesanyja.»

László, a mi művészünk, örökölte nagyapja szigorúan logikus, filozófiailag fegyelmezett gondolkozását, de már az anya művészi hajlamaival, — ez benne Horváth-Stanehieh; idegessége, hajlandósága a misztikus, a titokzatos, a ködös felé, gyakran melankóliába olvadó zárkózottsága, vagyis inkább rejtelmessége viszont Mednyánszky, még pedig a stiboridákat jellemző örökség.

Művészi rátermettségét alapjában jellemzi, hogy írni, betűt vetni még nem tanult meg, már fákat esinosan rajzolgatott természet után.

Összeszedtünk nehányat első rajzai közül.

Érdekes, hogy már ezeken a kezdetleges művészi tapogatózásokon, mennyire nem a részleteket keresgéli, — egész vidéket, egész uteát, egész szobát iparkodnék papirosára fogni s ösztönszerűleg rá-rábukkan a jellemzőre.

A MŰVÉSZ JEGYZŐKÖNYVÉBŐL.

II.

Mednyánszky László báró 1852 júniusában született, Trencsénymegyében, Beckón s ott nevelték tíz esztendős koráig.

Festői szép vidék az és úgy teli van mesével, regékkel, szinte beszélnek a hegyeken a várromok, legendás titkokat rejtegetnek az erdők s a szeszélyesen kanyargó, szüntelen új medret kereső Vág gondoskodik, hogy évről-évre változzék, megunhatóan egyforma ne maradjon a kép.

Az alsó Mednyánszky kastélyban, a templom felé eső emelet egyik szobájában született László. A szoba ablakából látni a Stibor-vár romjait s a százados fákkal benőtt park éppen ott, a vár sáncában fekszik. Ott, az ősi sáncok közt kapkodott a pázsitban a napsugár arany tallérjai után a járni tanuló gyermek, az első kép vonalait a várromok magasba meredő falai rajzolták ki a kék égen szeme elé s bölcsőjéhez átringott a templomból a méla orgonaszó.

És minden olyan régi, olyan már-már elmúlt, olyan borongósan költői és nemesen patinás a szülőház környékén. Omlik a ház, miután a vár leomlott már; százados barnaság a falon; dús indák, buja tenyészet temeti a sáncfalakat, — sötétség van és csönd a lombos vén fák közt, legnagyobb nesz a bogárzümmögés, meg a méhdongás. A kastély udvarán ekót ver a lépés zaja. És a község is csöndes, ősi öregség, még ma is jobbágyos alázatosság lakik ott. Mert hatalmas nagyúr volt Stibor! Parancsoló hangja, kemény nézése kisért is talán még a vidéken... A vár túlsó lejtőjén, ahol hajdan a várkert volt: meghalt a kert, egy-egy alázatosabb bokor zöldel csak, — mintha a végsőt vonagló vár sóhajtásai dermesztették volna meg azt a vidéket. És a romok közül, amerre csak ellátsz, megannyi rom: ott Bercsényi fészke, Temetvény, — amott Csejte romjai, ahol szűzek vérében fürdött, hogy még szebb legyen, hogy mindig fiatal és gyönyörűséges maradjon, Báthory Erzsébet, — a távolban a még ma is hatalmas trencsényi vár romjai... És köröskörül hegy, szikla, erdőség.

Ennyi elmúlás, ily festői haldoklás között és éppen abban az időben, amikor a nemzet is már-már temetkezett, — mit érezhetett a fogékony lelkű gyermek? . . .

Ha a művészet, a poézis nem egyéb, mint a gyermekkori réveteg érzelmeknek s az üde gyermekfantázia sejtelmes tündérképeinek visszakeresése, mily pazarul szolgálta ez a környezet a fogamzó művész-lelket!

Hogy mennyire szolgálta, mily dúsan s mily a környezetre valló jellemzetességgel táplálta, azt majd meglátjuk az érett művész alkotásain, — de jelentkezik már az a gyermek első babrálgatásain is.

NAGY-EŐR.

Vegyük még hozzá azt is, hogy a gyermek, a kegyúr fia, apránkint megtudja, hogy mindez az övé, s amikor ezt megérti, érti már nyomban azt is, hogy mindez már pusztul, elmúlik menthetetlenül, már jóformán nincs is, csak a szemé, csak nézni való, se haszna nincs, se értéke nem sok: de szép! . . .

És siessünk a képét megőrizni, mert maholnap látnivaló se igen marad belőle. A mult esztendőben még egy fal épen állott azon a sziklaormon, — az idén már nincs ott . . . A beomlott tetejű várkápolna oltárfalán tavaly még freskó nyomai látszottak, de lemarta a tél s az idén már csak a leomlott vakolatot mossa rongyosabbá az eső.

Az első mese miről szólott volna egyébről, persze a várról.

A fiú hallgatta áhítatosan.

Tizenkét vára, számtalan faluja, tenger urodalma, tömérdek kincse, sok sereg jobbágya volt ősapádnak, a kis király Stibornak. Zsarnok volt, de az embereit meg tudta védelmezni; hirtelen természetű, de a szíve épp oly hirtelen szóhoz jutott. Egyszer ezen a vidéken vadászott, bölényt űzött a rengetegben; ahogy ravatalra került a fejedelmi állat, itt töltötték az éjszakát a tisztáson, áldomást itt tartottak. Stibornak jó kedve kere-

kedett. Kedves bolondja, Beckó, sokszor megnevettette. Éjféltájban aszondja: «Beckó fiam, mi a kívánságod? Teljesítem.» . . . Tanakodott a bolond. A hold egy magányosan álló sziklacsúcsra tűzött s olyan púpos volt az a szikla, mint a bolond . . . «Tudod mit, kegyetlen gazdám! Rakass nékem palotás várat oda a szikla púpjára, de olyan hatalmasat, hogy még te se vehesd be, ha megharagudnál rám! Annak az erkélyéről akarok én fittyet hányni néked!» . . «Meglesz!» — igérte Stibor s meglett. Egy év nem tellett belé, a szikla púpján állott a vár, olyan hatalmas, hogy még Stibor se birhatott vele. Dolgozott azon minden jobbágy, ezer fogadott kőmíves; az utas, akit sorsa arra vitt, tovább nem haladhatott, munkába hajtották s hét napig nem eresztették útra Stibor csatlósai. Az igéret napjához egy esztendőre, holdvilágos éjfélkor, Stibor udvara kisérte palotájába a bolondot és amikor a vajda annak rendje és módja szerint installálta a bolondját, így szólt a vajdához Beckó: «Tudod mit, komám?!... Nem vagyok én olyan bolond, hogy bolond nélkül lakjam ebben a tömérdek házban: neked ajándékozom!» Jó kedve volt Stibor vajdának, elfogadta hűséges bolondja ajándékát s az lett legkedvesebb mulató tanyája, Beckó vára . . . A boszúálló vipera is itt marta ki két szemét a vajdának, — botorkálva, a Trencsény felé eső sziklaoromról, itt zuhant a mélységbe, éppen oda, ahová azt az öreg cselédjét vettette, aki egyik kedves kutyáját végighusángolta.

NAGY-EŐR.

Itt emésztette el azután magát a vajda özvegye, a gőgös Dobrochna, miután bánatában eszét vesztette. Mondják: kőszívű, gonosz fehérnép volt, de az urát szerette . . .

A gyerek aztán ott bódorgott a romok közt, holdvilágos estéken mászkált az elhagyott vár udvarán, elképzelte az áldomás éjszakáját, látta, hogy kiséri a bolondot, Beczkót, a várba Stibor udvara, borzongva

tekintett le a mélységbe, ahol ősapja szegte nyakát — és tanakodott, hogy szerethet valakit halálosan az olyan fehérnép, aki gőgös, kőszívű és gonosz? . . .

Ezek az első sejtelmek, az első képek, — régi mesékből, mohos romok közül gomolygó köd, ami olyan bánatos kíváncsisággal tölti meg a gyermek lelkét.

Otthon pedig a komoly apa, akinek egyetlen mosolya a gyermekeié, aki inkább a pozitiv igazságra oktatná egyetlen fiát, aki reális pályára, teknikusnak szánta Lászlót.

NAGY-EŐR.

Ő nem a mesét mondja; mint az élet kiábrándító kegyetlenségének tapasztalója, a valóság megismeréséhez szoktatja gyermekét s így beszél Beckóról:

Hajdan Arx-Bolondok, római eredetű építés az a vár, fiam! Stibor is már a régi romok fölé építkezett. Egyetlen fiának csak egy leánya volt s azt alsó-lendvai Bánffy Pál vette feleségül; ezek utódja a Bolondoki-Lendvay-Bánffy ág volt. A lendvai Bánffyak kihaltával, a XVI. század elején, leányágra szállott a vár és pedig hat lénia osztozott rajta; ekkor épült hat kastély az alsó várudvarban, amely vastag falakkal, sáncokkal volt a sziklavárhoz csatolva. Ebben a hat kastélyban laktak a Révayak, Jakusitsok, Pongráczok, Nádasdyak, Eszterházyak és Mednyánszkyak, egész külön kis feudális világot alkotva, — s hogy a túlfinomodás még végzetesebbül bizonyosabb legyen, feleségért se mentek a sáncokon túl: maguk közt házasodtak. A Mednyánszkyak beczkói ágának sírboltja fölé épült a XVII. század elején a ferencrendi kolostor és templom. A hat kastély közül ma már öt részint rom, részint idegen kézre került, — csak a Mednyánszky-ház áll még épen . . .

És látta a fiú, lent az udvaron, a kis hátsó lépcső mellett a nagy

vasajtót, rajta az évszám: 1596. — és tudta már csöpp korában, hogy ott a levéltár, a Stiboridák, a Bánffyak, Nádasdyak okmányaival. Rég elmult emberek után maradt, sok halott papiros! . . .

A misztikus kiváncsiság bevitte őt oda is, meg-megborzongott a vasajtó döngésére — s lett hangulat, borongós, sejtelmes kedv ebből is.

A reggeli nap annak a szobának az ablakaira tűz, ahol az apa dolgozott.

A szoba falain régi papiros-kárpit, — még a nagyanya hozta francia földről, — Don Quichott hőstettei, szürke kamajőben; a szalonban is papiros kárpit, szines képek az Odisszeából, ampiros izlésben rajzolva. Az ebédlőben nehány régi metszet, a romantikus tájképfestés termékei, Claude Lorrain, Richard Wilson és Zuccarelli munkái; a hálószoba mellett, egy sarokhelyiségben, egy két családi kép: a párduckacagányos gárdista, akit Haynau akasztatott föl...

NAGY-EŐR.

Ott állott a félöles mély ablakfülkében a gyermek kis asztala. Ott babrált délelőttönkint apja szeme előtt, ott készültek első rajzai. A fehérre föstött ajtófélfán — megható emléke az egyetlen fia növekedését leső apai szeretetnek — ma is ott látható még a ceruzával tett jegyzés: «László, két éves korában.» «László, három éves korában.» «László hét éves korában.» . . . Fia magasságát méregette így.

Ebben a környezetben lett a gyermek tíz esztendős.

Ma szelid volt és engedelmes, holnap vad, rakoncátlan, szót nem fogadó. Alighogy olvasni megtanult, már históriás, komoly foliánsokat forgatott s a klasszikusokat bötüzgette, hogy férfikorára is legkedvesebb olvasmánya maradjon, például Momsen.

Tíz éves mult, amikor szülei a Szepességbe, a Kárpátok közé, a komor fekete fenyők honába, Nagy-Eőrre költöztek vele.

Mesetermő világ ez is, itt is sejtelmes köd borong a vidéken, de itt hidegebb van, nyári napsugárban is hó tündöklik a csúcson.

A várat, hagyomány szerint, a honfoglalás második esztendejében építtette Borsu vezér a vég védelmére, mert az északi oldalon akkor még járhatatlan őserdők védelmezték a határt. Az erdőn át a tatárok irtottak utat s bevették a várat is.

Tatárjárás után a templáriusok telepedtek a várba, ők építették újra s a monda szerint a nagy pincékben tartották titkos szertartásaikat.

NAGY-EŐR.

Azokban az északi erdőkben bódorgott, a roppant pincékben bujkált a növekedő gyermek.

A templáriusokat legyilkolták. A mészárlás, — a hagyomány szerint, — a vár mai ebédlőjében történt. A gazdátlanul maradt erősséget Róbert Károly ajándékozta magister Kokas de Lomnitznak, a Berzeviczyek és Tarczayak ősének. Utóbb a Tarczayakra szállt; egy Tarczay leány, 1400-ban, Varkotch felesége lett s hozománya volt Nagy-Eőr, a várral. Varkotch fia Zápolya pártjára szegődött, ezért nótázták s Nagy-Eőrt, 1540. évben, Horváth-Stanchich Márk kapta. A Horváth-Stanchichok, miután többi alföldi birtokaikat elszedte a török, ide szorultak s így jutott Nagy-Eőr az utolsó fiúsított Horváth-Stanchich leány fiára, Szirmay Boldizsárra. Szirmay András, Boldizsár apja, 1800 első éveiben lehordatta az erődítéseket, a körfalakat és a külső tornyokat. Szirmay Boldizsár egyetlen gyermeke volt a mi művészünk anyja, aki a hajdani vadaskertből rendeztette a pompás várkertet, a kis László birodalmát.

A várnak két hosszú alagútja volt, a templáriusok vájatták; egyik a templom kriptájába vezetett, a másik a kézsmárki várral kötötte össze mindaddig, amíg Kézsmárk a rokon Thökölyek kezében volt s míg Thököly Imre számüzetése után be nem falazták az alagútat.

Hányszor kutatott a gyermek e titkos útak után ...

És itt is meséje van minden bástyafalnak, valamennyi helyiségnek. Szellemek járnak a legyilkolt svéd tisztek szobájába, szellemek kísértenek a folyosókon; a toronyszobába élve falaztatta be gyönge urát egyik ősasszony ...

GYERMEKKORI RAJZ.

De ami ennél is mesésebb, az a kilátás az erdőkre, a hegyekre! Mesésebb az az ősfenyő, azok a tölgyek, amelyeknek lombja odaborul a várerkélyre, zöldjével nyáron, zuzmara virágaival telente.

Itt töltött nyolc esztendőt László, nagy magányban és elzárkozottságban. Télen, nyáron, szüntelen a szabadba vágyott.

Középiskolai tanulmányait itt végezte s osztályvizsgáit Kézsmárkon tette le; két tanítómestere volt: az első, Justh Antal, ma Ménhárdon evangélikus pap, és Véber Rezső, ma a budapesti evangélikus iskola érdemes professzora.

Történt azonban, hogy egy jónevű akvarelista (akinek négyszáz darab, felső-magyarországi tájakat ábrázoló festményét a kormány vásárolta meg), Ender Tamás (Thomas Ender) került Nagy-Előre s onnan járt ki a Tátrába dolgozni. Képeit boldogan nézegette a László gyerek s a művész is megszerette a különösen érzékeny, sajátságos természetű gyermeket; ő oktatta a művészet elemeire. Igazi béesi temperamentumú, jovális, egyszerű, igénytelen öreg úr volt Ender. László kirándulásokat tett véle a környékre, rajzolgattak a kézsmárki várban — s utóbb Ender küldött néki gipszmintákat Bécsből.

GYERMEKKORI RAJZ.

Ez a találkozás döntötte el a gyermek sorsát.

Engedelmeskedett apjának, tanult, készülgetett a teknikai pályára, de magában már elhatározta, hogy ő művész lesz. Nevelte s kedvét, érzéseit, gondolkozását, művészi ábrándjait irányította és termékenyítette a környezet.

Művészetének jellemző egyik korszakára, a beckói első hatások alapján, itt készült, bizony ösztönszerűen, nagy részben öntudatlanul.

Itt lett Mednyánszkyból a hegyvidék művésze.

Egy-egy kritikusa megírta róla, s nem vád nélkül, hogy milyen rejtelmes, milyen misztikus, mennyire szimbolista. Az eddig mondottakból megmagyarázható már, hogy igen, ilyen is, hogy is lehetne nem ilyen!?... Tíz esztendő Beckón, nyolc év a Tátra aljában s fajának, annak a századokon át finomodott fajnak testi-lelki örökségével, — hogy is lehetne szalon zsáner festő, irodalmi elmésségek illusztrátora!?...

GYERMEKKORI RAJZ.

Hazája a hegyvidék.

Később is, mint kezdő művész, a beckói várból jár ki első képeinek tárgya után a hegyek közé, vagy pedig a Szepességben, Nagy-Előr vidékén, a Tátra valamelyik ormán lesi, melyik szirt mögül kél a nap, hogy megküzködjék, s nem mindig diadalmasan, azzal a tömör, azzal a nehéz ködděl, amely útját állja... Ott nézte, hogy tépik véres foszlányokká a gránitélek a pihenőre fáradt nap palástját; fekete fenyők árnyékában meglapuló apró gunyhókból, babonás hegyi pásztorok, sokat imádkozó jámbor szénégetők pislákoló esti tüze mellett csudálta a csillagos éjszakát s egyedül bolyongva örvendett a rövid nyárnak, egy-egy aranyos napfoltnak a sötét árnyakat vető rengetegben.

A MŰVÉSZ JEGYZŐKÖNYVÉBŐL.

Bolyongásai közben megállította a szakadó patak, amely ezer sziklán zúzza magát gyöngyökké, megállította valamelyik völgykatlanban egy erdőpásztor vityilója, olyik hegyoldalban a falu, s a tetőkön a tengerszem, amelynek borzalmas mélysége ott fenyeget megdöbbentően síma tükrén; megállította egy-egy sziklahasadék, egy-egy évtizedek óta korhadó fatörzs, és a fensík tisztásain, meghatottan csodált egy-egy szegény parasztot, amint melengetik, szinte a leheletükkel, azt a maroknyi kis meddő humust, hogy kenyeret rimánkodjanak ki belőle.

GYERMEKKORI RAJZ.

Ezeket látta, ezeket föstötte meg azután.

És a családi mesékhez a többi mese, a hegyek legendái, amikkel úgy teli van ez a vidék! . . .

Megföstötte Mednyánszky a hegyek misztériumát, azt a sejtelmes, borzongató valamit, amit a hegyi rengetegben esteledett ember érez. Aki üldögélt már a Tátrában alkonyatkor valamelyik sziklanyilás előtt, egyedül, — az tudja, érzi, talán látta is, hogy kúsznak, másznak elő a sötétségből a hegyek szellemei, a törpék és az óriások, hogy torlódnak sárkányokká a felhők, és hogy kezd sziszegni, visítani, zokogni és dühöngeni a lombok között a szél . . .

GYERMEKKORI RAJZ.

És télen, amikor gyászolnak a hegyek, — mert az ő gyászuk fehér, — amikor a hó betakar mindent, ami kicsi, mindent, ami vélünk tehát közös, amihez odakapaszkodhatnánk emberi parányiságunk szorongó érzetében, amikor szem előtt csak a nagy, az égnek meredő masszák maradnak, amiktől félünk, mert olyan nyomorultul kicsinynek érezzük magunkat, annyira elveszünk közöttük . . .

És a telet is így, ilyen élőnek fösti Mednyánszky.

Hát hogyne lenne rejtelmes, hogyne lenne misztikus és szimbolista! Amikor éppen azt akarja kifejezni a természetről festett képein, ami a természetben szimbolum, ami a természetben misztikus és rejtelmes.

Ez az oka, illetve ez a magyarázata, hogy minden tájképe megannyi dráma, legtöbbször tragédia szintere, olyan szintere a cselekvésnek, ahonnan alig az imént távoztak a szereplők, vagy ahová jönni fognak rögtön. Nincsenek ott s látjuk, várjuk őket mégis.

GYERMEKKORI RAJZ.

Tizennyolc esztendős mult, amikor a család, édes anyjuk egészsége végett, a szelid poezisű genfi tó partjára, Montreuxbe költözött. Ott is szépet látott; gyönyörűséggel föstögette a kissé édeskés vidéket, leste, ügyelte, tanulta a viz tükrének szinjátékát . . .

Édes apja azonban sürgette a komoly pályakezdést s beiratta Zürikben a teknikai tanfolyamra. El is végzett egy esztendőt, de a második évben beteg lett, súlyos izületi esúz lepte meg; a szintén pitoreszk fekvésű fürdőbe, Bádenbe vitték, Zürik mellé.

Sokat szenvedett, lassan gyógyult s a kinos betegség nyomai meg-

maradtak szervezetében egész életére. Amikor üdülni kezdett, kérte apját, ne kényszerítené őt olyan tudományos pályára, amihez semmi kedve, — engedné meg, hogy hajlamát követve, művésznek készüljön!

Apja teljesítette óhajtását s a fiú boldogan indult Münhenbe (1872). Két esztendőt töltött a bajor fővárosban.

Egy évig az úgynevezett «antik terem»-ben rajzolt. A Kornéliusz utódok egyike, Strehuber volt a professzora, a híres karton-tervező, aki szivesen, szeretettel, sokat bajlódott tanítványaival. A második évben Zeits tanár festő-iskolájába járt s iparkodott eleget tenni az iskola óhajtásainak; de már érezte, hogy nem ott, nem az iskolában fogja ő azt megtanulni, amire szüksége van, hogy úgy fessen, ahogy festeni szeretett volna!

GYERMEKKORI RAJZ.

Történt, hogy a kiütött kolera miatt az iskolát becsukták, — ő szüleihez sietett, Montreuxbe s onnan, december végén, a Riviérára költöztek. Ismét új, ismét szép vidék! Fél esztendeig tartózkodott az Azur Partokon; szeptemberben, hogy tovább tanuljon, Párisba vitte őt atyja.

Párisban három évet töltött.

Ez Ecole Nationale des Beaux-Arts növendéke volt s Pils műtermében dolgozott, hallgatva a művészethistóriai és a többi elméleti előadásokat is. Pils halála után elhagyta az iskolát, szabadon akart dolgozni. Szerényke kis műtermet bérelt a művésznegyedben, a Montmartreon s ott dolgozgatott önállóan; olykor-olykor bekopogtatott hozzá a zseniális Paál László, a már világhírű Munkácsy, a komoly Zichy — s ezek segítették munkájában egy-egy gyakorlati jó tanácscsal. A harmadik esztendő tavaszán már egy nagy képpel kopogtatott a festők világversenyén, a Salonban s a képet a kiállítás zsürije elfogadta, utóbb pedig egy belga amatőr vásárolta meg.

Ő pedig, — bújt már ekkor is a saját sikere elől, — a kiállítás után elvonult Párisból a fontainebleaui erdő alá, a világhírű kis faluba, a tájképfestés ujjáteremtőinek, a Rousseauk, Corotk, Miletk, Daubignyak tanyájára, Barbizonba. Ott töltött nehány hónapot Páll László s egy korán elhunyt tehetséges magyar festő, Feledi Tivadar társaságában; együtt járták az erdőt, együtt tanulgattak a nagy mestertől, a természettől, akinek megértésében a barbizoni halhatatlan franciák még élő társai, az öreg Karl Bodmer s a szives Odillon Redon jártak a mi tanulékony magyarjaink kezére.

VÁZLAT.

Azután jött haza.

Három esztendeig maradt itthon, szüntelen dolgozva, részint Nagy-Előrön, részint Beekón s végül Szolnokon

Művészi formálódásának stációi közt talán a legnevezetesebb: Szolnok.

Itt látja, itt érti és szereti meg a sík magyar vidéket.

A pesti kiállításra Nagy-Előrről küldött először képet; ezt a munkáját Ordódy Pál vásárolta meg. Szolnokon együtt dolgozott Pettenkoffennel, Böhm Pál, Aggházy és Ébner társaságában, mindig a szabadban és szabadon. Természetesen, itt többé-kevésbé mindnyájan a Pettenkoffen hatása alatt voltak. Kedves kis művésztársaság volt az! Igénytelenül, roppant egyszerűségben, csak a művészetnek éltek, biztatva, lelkesítve egymást; modelekről, fösteni való ökrös szekerekről a városkapitány, Müller gondoskodott, a ki maga is esinosan föstött s imádta Pettenkoffent.

A magyar alföldről indult Itáliába.

Trieszt, Ancona s Velencén át vándorolt le Rómába, rendesen gyalog, rajzolgatva, föstögetve útközben.

Rómában megtelepedett s két esztendőt töltött. Műtermet bérelt a Via Flamenián, egy kitünő akvarelista, Villiégasz szomszédságában, akitől sokat tanult; utóbb az osztrák követségi palotában, a Palazzo di Vene-

ziában jutott műteremhez s ott dolgozta föl azt, amit Róma környékén bolyongva jegyezgetett. De itt inkább a történelmi emlékek foglalkoztatták, nagy históriai tudását itt szerezte, lelke itt tölt meg a lacrima rerummal. Nyaranta Siciliában vándorolt; Palermoban egy tájképét vásárolta meg egy francia képkereskedő. Két nyárutót töltött Firenzében; bolyongott a volszki hegyek közt s lejutott a pontusi mocsarakba.

«Hogy szerettem azokat a messzi vonuló, napsugárban szikrázó fehér utakat!» — lelkesedik ma is még. «Ügyeld csak meg! Az út, az valami olyan eleven! Alak nélkül is, az az ember, aki áthalad a természeten!»...

A pontusi mocsarak közt megtámadja a mocsárláz; görnyedten,

VENDÉGEK.

szeme előtt azzal a szürkésen sárga maláriás ködděl, vánszorog tovább s ez a hangulat, ez a sajátságos maláriás-melankolia ezután évekig visszavisszatér képeire.

Egy darabig Rómában gyógyítgatja magát, de hogy a láztól szabadulni nem tud, Bécsbe utazik s ott is két évig marad.

Bécsben, akkoriban, pangott a művészi élet. Keresve kereste azokat az embereket, akiktől tanúlhatott, de össze-vissza három érdekes emberre bukkant csak: Schindler, Robert Rusz és Kánon. A három közül Schindlerrel érintkezett leggyakrabban, annak a festési modorát szerette. Bécsből hazajött Pestre, s a József-utcában bérelt műtermet.

A Mednyánszky műterme!...

Egy szék, ha ugyan esetleg eszébe jut széket is vásárolni; egy gyalult fenyőfa asztal a tubusoknak, ha ugyan két keeskelábra fektetett gyalulatlan deszka meg nem teszi; egy hatalmas, gyalulatlan szállító láda a papirosainak; egy-két bögre az eeseteknek; kályha s mellette zsákban a szén; jó erős festőállvány és sok, sok vászon, mert háromnégy képen dolgozik egyszerre ... A fő, hogy jó világítás legyen!.. Szénvázlatoknak s egy-egy ádresz följegyzésére ott a műterem fala. Egyébre nines szüksége ... De igen, — nehány kampós szeg is kell a falba, hogy legyen mire fölakasztani, nem a téli kabátot, mert az nem szükséges, hanem azt a fakó, azt a gondosan őrizett esernyőt, ami testvérek között is megért valaha, új korában, legalább hatvan krajcárt. És kell a szeg a száradó képeknek is.

TANULMÁNYFEJ.

A József-uteai műteremben kezdett behatóbban figurális képekkel foglalkozni. Ebből az időből való az a Mindszentek című képe, amelyre díjat kapott a Műesarnok kiállításán s amelyet az államnyomda néhai igazgatója, Péchy vásárolt meg és sokszorosíttatott is.

És azóta, és mindig, mindig dolgozott, szüntelen dolgozott. Érdekes embernek, különösnek, nyugtalanítóan eredetinek tartották éveken keresztül, — sajátságos, különe szokásairól, határtalan emberszeretetéről, gondolkozásának filozófikus gazdagságáról, szikrázó, de sohasem kegyetlen elmésségéről száz meg száz anekdota keringett művészkörökben, — de a közönség alig ismerte s ő éppen semmit sem eselekedett, hogy az érdeklődést magára irányítsa. Megföstött képeivel nem törődött; ha gazdája akadt, jó! — ha meg elkallódott, az se baj!...

Haladt tovább a maga utján, azon a százfelé kanyargó, de mindig szabadban és szabadságban vezető úton. Hol Nagy-Előtt, hol meg Beckón járta a vidéket, hol Pesten töltött egy-egy telet, míg végre egyet gondolt s három esztendőre kivonult Franeiaországba. Néhány hónapig Párisban lakott, majd Suey en Brieben rendezett be műtermet (azt már említettük, hogy a berendezés nem okozott sok gondot senkinek); azután

nyaranta lejárt hol Normandiába, hol Bretagneba; egy telet Marseilleben töltött, kettőt Párisban, a külvárosok világát, a munkásokat, az egyszerű mesterembereket rajzolgatva. És az az egyszerű nép megérezte benne a jó embert, szerették ahol megfordult, bajukban tanácsért fordultak hozzá, hivták beteget ápolni, levelet írni, falun kertet sáncolni, égett gunyhót tatarozni, meszet talyigázni. Tudták, hogy rajzolgat, föstöget, de nem ezzel törődtek, — azt tudták jobban, hogy szereti a szegény embert és érti a szegény ember baját . . .

OLASZ FÖLDRŐL.

Egy szép tavaszi reggel azután útnak eredt s Itálián keresztül ismét haza sétált Magyarországba.

Tömérdek rajza, vázlata, hány szép képe maradt el, ki tudja hol ? ! . . .

Egy nyáron bejárta az Adria vidékét, a Karsztot, Dalmáciát, Montenegrót s Felső-Itáliába jutván, gondolta, úgy sincs már messzire a francia határtól, ment tovább s így jutott, 1896-ban harmadszor Párisba.

— Öregem ! — biztatta egy jó barátja, — hátha rendeznél itt Párisban egy kiállítást ? !

Véletlenül megtetszett neki az idea. Hogy ugyan mit szólnának a franciák egy magyar ember pikturájához ! ? . . .

És miután a kiállításhoz kép is kell, keresett Páris egyik sarkában,

a Mont-Rongeon, egy keskeny ház ötödik emeletén egy olyan szobát, amelynek ablaka északra nyílik és ott nyolc hónap alatt, (1896 augusztusától 1897 április közepéig) föstött vagy ötven-ötvenöt darab kisebb-nagyobb képet.

Április 20-án nyílt meg, Georges Petit előkelő galériájában (rue Godot-de-Mauroi 12.) a kiállítás; Munkácsy is ott szokta volt a párisi közönségnek bemutatni nagy alkotásait, amikor már nem Sedelmeyer volt az impresszáriója; a képek javarésze még meg se száradt s a kiállítás ideje se volt valami nagyon szerencsésen megválasztva, mert a két nagy párisi Salon vernissagea is éppen arra a hétre esett, vagy ötezer képpel, világhirű mesterek alkotásaival.

TANULMÁNYFEJ.

A kiállítás mégis fényesen sikerült.

A párisi lapok fáradt kritikusai (a két Salonról referáltak) nem csupán magasztalták, de részletesen foglalkoztak a képekkel s a közönség másnap, harmadnap már tódult a kiállításra. Corot, Dupré, Daumier, Forain nevét, a nagy francia művészeket emlegették, Mednyánszkyt magasztalván. — A telivér, a túlzásig sovén franeia művészetkritikus, Adrien Remacle mutatta be honfitársainak a magyar művészt, elmenvén a magasztalásban a legfelsőbb fokig s nem riadt vissza attól sem, hogy egyes dolgában Mednyánszkyt a mesterek mesteréhez, a flamand órjáshoz hasonlítsa.*

* «Il est assez rare aujourd'hui de rencontrer, — irja Remacle, — dans son œuvre, une âme de peintre un peu solitaire, un peintre qui vive en lui la nature directement, qui ne peigne pas en songeant à quelque autre, à la réalisation d'une théorie ou à la satisfaction d'une mode. Car nous ne savons que trop, et particulièrement tous les ans, à cette époque-ci, qu'il y a une mode en art.

Quand notre attention a été attirée par les toiles de M. L. de Mednyanszky, nous ignorions que son nom fût un des plus anciens de la race magyare conquérante, et pourtant nous avions senti, surtout dans la suite étrange de ses ravins et

Tájképeinél is erősebb hatást tettek Párisban a figurális dolgai, mintegy húsz darab kis kép, amelyeken a párisi külvárosok csavargóit mutatta a csudálkozva borzongó publikumnak, az erődítvények elzüllött alakjait, a párisi «voyou»-t és társát — aki a kenyerét keresi — az utca asszonyát, azokat a szerencsétleneket, akiknek a nyomor, a bűn (nem csupán a saját bűnük) és a perverzitás (nem csupán a saját perverzitásuk) nyomott a kezükbe gyilkos kést.

Elősorolom nehány képének a tárgyát: — esik, hideg van és sár, két sápadt alak állott meg a kávéház kivilágított ablaka előtt . . . odabent meleg van, ott enni is lehetne, nékik azonban nincs rá pénzük . . . kékül az ajkuk, szempilláik gyulladtak s a kést szorongatják a zsebükben; — egy pohár gonoszúl zöld abszint mellett kuporog egy elkeseredett ember, aki ma hasztalan futkosott munka után, pedig holnap, vagy

vaux des Carpathes, l'ombre sombre des vieux châteaux que l'artiste a abandonnés pour vivre en artiste dans l'exil de Paris et s'y recueillir en ses songes ataviques.

Essentiellement, les terribles dressements de rocs, coulées de laves, rivières rouges de M. de Mednyanszky, représentent, à la vue de notre sensation, des *milieux de drames absents*, modernes et antiques, héroïques et passionnels, le moderne et le passionnel découlant de l'héroique antique, le tout éclairé du jour singulier d'une cruauté latente, d'une cruauté de race orientale. Ce sont les rêves derniers d'un Hun, compagnon d'Atilla qui aurait écouté parfois en souriant la chanson d'amour d'un jeune et beau pâtre dans la montagne, et dont la main, encore rouge de sang, se serait alors crispée de désir sur la poignée du large sabre.

Donner à l'aspect des choses terrestres, lignes, couleur et éclairage, de reflet d'autres vies émouvantes, ce reflet sur les choses qui est la mystique de l'art et peut-être l'art lui-même, c'est ce qu'un très petit nombe peuvent faire, entre ceux qui portent le nom d'artistes; c'est bien ce que fait celui-ci. Et, en tant que métier, la maitrise lui est octroyée par un instinct puissant d'harmonie, don accompagnant nécessairement l'unité de ses rêves. Il y a toujours, dans les toiles de M. de Mednyanszky, une intime union des ciels, des terres, des eaux et des personnages suggérés ou figurés en fait, parce l'âme, qui dirige œil et main, est une et harmonieuse. Inutile d'observer que ce don ne s'acquiert point.

Nous trouvons dans cette exposition, après la série des Carpathes, outre ces visions d'une nature restée grandiosement vierge, où erre l'âme du peuple et de l'aristocratie magyares dans son isolement, nous trouvons des paysages hongrois plus ensoleillés et en première apparence plus calmes d'âme, d'autres paysages des environs immédiats de Paris, des têtes d'étude puissamment caractérisées et, parmi ces dernières, surtout des figures effroyables de jeunes rôdeurs des barrières parisiennes, des évocations de jeune vice et d'adolescente misère.

Ces dernières figures, d'un modernisme outré, tragique, répondent terriblement aux paysages des Carpathes et à leurs reflets angoissants et sanguinaires. C'est la négation même du contraste que cette apparente antithèse. Voyous de la Villette, tout à l'heure assassins, dans la trouée bleuâtre du bec de gaz écarté, et montagnes pleines d'anciens crimes historiques, sont de la même famille. On com-

legkésőbb holnapután már lopni lesz kénytelen, ha enni akar; — az újságot olvassa társainak egy utcai gázlámpa fénye alatt, egy öreg munkás ember . . . annyi szépet igér az a papiros . . . kenyeret is igér; — a hetibért fizetik . . . mennyi sovány kéz nyúl a garas után! . . . és a pénz úgy csillog a gyertyafényben . . . és azok a kezek olyan gémberedettek! — egy kőmíves lezuhant az épiilet-állványról s meghalt . . . viszik már a gödörbe . . . milyen jól járt! — egy túlzsúfolt bérkaszárnya kigyulladt . . . talán oltani se érdemes, legalább benne ég a piszok s hátha ott ég a nyomorúság is! . . . de azért csak hordják sajtárban a vizet az emberek és az arcukon nincs kétségbeesés, inkább csak csodálkoznak, hogy tessék! még érhette őket olyan nyomorúság, amit eddig nem próbáltak; — Alfonz, a pelyhetlen állú siheder, most zsebeli az utcasarkon a szeretőjét; — egy öreg, egy nagyon öreg nénike . . . azokon a barázdákon,

prend, en le prenant sur le fait, que le peintre se soit complu à dresser ces jeunes êtres hâves, aux paupières et aux nez rougis, aux traits maigres et affilés comme leurs couteaux, à la bouche résolue, regardant la vie où l'on mange et boit, à travers la nuit du besoin symbolisée par celle des boulevards extérieurs, avec des yeux de visionaires sous les casquettes, les gris de leurs loques se fondant à l'obscurité de tout autour d'eux *(Devant le Café, Escarpe, Rôdeur)*. Les mouvements, les attitudes, les chiffres sont d'une justesse absolue, soit dans le repos (qui n'est que le moment où le petit fauve va s'élancer sur sa proie), soit en plein drame. Voyez l' *Étranglé*, le *Lutteur retenu*, ces scènes de violence, l'une où l'escarpe est pris à la gorge, l'autre où, la face féroce de froide énergie, le mince rôdeur est maintenue, maîtrisé, écrasé dans son élan par deux «camaros». Ce sont petites toiles de maître. Dans le même ordre d'idées, la naïve petite prostituée de quinze ans, chlorotique, et son compagnon, blousier sinistre, aux lèvres en pince *(Souteneur)*, et les deux *Buveurs d'absinthe*. Ici nous voyons s'accuser dans l'art du peintre, sinon de la pitié, au moins une simpathie de confraternité pour ces pauvres diables de demi-hommes, chez qui la misère, le vice et le crime sortent si immédiatement de leur naissance, et accompagnent si naïvement leur dénuement, qu'on est ému devant la nudité, la simplicité du mal. Les deux buveurs d'absinthe sont peut-être les plus caractéristiques, les plus «types», plus éclairés, avec les rosissements bleuâtres de la chair, l'exagération des bourrelets saignants des paupières, l'amincissement des traits et le vrillage inquiet des yeux sous les visières. Nous ne voulons pas prononcer le nom de Rembrandt à propos de ces têtes d'étude, parce que toute comparaison entre deux artistes est ridicule et insultante, et que la sérénité et la grandeur de Rembrandt restent siennes; mais il y a de sa force dans les têtes de M. de Mednyanszky.

Ces lignes n'ayant d'autre but que d'indiquer une direction à l'examen des œuvres exposées, ayant dit ce que nous croyons la dominante de l'artiste, nous ne faisons que désigner en finissant les paysages hongrois autres que les apparitions de Charpathes, et *les Seine — et Marne*. Des crépuscules d'hiver dans la forêt, infiniment doux et tristes, des neiges dorées par les ors pâles du couchant sur les

amelyeket arcán a köny szántott, azokon látszik, hogy már milyen sokszor temetett . . . hogy eltemette a fiait, akik csavargók voltak, eltemette az urát, aki annyiszor végig verte . . . és ő mégis itt van még . . . ugyan minek? . . .

Szóval: a roncs, a szemét, amit annak a rengeteg városnak a hullámverése kihord a partra, amit az életvihar tép föl a fenékről.

És mindez jellemzően, érdekesen, eredetien megfőstve.

De a jellemzővel, az érdekességgel és eredetiséggel be nem éri a mi művészünk! Van ezeken a képeken még több is: van rajtuk emberiesség.

Mert nincs l'art pour l'art. Minden igaz művészetben, — sőt a gyerekember firkáiban, a barbár eszkimó iramszarvas agancsra karcolt ákombákjaiban is, — él és kifejeződésre jut a művész lelke, az illető művész

eaux accalmies, les fins gris des matinées, des étés d'une suavité tranquille, des arbres légers, abritant des baigneurs, profilés sur la tache de cuivre pâle d'une rivière, un labour sur un versant de colline sombre, à peine défriché, embroussaillé, des meules et une carriole dans le brouillard, d'une plaine hongroise, une maison nichée solitaire dans la tristesse du soleil, de petits villages pensifs au repli de versants, la prière au pied d'une croix rustique au carrefour d'un bois, une ferme colorée de solitude sous la lune, une longue avenue d'arbres qui se perd vers un songe perdu . . .

Voilà le chant, mélancolique et vague, — encore cruel au fond — de l'ancien jeune berger, absent, dont nous parlions. Les Huns de la Légende vraie ne sont pas loin: ils descendent, en contournant les flancs de lave durcie de la montagne, vers le lac rouge. *Adrien Remacle.*»

Igy írt a francia.

A kiállításon hatvan darab föstménye volt Mednyánszkynak: 1. Peintre mourant. 2. L'Avenue. 3. Vers l'Incendie. 4. Escarpe 5. Rôdeur. 6. Buveur d'absinthe. 7. Le Lac rouge. 8—17. Karpathes. 18. Ruisseau. 19. La Poprád (Rivière). 20. La Hernád (Rivière). 21. Soir d'été. 22. Clair de lune. 23. Forêt. 24. Soir d'hiver 25. Souteneur. 26. Hiver en forêt. 27. Devant le Café. 28. L'Hiver. 29. Accident. 30. Le Rucher. 31. Brouillard. 32. Lagunes de Venise. 33. Fonte de Neiges. 34. Autre Buveur d'absinthe. 35. Au Cabaret. 36. Pluie. 37. Champ de maïs. 38. Clair de lune. 39. La Pousta (Plaine). 40. Inondation. 41. La Priére. 42. Matinée d'hiver. 43. Inondation. 44. Crépuscule de neige. 45. Lutteur retenu. 46. Bois de Clamart. 47. Ruisseau. 48. Ruisseau. 49. Neige. 50. Moulin à vent. 51. Sur la Colline. 52—60. Types de boulevards extérieurs.

A képek nagy részét még a kiállításról vitték el a külföldi műkedvelők, alig tizenöt-húsz darab került ismét haza. Nehány van közülök *Rákosi* Jenő birtokában s ezek közt a *Rucher* (Méhes); egy, a hangulatos *Prière* (Ima), K. *Lippich* Elek tulajdona; egyet *Csajthay* Ferenc vásárolt meg a kárpáti képek közül; egy-kettő van nálam (Types de boulevards extérieurs; Buveur d'absinthe; L'hiver) a remek Vers l'Incendiet a francia gróf Melchior de *Polignac* vásárolta meg.

tudásának, érzésének s meghatottságának az arányában. Ugyan alacsony lelkű ember kéne legyen az olyan, aki ilyen züllött exisztenciákat lesne a külvárosban, és csak avégett, hogy képtárgyakat találjon! . . .

Az aljas lelkű ember, iparkodnék bármint megfösteni az ilyen tárgyat, az ilyen alakokat, okvetetlenül kifejezésre juttatná vásznán saját lelkének az aljasságát is; hasztalan iparkodnék tárgyilagos maradni, mert a teljes objektivitás a művészetben is lehetetlenség, — de meg ha sikerülne is teljesen objektivnek maradnia (ami lehetetlen), éppen az objektivitása leplezné le lelke sivárságát.

TRENCSÉNY.

Mednyánszkynak esze ágában sincs ilyesmi.

Ő magunkat mutat meg magunknak az ilyen képein, — felebarátjaiban az embert; és a saját bűneinknek esedezik az ilyen képein irgalomért, vagy legalább is könyörületért, minden művészetek igazsága, a szuverén, a talán egyetlen emberi igazság: a szeretet nevében.

Ez volt az ő nagy párisi sikerének az erkölcsi tartalma, — művészi kvalitásainak tárgyalására majd rátérünk a következő fejezetekben.

Mint rendesen, akkor is, Párisban is menekült, bújt az ünneplés elől. Nem hinném, hogy kettőt is végig olvasott a lapokban megjelent magasztalások közül.

«Akartam valamit» — gondolta magában, — «de hiszen megközelítőleg se olyan az, mint amilyennek szeretném . . .»

A párisi sikert nyomon követte a diadal idehaza is.

Szinte egyszerre, majdnem váratlanul fedeztük föl Mednyánszkyt, akinek a képeit évek óta láttuk. A Műcsarnok kiállításán megkapta a nagy aranyérmet; a teljes elismerés őszinte hódolatával fordultak feléje művésztársai, ünnepelte a sajtó, ünnepelte a nagy közönség — és azóta, ellenmondás nélkül, elfoglalta megérdemelt helyét a magyar ecset mesterei sorában.

ITÁLIÁBÓL.

Lyka Károly irta róla, — a magyar tájképfestőkről szólván:

«. . . a természet sokat mond némely festőnek. Az igazi tájfestő kihallgatja, kilesi, sőt mi több: a lehető legszorosabb kapcsolatba lép vele. Rabszolgájává s urává válik egyszerre. Kimagasló képviselője ennek a sajátos viszonynak Mednyánszky László.

Előttünk, kortársai előtt ma úgy áll művészete gyönyörű virágzásában, mint a koronás fa, amelynek védő lombjai alatt dús vegetációban virított fel egy egész csoport új művész. Nem mintha Mednyánszky afféle hivatalos iskolát csinált volna. Mednyánszky, e végtelenül szerény, visszavonult festő nem iskolai sémát adott az új nemzedéknek, hanem inspirációt. Az ő élete és művészete példa gyanánt szolgált egy sor talentumnak, hogy minő őszinte, nyilt és buzgó szívvel kell átölelni a természetet és minő kevéssé szabad megalkudni bármivel is. Ez minden, amivel hatott, de ennél gazdagabb tanítást nem is lehet adni művészeknek. Példájára az egész fiatal nemzedék kimenekült a szabad természetbe.

Hogyan eshetett meg ez?

Úgy a millenáris év körül még panorámák, felvonulások, várme-

gyei vásznak festésére fogták be a művészeket, olyan silány munkára, amelyben alig érvényesülhet a festő intim érzése. Száraz és konvencionális művek támadtak, amelyeken bizonyára nagyfokú megvetéssel dolgozott ez is, az is a megélhetésért. A nagy vásznak azonban hoztak valamit a konyhára s a kiválóbb, szabadabb tehetségek hamar kapták magukat, hogy e rövid hűtlenség után visszaszaladjanak a természethez, amelyet olyan hatalmas művész prédikált nekik, mint Mednyánszky.

ŐSZUTÓ.

Csakugyan, bizonyos ideális értelemben ő a magyar művészet útmutatója. Ő köztük a nagy akkordot megütő költő. Ő a főpapjuk, szürke hajjal, de gyermekiesen fiatal szívvel.

Szürke, kopott kabátjára ráveti a festékes málhát, botot vesz a kezébe s nekivág az erdőnek. Beveszi magát a Kárpátok szakadékai közé, szénégető gunyhóban alszik és természetesen, nem étkezik semmi grandhôtelben. Nyilván, látott már elég pincért s ezek nem érdeklik. Ellenben, ha fölkél a nap a fekete hegyek mögött s megcsillan a hegygerinc ezer opálszíne, ha a völgyek fenyveseiből hosszú menyasszonyi fátyol gyanánt kanyarog a köd, foszladozva, szertemálva, fantasztikus alakokat öltve, mesét mondva, szeszélyes és sokatmondó paciencet játszva, akkor ennek a fantasztikus és oly igaz geológiai szinjátéknak minden változó jelenetét magába issza, leszűri lelkében. Költő lelke az, amely minden benyomást a maga kristályán át új formákra, új színekre törve új képletekké állít össze, amelyek, mihelyt vászonra veti őket, olyan dús, zamatos világát adják nekünk a föld, a levegő, a tűz, a víz nagyszerű játékainak, bujósdijának, küzdelmének, amilyenre nem tanított meg minket más művész. Ez a világ egészen az övé. Ez a Mednyánszky

világa. Hosszú évek óta kószálja be ilyen módon a földeket és évek óta ajándékozza nekünk a tiszta viziókat, amik lelkében az elemi környezetből összeszövődtek. Sohasem vettük észre, hogy sikereivel törődött volna. Ő egészen elmerül az ő ködös, opálos, szinek tüzétől zománcos világába, amelyben nincs semmi kiállítás, sem vevő, sem kritika, sem elismerés, hanem csupa nagy sziklás hegy, kopár antidiluviális görgetegekkel, a légnyomástól reszkető, biborban ragyogó vizekkel, sőt, majdnem tragikusan rőt perjével, a hegyderékba kapaszkodó borzas fakisértetekkel, alkonyodó naptányérral, amely foszladozó föllegeken át szinezüstté sápad, míg lenn a kihalt odvak, megroppant sziklaszerkezetek alján lebeg a csönd, mint egykoron az Úr a nagy vizek fölött.

A FELVIDÉKRŐL.

Alkonyat a címe Mednyánszky egyik nagy tájképének, de a cím itt puszta forma. Az alkonyatot, mint olyant, megállapított módszerek szerint százszor láttuk már ábrázolva. Itt mást kapunk, fizikai, meteorologiai tüneménynél egyebet. Azt tudjuk itt meg, hogy egy költészettel teljes művész lelke minő színekre bontja magában azokat az érzéseket, amelyek megszállják, midőn a rozsdaszín perjére leheveredve belebámul a vizből zordonan kimagasló rongyos sziklatömegbe, amelyet hidegen cirógat meg a leszálló nap... Nagyszerű geológiai idill ez, amikor víz, szikla, fény, esti elszenderedés előtt öntudatlan játékra kerekedik. Bűvös, zománcos kép, millió opálból összerakva, amely nesztelenül változik percről-percre, míg ellobban az utolsó fény s aztán siket csend ül vizekre, hogy elfoglalja a genius loci helyét.

Oh, mennyi nagyszabású természet-átérzés tapad ehhez a nagy vászonhoz!... Az egyszerű, szürkekabátos ember, aki az ő rendetlen ecsetjeivel ezt a képet megalkotta, bárónak született, de költővé lett. Akik jól ismerik őt, csodákat mesélnek igénytelenségéről és prófétai egyszerüségéről. Egyik ösmerősünk mondta nékünk, hogy majdnem köny gyűlt a szemébe, amikor Mednyánszky műtermébe lépve, látta, hogy annak egyetlen bútora egy két forintos ácsolt ágy. Lehetne jobb is, ké-

nyelmesebb is, neki nem kell. Úgy él, mint egy aszkéta, a keresménye elvándorol a nyomorultak tanyáira. Volt eset, hogy négy-öt lakást tartott egyszerre Budapesten, roppant szegény embereknél, roppant egyszerű helyeken, — könyörületből, de még sem alamizsnaképen. Amint a nyomor e tanyáin kószál, a piszkos külvárosok zúgában, a főváros határszélein, fölszed egy csomó nyomorultat, magához rendeli modelnek, nem annyira hogy fesse, mint inkább, hogy fizesse. A maga dolgaival nem ér rá törődni. Párisban és Németország több városában, ahol ekkor meg akkor lakott, ott hagyta a képeit meg vázlatait. Szegény embereknél maradtak azok, essék jól nekik. Egyik barátja mondta el, hogy Mednyánszky egy izben egy olasz kikötővárosban elköltötte összes pénzét szegény lazzaronikra. Ott állt idegenben egy centesimo nélkül. Más ember kétségbeesett volna, ő azonban kapta magát, egy pár garasért árút cipelt a hajókra, megvacsorált belőle, s aztán rögtön leült a tengerpartra és festett.»

A NAGY-FŐRI ERDŐBEN.

KARÁCSONY.

III.

Ha, teszem, egy politikust, egy hivatalnokot, valami gazdálkodót vagy érdemes sportembert készülünk írásban bemutatni, valósággal két monografiát kénytelen írni a bemutató: csaknem külön kell jellemeznünk az embert s külön kell ismertetnünk hivatalos foglalkozását. Bár az ilyen tipusoknál is, egyéniség és foglalkozás közt organikus összefüggés van, mégis az ember, mint egyén, nem tükröződik híven foglalkozásában. Nem, mert az ilyenek foglalkozását mindig bizonyos külső korlátok is módosítják.

Nem így a telivér művész!

A telivér művészt nem korlátozza semmi; az egyéniség készti a művészi pályára, s később, amikor művész lett belőle, a művész tökéletesen leköti benne az egyént. Ezért, a művésznek csak egy monografiája lehet: művészi fejlődése. A többi, amit róla jobbról-balról összekotorva irunk, többé-kevésbbé indiskréció.

A telivér művésznek még a külseje is tökéletesen művészete igényeihez idomúl; ezért nem mondhatjuk magáról a művészről, hogy szelíd vagy hirtelen ember, hogy szorgalmas vagy lusta, hogy kitartó kemény legény vagy málé puha fráter; a művészben mindezek a tulajdonságok benne vannak és egyéni jellege attól függ, hogy éppen napos tavaszi, vagy esetleg borus őszi hangulatokban kotorász . . .

Ha a művészi munkálkodás egyes időszakait, változásait, fejlődését s alakulását híven bemutatva látjuk, a művészről tisztább képet nyerünk, mint amilyet fotografus és lélekbuvár együtt nyujthatnának. Sőt a művész patológiáját is híven megkapjuk munkájában.

Lássuk tehát s kisérjük nyomon Mednyánszky művészi fejlődését.

Amikor ő választott útjának indult, a magyar, illetve a Pesten tanácstalankodó művészek Mekkája a bajor főváros, Münhen volt. Ott, még kevéssel azelőtt, a régi Biedermayerek diktálták az üdvözítő kánont; később pedig Vautier, Makart és Munkáesy befolyása volt a mérvadó; de persze, ezt a befolyást, mire odaért, einehezítette, megsűrítette valami, — olyan tápláló, álmossá részegítő bajor sör lett belőle.

Ezzel pedig küzködött, ezt szidta, gyalázta, átok alá fogta a hivatalos művészet: a Kaulbachok és a Korneliuszok iránya.

Az akadémiában a hivatalos művészetet tanították.

A modernebb irányt Seitz és Dietz képviselték.

E tusakodásban, e zűrzavarban a jobbra-balra kapkodás közepette, sok jóravaló tehetség veszett el akkor; határozott irányt nem lelvén, elvesztették önmagukat. De viszont az erősebb tehetségeknek szinte kedvezett az, hogy egy irány se jutván korlátlan uralomra, a tartalmasabb egyéniség szabadabban, illetve korlátlanabbúl fejlődhetett. Ki-ki onnan táplálkozhatott, ahová izlése, hajlama vezette. Így a fejlődés processzusa ugyan lassúbb, de az nem szerencsétlenség, hogy ki-ki maga volt kénytelen, sok botorkálás közt, útját keresgélni.

TÓT FIÚ.

A magyar keresgélők egy része a bécsi nemzetközi kiállításon, 1873-ban ábrándult ki Münhenből; a kiállításon látták a modern francia és spanyol remekeket, kezdtek Párisba vágyakozni, Millet, Corot, Manet, Reignold közelébe, azoknak a közelébe, akiket a münheniek egyelőre még meg sem értettek.

Mednyánszkyra szerencsésen ütött ki a münheni tartózkodás, amihez természetes óvatossága is hozzájárult; a lassú fejlődhetés révén megőrizte eredetiségét s a bécsi kiállítás benyomásait még szinte szűzen fogadhatta magába.

Első olajfestményei Münhenben készültek, de már azok is természet után.

Abban az eléggé elhagyatott szép nagy kertben, az Engliseher Garten-ben dolgozgatott az őszi napokon; famotivumokat festett, sötét, szürke, ezüstös hangulatokat. A beckói s a nagy-eőri kedv kisérte el Münhenbe is, a hazulról vitt borongással rokon melankóliát kereste és találta meg a bajor kert lombjai közt.

Jellemző, hogy fiatalkori képei közt alig akad kettő-három, amelyen derült kék eget találunk.

Első ecsetvonásaival Dietz után igazodott, aki szélesen dolgozott és

temperamentumos kolorista volt. Mednyánszky az árnyékot, a ködöt szerette, egészen csak az érzésnek élt, egyátalában nem keresve, nem kérdezgetve önmagától munkaközben, hogy miért?... vagy minek?... A hasonló kérdések csak utóbb kezdték zaklatni, csak akkor, amikor már jutott annyira, hogy számot tudott adni magának arról, milyen keveset tud.

Ekkoriban két kedves barátjával, Paczkával s Goltzal (aki most csinos zsánereket fest Bécsben) még csak rajongott a természetért, anélkül, hogy

TÉL, BECKÓ VIDÉKÉN.

szerelmi vallomását szövegezni tudta volna. Boldog kor!... És még lelkesedett olykor idegen bálványokért is, el-el kápráztatta a szertartásos nagyképűséggel komponáló Pilotyzmus; művészi kíváncsiságát, ifijonti mohóságát érdekelte az érzelgős német zsáner. Közvetetlenül azonban reá csak a természetben látott és az ott érzett hangulat hatott, és jellemző az is, hogy e hatás alatt képre, úgyszólván, nem is gondolt.

Így vallja ő maga, s ezt bizonyítja az is, hogy kezdőkorbeli dolgai lényegükben csakolyanok, mint későbbi képei, amelyeken csupán a meg-

csinálás módja fejlettebb. Megannyi szürke, merengő hangulat, köd és köd, egyik-másik már szinte lehetetlenség a köd miatt . . . Ne feledjük, hogy hol és miként élt húsz éves koráig, hogy addig mitsem látott, hogy a dekorativ érzék valósággal szunyadt még benne s hogy művészi impulzusa mennyire közvetetlen volt, mennyire maga a természet adta azt meg, anélkül, hogy közvetítéséhez valamely kész művészet hozzájárult volna.

Egészen kezdő korában keresve-kereste a sötét hátteret; a világosság nem a képből jött ki, de azon iparkodott, az egészen fiatal művész, hogy a kép hátul be legyen zárva. A nyilt háttértől, a távlatba simuló nyilt hátsó égtől valósággal irtózott. Ma viszont egészen megfordítva, a messziről, a kép mögé eső távolból érkező világosságért rajong; az elülről világított képet ma nem találja tartalmasnak.

A FELVIDÉKRŐL.

E két véglet közé esik művészi fejlődésének az a korszaka, amikor a sejtelmes változatokkal teljes oldalvilágítás melankóliáját kereste; legkedvesebb maradt azonban néki mégis a messzi «azontúl»-ra perspektivát nyitó hátsó világítás.

Tudjuk, hogy hátsó világításban a konkrét tárgyak, a hegyek, a fák, az alakok sematikussá, körrajzossá, repoussoirrá, a környezetet még hátrább tolóbbá, dekorativ hatásra csökkenten mellékessé válnak, minden lokálszín és részlet lemarad róluk — és az így készült kép lényege éppen az, ami nincs a képen, a mit a művész nem festett a vászonra, amit csak sejtet a nézővel.

Viszont, az elülről világított képen az előtér és a középtér egész anyagiságában s teljes erejében mutatkozik, — kielégíti a nézőt minden egyéb vonatkozás nélkül, amiből azonban nehogy azt következtessük, hogy az ilyen képnek elkerülhetetlenül csöndéletszerűnek kell lennie.

Az oldalról világított képen részben a tárgyak objektiv megjelenése is, a lokál-szinek, a részletek a fény- és árnyhatásnak vannak alárendelve; az oldalról világított képen kapjuk az átmenetet a sejtelmes és az objektiv között.

Vizsgáljuk a mi művészünk színeit.

Miért hogy Mednyánszky annyira szereti a nervózus szürke színeket, a nyugtalanító szürke hatásokat?

A tavaszban, a kikeletben kevés a szín; a készülő, a zsendülő zöld még annak a barnának és annak a szürkének különféle skáláiból van összetéve, amelyek bensőleg az egész színskálát tartalmazzák; amint a tavasz öregszik, amint az idő érik, ezek az ősszínek mindinkább alkotó részeikre bomlanak, mondjuk, a természettel együtt fejlődnek, és így keletkeznek a kiegészítő, a komplementer színek. Ez a már összetett skála

AZ IRÁSTUDÓK.

a nyár folyamán még erősbödik, őszkor pedig, — az organikus természet bomlásnak-indulása alkalmával, tehát az agónia, a haldoklás idején, — eléri legnagyobb gazdagságát. A tél!? . . . A tél a nihil, a tél a kiindulás: a fekete és a fehér.

Az egészséges színskála a tavasz: szürke már, de még tetemes benne a fekete (Franz Hals, például, ilyen értelemben, maga a tavasz). Azok a hatalmas szürkék, amelyekből az ember kiérzi már az egész elkövetkezendő színskálát, azok a hatalmas szürkék az üdének, az erősnek, az épnek, az egészségesnek benyomását keltik a nézőben (Velasquez, Goya). Lényegében ilyen szürke a fiatal arc, két-három üde tónus az egész; a a vén arcon, a sok színvegyülékben már, úgyszólván, a hullafoltokat sejdítheti az ember — és ilyen vén arca a természetnek az ősz.

Nagyon szenzitiv emberek annyira érzik ezt, hogy csak azt az egészséges, azt az egyszerű színskálát szeretik, amiben diszonaneiák ninesenek. A már ványoltabb, a blazirtabb idegeknek, hajlottabb korban, az élet délutánján, — némileg perverzusan, de talán éppen az elmulásban keresett önvigasztalódás végett — tetszik az, ami fáj; ezért szeretik az ultramodernek azokat az úgynevezett beteges színhatásokat, amelyek merő disszonaneiákból állanak; ez a magyarázata, hogy látunk manapság csupa kékekből es zöldekből szerkesztett képeket, a diszonaneiákat föloldó vörösek és barnák nélkül s persze, az ilyen képektől megriadtan, irtózva fordul el az egészséges, fiatal szem.

A RŐZSE.

A tél fehérjében és feketéjében, poteneiel, azaz hatásában benne van minden; a fejlődés útja az, hogy ebből az alapból apránkint nyílnak a színskálák, de fojtva, tartva vannak, s ez az, ami a sejtelmest fejezi ki.

A fejlődés további folyamatán mindinkább differeneirozódik a színspektrum, míg a rothadásban eléri legteljesebb bujaságát.

Az egészséges, a fiatal: egyszerűbb színeiben; az öregség: színesebb.

Színben, például, mi egyszerűbb s mi üdébb, mint egy még kopár, sötétszürke talajon nyíló baraekfa! Valósággal tömörítettsége annak a tartott valaminek, amiben, poteneiel, benne van már minden eljövendő szín: a zöld, a vörös, a sárga egész gazdagsága, benne a boldog jövő ...

Ép, erős idegzetű emberek rendesen a már igen kifejlett színskálát szeretik, azt, amely egy határozott állapotot jelez, azt, amely nékik komplementer. Így a mieink közül Szinyei Merse Pál, s művésztestvére, Böcklin. Az érzékenyek viszont, a törékenyebb idegzetűek szeretik a rend-

A HEGY ALATT, NAGY-EŐRÖN.

A PARTON.

kívül tartott színeket, szeretik a saját magukból hiányzó erőt és ifjúságot jelző színeket, — így Theodore Rousseau, így Corot . . .

Ezekből is világos, hogy a szín csak külső tünete egy belső állapotnak — s Mednyánszky kivoltát megérthetjük színeiből. Most, hogy már az élet délutánján vagyon, szívesen festi azt, ami fiatal korában nem kellett neki, a kék eget, de bevallja, hogy e munkája közben valósággal lelki fájdalmat érez; ami mellett jól érzi magát, amiben mindannyiszor megtalálja fiatal korának hamisítatlan érzését, azok csak ma is az ő ködös, azok az ő borongós képei.

Vonalai ugyanúgy magyarázzák a művészt, mint színei.

Minden, ami fiatal és erős: vonalban egyszerű.

A további fejlődés — úgy az organikus, mint az állatvilágban — a formák egyszerűségét fölbontja. Amint a belső összetartó erő fogyni kezd, hatni és érvényesülni iparkodnak a külső erők s vonzódások: a nagy, az egyszerű, az elszigetelt egészet képező formák mindinkább vonatkozásba lépnek a külvilággal. A gondolkozó, a természetet igazán megérteni iparkodó művészek jól tudják, hogy a redős, öreg arc rokon a korhadó fával, hajlik már lefelé, kivánkozik vissza a földbe; az életerős fiatal arc, mint a sudarasodó fa, úgy szólván el van szigetelve, mintha még nem is érezné a közösséget a mindenség egészével, külön, egészen maga akar lenni és létezni.

És itt, ebben van az ellentét a szép és a festői között. Az öreg, a ráncos arc, az a festői, aminthogy a rom a festőibb s nem a tegnap emelt palota. Viszont, a festői gyakran készül a szép rovására . . . És az az igazi művész, az az istenadta Rafael, aki azt a szép fiatal arcot tudja művészi remekké festeni.

Persze, néha-néha kifejezésre jut a pitoreszkben is egy-egy nagy érzés, az, hogy ama pitoreszk ember-rom s az őt körülvevő növényzet között tulajdonképp különbség nincsen. Egyértékűek.

A pitoreszk azonban művészi érvényesítésben és kivitelben sokkal könnyebb, bizonyos könnyü hatások elérésére sokkal kényelmesebb s így a pitoreszk túlkeresése veszedelem a művészre: a rongy még nem kép. És ne feledje a fiatal művész, hogy egy ép, egészséges szép test hű megfestése több tudást, képzettebb, finomabb érzést kíván.

Corot formaegyszerűségében kereshetünk és találunk analogiát a mi művészünk teljesebb megértéséhez.

És ha tovább akarnánk filozofálni a vonal jellemző volta fölött, azt nyomozhatnók, mint fejlődhetett az antikból a barokk.

Mednyánszky kérdésünkre ezt vallotta: «Én az egyszerű színskálát, az egyszerű vonalakat szeretem. Hitvány, nervózus alak voltam teljes

életemben, és éppen ezért, bizonyosan ezért, a fiatal ép erőt csudáltam mindenütt, ahol hozzájuthattam. A közelmult évek másfajta próbálkozásaiban, találd meg, gyerekem, a vénülő ember fájdalomszeretetét, ami persze csábított . . . Hisz az is egy pregnáns hangulat.»

CIVITA VECHIA.

IV.

Mielőtt újabb stáeió felé indulnék Mednyánszky művészi fejlődésének ismertetésében, utalok ismét arra, amit e könyv elején a beekói és nagy-eőri első benyomásokról már mondottunk, és jelzem előre, hogy amikor utóbb a magyar Alföldre került le a hegyek közül, az Alföld nagy formaegyszerűsége és színfiatalsága elementárisan megkapta lelkét s jellemző magyarságára, hogy a hegyek szülötte azonnal otthon volt, lelkiismerőse, rokona volt a magyar Alföldnek rögtön.

De szőjjük tovább okoskodásunkat.

A gyermek és az ifjú, aki művésznek készül, először esak hangulatot érez, esak azt lát.

Ha magára hagyjuk, két eshetőség irányítja sorsát s további fejlődését. Vagy alkalma nyílik, hogy rajzolni s festeni közvetetlenül a természet után próbálkozzék, — vagy nincsen erre alkalma s ez esetben képtárgyat kénytelen keresni (például Munkáesy), amelynek segítségével a látottat és érzettet ábrázolja, amelynek segítségével hangulatát kifejezésre juttassa. (Természetesen, hivatott művésznövendékről szólunk.)

Az első esetben évek telhetnek, mielőtt a kezdő művész egyéb után is kívánkoznék, mint a természetből kivágott, többé-kevésbbé egyénileg felfogott részleteknél. Ha természet után közvetetlenül végzett munkájában valami akadályozza, — s ezzel a jó szerenese ritkán marad adósa a kezdő művésznek, — kezdődik próbálkozása a komponálás terén, kezdődik, bár öntudatlanúl, de a természetben végzett előzetes munka után már elég egészséges alapon, az egyéniség fejlődése.

Ez volt Mednyánszky esete.

Művészete egészséges alapon épült; mint minden igaz művészet kezdődése, az övének kezdődése is a természet naiv visszaadására iparkodik.

A fiatal művész, képtárgyait utóbb mindinkább önkényesen választja meg, ami gyakran azzal a veszedelemmel jár, hogy az úgynevezett hangulatfestők képtárgyai hovatovább meddően hasonlítani kezdenek egy-

máshoz s végül nem marad egyebük egy pár alaptipusnál, — tárgyszegénységre jutva, sínylődnek és elzüllenek.

Mert az ilyen tárgyszegénységből az annyiszor magasztalt, a méltán dícsért, de önmagában a művészethez nem elegendő «érzés» ki nem vezet, merő «érzés»-sel a művész ki nem lábol a kátyuból. A túlszubjektivvé szűkült látkört nem szélesítheti ki ismét, csakis egy öntudatos erőmegfeszítés és a naiv természetlátáshoz való visszasietés. Hány meg hány bravuros művészünket kéne biztatnunk erre, olyanokat, akik már pompásan megtalálták egy-egy vidék, egy-egy fa, egy-egy gólyás mocsár vagy nyíres berek szintézisét s festik azt annyiszor, ismétlik annyiszor, hogy maholnap menthetetlenül ott poshad benne a tehetségük.

AZ ÚTON.

Az objektiv festőnek millió képtárgy kínálkozik; érzéssel, hangulattal alig törődvén, dúskálódhatik az oly gazdagon változó természet anyagában. De vajjon megleli-e alkotásaihoz, a vásárlón kívül, az éltető lelket? Képei hány lusztrumot élnek? Melyik tíz esztendő devalválja őket az avult butor sorába?!...

Mednyánszky érzésirányának s erejének egyszerűségét — a művésznek e minden öntudatos gondolkozásnál megbízhatóbb kalauzát — kissé összezavarta, elkábította Münhen, de azután magára talált s lelkéből kitakarította az idegen hatásokat.

Vonalait, az alföldi tartózkodás után, nemes egyszerűség jellemzi: szereti a nagy függélyeseket és horizontálisokat (fák, felhők), a ferde közbülsőket szinte ösztönszerűleg, érzésből kerüli. Ugyanaz az egyszerűség ez, amelynek színben alapja a barna és a szürke. Hangulatképein időnkint jelentkezett a sablón, de menekült a természetbe s habozás nélkül készen volt mindannyiszor arra a hatalmas erőfeszítésre, amelynek szükséges voltáról az imént szólottunk.

Fiatal korában, színeiben az ezüst volt az uralkodó s csak sokkal később jut az aranyos tónusu hangulatokhoz, ami tulajdonképp csak variációja a barnának és szürkének.

Jellemző, hogy sárga tónusban tartott fiatalkori képe egyáltalában nincsen.

Színeire minduntalan vissza-visszatérünk, így szóval szeretnők pótolni azt, ami e könyvben közölt, csak feketében adható képeiről persze hiányzik, ami pedig azoknak a lelke, a gondolata, legtöbbször a főtárgya: a színt.

Ismét Lyka Károlyt citálom:

«Keressük mindenekelőtt, mi módon születik meg egyike azoknak a tájképeknek, amelyeket Mednyánszky œvrejében oly gyakran megszerettünk.

FIATAL ÉLET.

Mikor a festő künn sétál a szabadban, megeshetik, hogy valamely jelenség erősen leköti figyelmét, érdeklődéssel nézi, hosszasan és egészen elmerül az élvezésébe. Este a város szélén látja például a házak elmosódott körvonalait, amely alatt sötéten és formátlanúl terül el a mező. Annál hatalmasabbnak látszik azonban az ég, mely tele van a felhők egymásba omló formáival s ezekben fölszáll a város füstje, párája. Hosszu veres csík világít a felhők alján: a legélénkebb és legtüzesebb szín az egész jelenségben, minden egyéb tompa, elborult, nagy silhouettekben sorakozik egymás mellé. Szinte megannyi folt. Ez a jelenség mélyen és erősen megragadhatja őt, úgy, hogy behatóan kezd foglalkozni e látványnyal. Egy költő, aki erre sétálna, talán költeményt irna arról, hogy a város ezer szeme ime álomra csukódik, hogy az ablakok csillagocskái ellobbanak, de felragyognak az ég csillagai és mindenre leszáll a csend. A festő azonban egészen más dolgokat figyel meg és vesz észre. Őt módfelett leköti az a rongyos, kékes folt, amelyet a háztömegek irnak a látóhatárra, őt egészen elfoglalja a csodálatos tűz, amely az utolsó alkonypírból elévillan, a felhők gombolyagának alakja, egymásba torlódása, gyengén elütő, sajátságos színe. A festő a jelenségek vizsgálásánál, szemlélé-

sénél nem úgy gondolkodik, mint az a költő és semmiesetre sem fogja ugyanazt kifejezni akarni, amit a költő. Ha ez a beszéd kifejezési eszközével dolgozik, úgy amaz a festés kifejezési eszközeit használja. S mindjárt a természetadta jelenség megfigyelésénél eltér az útjok: ami a költőnél a szó, a fogalom, az a festőnél a szín, a forma, a vonal stb. Amit az írónál logikának, gondolkodásbeli törvénynek nevezünk: tehát a fogalmak helyes egybeillesztését, azt a festőnél merőn más formában találjuk meg: nála a logika színek, formák, valörök, tónusok, vonalak helyes egybeillesztéséből áll.

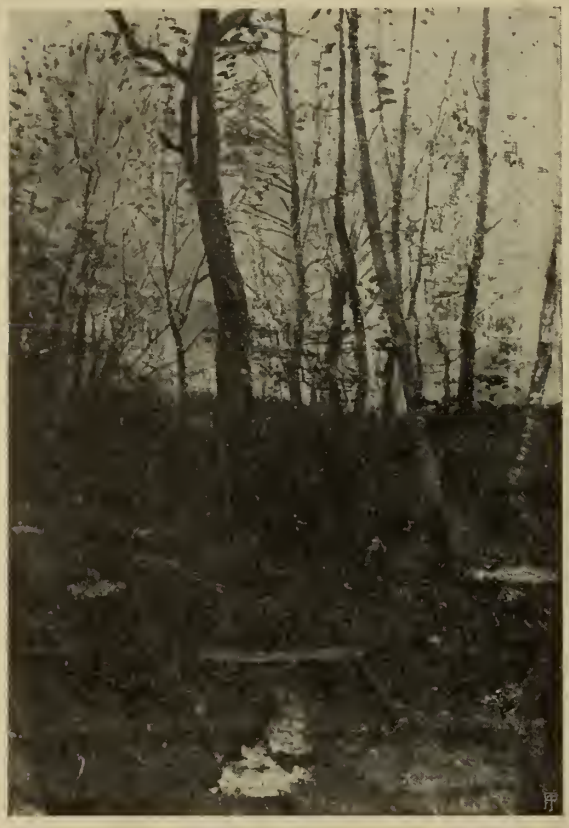

ELMÚLÁS.

Mednyánszky tájképei is tisztán a festő természetszemléletének szülöttjei. Egyik képe, a *Virágzó Fák* című, e részben nagyon tanulságos. Egyszer egy elhagyott temető mellett sétált, ahol néhány fa és bokor javában bontogatta virágait. Alattuk, felburjánzott fű közepette, húzódott meg néhány dülédék — fakereszt, szegényesen, gondozatlanúl. Ime oly tárgy, amely az író kezén rögtön érzékeny és megható pontot kap. Az író e korhadt fakeresztet feldiszítené reflexióival, sőt talán még történeteket is fűzne hozzájuk. Mindenesetre kidomborítaná a virágzó fák és korhadó fejfák kínálkozó kontrasztját. Mednyánszky azonban festő létére másként nézte meg, másként formálta képét. A korhadt fakeresztek ezen a képen szerényen megvonulnak, nincs rajtuk semmi point. A diadalmas élő fa és a holt ember korhadó fejfájának olcsó kontrasztja sem jut kifejezésre e képen. Nincs benne semmi novella. Nem elbeszélni, de megnézni való kép lett belőle. Festői kép.

... Van Mednyánszkyban is eszme s mily bőségben! De csupa festői eszme.

Egyszer egy messzenyúló rónaságra vetődött Mednyánszky. Este volt s borus az ég. A sík mezőn semmi feltünő geologiai forma sem látszott: aszott perje nőtte be rongyos foltokban a síkság egyes darabjait, abból itt-ott kikandikált a láp vizének síma, fényes tükre. Erről képet festett Mednyánszky, *Lankás* címmel. Miben ment túl Mednyánszky a természetkópián, azaz mely természetadta jelenséget fejlesztett a képen, mint festőileg fontosat? S így első sorban feltünik nekünk az a nagyszabású téralakítás, amely e képnek egyik legnagyobb erőssége. Ha a valóságban ott látta a messze elnyuló rónát, úgy a képen ennek végtelenbe nyúló nagyságát azzal tudta kifejezni, sőt fokozni, hogy alacsonyra vette a látóhatárt s e fölé magas, formáiban gazdag felhős eget festett. Ezek a felhők lapidáris formáikkal szintén a messzeségbe nyúlnak, a szélesen odahúzott ecsetvonások pedig szinte vezetik a tekintetet a végtelenbe merülő látóhatár felé. A láp vize jellemezhető lett volna apróbb, szakadozott, világos foltokkal is, de ezen a képen ez a víztükör is nagy foltokat ír le, amelyeknek intenzitásáról a szem arra következtet, hogy ezek a vízfelületek is jelentékenyek, ami által a rónaság hatalmas, széles jelleme ismét megnövekszik. Minden arra tör ezen a képen, hogy az óriási tér, amely lomhán hever a borus ég alatt, kolosszális terjedelmében kifejezésre jusson az aranyráma keskeny keretei közt is.

OLVADÁS.

Őszi táj egy másik képének a címe. Valahol Északmagyarországon láthatta Mednyánszky, magasan fekvő hegyes vidéken, ahol az ősz egészen más színekben jelentkezik, mint nálunk a mélyen fekvő lapályon. Az ősz ott hirtelenebbül szállja meg az erdőt: a fák és cserjék még teljes lombdíszben állanak, amidőn a dér már sárgára csípte leveleiket. Nálunk a lapályon az ősz lassúbb járatú; egyenkint pergeti le a leveleket

az ágakról s mire a levelek megsárgulnának, legtöbbjük már le is hullott. Bűvös sárga és piros színhalmazat egy ilyen felvidéki őszi erdő, főkép ha a millió sárga levélnek tömör kék hegy, tömör kék ég adja a hátteret. A hegy és ég e tiszta kékje ugyanesak a felvidéki tiszta levegőnek jóvoltából birja pompázó színét. Ezt a két szint versenyezteti egymással Mednyánszky ezen az *Őszi táj*-on. E tájképen e két szín a döntő. Ezek adják meg a legfőbb jellemvonást. Vélük él-hal a kép. Mednyánszky tehát oly erővel hangsúlyozza ezeket a színeket, amilyennel csak lehet. Fokozza a tüzüket, intenzitásukat: a legvilágítóbb sárga mellé kerül a legmélyebb kék, a végsőig erősítve, fokozva nemcsak a szín élénksége, hanem az ecsethúzás szilaj ereje által is. E két szín a feszültség legmagasabb fokán áll egymás mellett, akár csak két ellentétes villámáram, amely már közel van az explózióhoz. Ezáltal a merészen kormányzott feszültség által oly élet szökik a tájképbe, amilyen erejüt ritkán láttunk.

TALÁN JÖN VALAKI . . .

Egy *Téli táj*-án temérdek fa áll egymás mellett, fiatal erdő szélén. A törzsek még nem fejlődtek hatalmassá, úgy, hogy az egész erdőkép jóformán ágak szövevénye, a törzsek nagy formái nélkül. Ezekre az egymásra fonódott, összekuszált ágakra a hópihék milliói hullottak s szépen megmaradtak a legfinomabb galyacskán is. Közeledik az alkonyat s a hó kékes reflexszel szövődik által. S most oly kép áll elő, mely emlékeztet a gótikus templomok áttört kődíszeire. Mednyánszky kezén ez a természetadta jellemvonás gazdaggá, mindenekfelett uralkodóvá lett. Valóságos labirintje támadt így az összefonódó galyaknak, amelyeknek hópárnái ágról-ágra, hajtásról-hajtásra, galyacskáról-galyacskára vonulnak, fehér csipkedíszszel ékesítvén fel a képet, és amint egymás felé hajlanak a galyak, amint összeérnek és szétválnak: oly ritmus van benne, amilyent a nyári vetés enyhe ringásán látunk

FENYVES.

Egy finom festői jellemvonás van ily kristálytisztán, meggyőzően elő adva.

... Mednyánszky felette sokoldalúan tanulmányozta és tanulmányozza a természetet. Ez minden változatának alapja. Hogy stilusát megértsük (egyéni stilushoz csak a legbehatóbb természetszemlélet vezetheti a festőt), gondoljunk vissza a Virágzó Fák-hoz készített stúdiumokra. Ott természetes nagyságban festett le gouache-festékkel virágos galyakat a legpontosabban. A Virágzó Fák című képen egy-egy virág már csak egy ecsetvonás, sőt egyetlen odapöttyentett foltból a virágok egész sora alakul. Természetes, hogy csak az érthet az ilyen odapöttyentéshez, aki előzőleg a legbehatóbb tanulmány révén tökéletesen ösmeri a virág minden jellemvonását.

Amit itt a virágról mondtunk, ugyanaz áll a fa lombdiszéről, a szikláról s az ebből alakuló sziklarendszerről, végre a hegyről, sőt a hegyrendszerről. Szélesen összefoglalni s egyszerre adni a részletek együttes hatását csak ily tanulmányok után lehet. Mednyánszky így szerezte meg bámulatos összefoglaló és egyszerű előadását.

... A ritka intenzív természetszemlélet még egy tehetségét fejlesztette csodálatosan: szín-, forma- és vonalmemóriáját.

PIHENÉS.

TÜKÖR.

E képek, amelyek oly megragadóan tolmácsolják a természetet, mind műteremben készülnek, tehát nem a model nyomán. Sokaknak tört bele a fejszéjük az ilyen vállalkozásba. Mednyánszkynál azonban megszünt itt is minden nehézség. Az egész élete festéssel telt el s miután oly kimerítően képes magába szívni a természeti jelenségek képét, mint kevés más ember, memóriája és természet-vázlatai kiépítik számára a modelt. Erre különben képeinek megalakításánál nincs is nagyon szüksége, mert művei nem természetleírások, hanem a természet döntő jelenségeit mutatják, sommázva, egyszerüsítve, kiemelve azt, amit egyénisége fontosnak vél, fokozva azt, amit hangsúlyozni akar, kivetve azt, ami csak inventárium volna s mint ilyen, fölösleges lom.

DRÓTOZNI!

Sokan félreértették stilusának e jellegét. Midőn Mednyánszky a köd atmoszferikus jelenségeit adta így elő a maga festői sajátságaiban, ködembernek nevezték el, aki csak a párafátylon át képes a világot nézni. Volt idő, amikor sokat tartózkodott a Tátrában s lenn a Karszton és Montenegróban, az óriási sziklaszerkezetek közt: nehány képén meglátjuk, minő gazdag kinesét fedezte ott föl a szines reflexeknek. Ekkor azt mondták, hogy Mednyánszky opál tónusokban látja a világot. Végre a felvidéki ősz intenzív színei, e szín tüze ragadta meg: ekkor azt mondták, hogy színorgiának látja a természetet. A ködemberből így vedlett át tűzemberré, anélkül, hogy tudta volna. Pedig ama ködös, párás képek és a világos tüzes képek egyazon természetszemléletnek hű tolmácsai.

Kétségtelen, hogy bizonyos fokig változott a kezeirása. Ha egybevetjük régibb és legujabb képeit, az előadás frisseségének fokozódását látjuk. Ez talán valószinűtlennek hangzik, mert hozzá vagyunk szokva, hogy a fiatal ember frisebb szemmel lát, mint az idősebb. Mednyánszkynál ennek is megvan a maga oka. Azt a gazdag tőkét, amelyet évtize-

deken át magának felhalmozott, egyre pazarabb kézzel kezdi tékozolni. Előadása tehát hirtelenebb ma, mint azelőtt, vonásaiban szinte látjuk a kincset szóró kéz széles mozdulatát. Tíz-tizenöt kép támad egyszerre, egyazon időben, mindenütt másmás problemák vannak kitűzve s játszva, gyorsan megoldva. Vagy talán csak nekünk látszik úgy, mintha játszva oldaná meg e feladatokat. Ha behatóbban nézzük ecsetje sáfárkodását, talán arra a meggyőződésre jutunk, hogy energiája talán türelmetlenebb, hogy idegei talán feszültebbek, formáló vágya szilajabb, mint annakelőtte. Néha hajnaltól éjfélig dolgozik megszakítás nélkül egy tucat nagy képen egyszerre. Ha az egyiknél fizikai kimerültség fogná el: hirtelenül felfrissíti őt a másik kép problémája, újságával izgatja, cselekvésre kényszeríti.

Festő, aki csak festés által tud üdülni, pihenni. Stilusa azáltal nagyszabású, hogy mindig nagy egységeket ad, elemezzük akár a szín, akár a vonal, akár a folt vagy tónus értékeire nézve. Tekintsük meg nagy képeinek ama pompás solitair fáit: minő organikusan

SZÁLFÁK.

ÁRADÁS.

és egy szuszra bonyolódik ki ecsetje alatt a törzsből a temérdek galy, a fonadékos, kuszált ágacskák szálai. Nem érzünk egy képén sem olyasmit, mintha részletekben készült volna. Az est opálszineiben vibráló hegyderék is akár egyetlen ecsetvonásra termett volna meg. Mindíg az egész képet festi, a szó legszorosabb értelmében, biztos fantáziával, amely tudja, mily fokig kell fejleszteni a képet ma, hogy holnap ismét az egész megkapja a maga új átfestését. Ritka és egészen egyéni jelenség Mednyánszky a magyar művészetben. A saját magának őse. A magyar felvidékbe nyúlnak élete fájának gyökerei: annak természetvilágán nevelte önmagát nagygyá.

KÖD.

V.

Mednyánszky képein, már a fiatalkori próbálgatásokon is, meglepő és hibátlan a ritmusérzés ama természeti törvények iránt, amelyek szerint a föld nagy nehéz masszája a fatörzsökön keresztül egészen a legfinomabb csipkeszerű ágazatig ritmikusan szétosztódik.

Ez az alapja valamennyi kompoziciójának. Ennek a ritmikus megoszlásnak, ennek a finomodásnak következetes keresztülvitele (néha bizony a sablonszerűségig) nincs megzavarva egyéb masszák által egyetlen képén sem.

Hegyei, a ritmus szerint, csakúgy megvannak építve, mint fái, bokrai. A nehezebb mindig természetes helyén, alul van s látható, valósággal érezhető a könnyebbedés fölfelé. A természetben, e ritmus törvény ellen, akad kivétel, például bizonyos vulkanikus képződések, — de ezek, vétvén a statikai szabályok ellen, úgyszólva nem is természetesek. Az őstipus soha nem vét a nehézkedés törvényei ellen, — nem vét Mednyánszky sem. Érzi a hegyek strukturáját, érzi a természetet. Képein mindig ott van, legalább is a valószinű. Hegyet föstvén, a nehézkedés törvényeinek megfelelő őstipust festi; partjai, dombformái a víz és az esső hatása által, minden egyéb hatás kizártával keletkezett partok és dombformák, amelyeken a víznek szabad működése matematikai pontossággal kitűnteti a statikai törvényeket, valamint a különféle tömörségű rétegek hatását a külformára.

Lényeges dolog ez. Ezt a festőnek, ha tájképhez nyúl, annyira tudnia kell, hogy munkaközben már ösztönszerűleg érezze. Ami az anatómikus preparátum az aktrajzolónak, az a terrenum tanulmányozójának az ilyen diluviális képződés, amelynek igazsága csakúgy ott van az útszéli árokban, mint a Kárpátok formációjában.

És ez az, amit Mednyánszky pompásan tud, amit szuverénül érez.

Partjai, dombjai, hegyei helyükön állanak, még ha nem természet után fösti is azokat. Kompozicióiban ez a tudás, ez az érzés vezeti.

A fák között is, jellegzetesen, csak azokat a fákat szereti, amelyeken ez a ritmikus matéria szétosztódás egész a csipkeszerűségig a leg-

következetesebben mutatkozik; szereti a bükköt, a hársat, a gyümölcsfákat (ezeken legtisztább a ritmus), szereti a fűzet, az ákácot s a primitiv formájú fenyőt; a színben s formában vaskosabb, egyforma tölgyet ereje miatt szereti; kedves neki, formája és színe révén, a nyír.

És mindezt inkább tavaszkor, még inkább őszkor; a dús lombozatu nyár nem igen csábítja, mert nem szereti, ha a tömött nagy zöld masszák átmenet nélkül körvonalozódnak az égen, ha valósággal belénehezednek a levegőbe.

Kedves néki a természetben előforduló minden olyan pregnáns jelenség, hó, fagy, dér, olvadás, rekkenő hőség, ami nem csupán a szemre, de a bőrre, a szaglásra is hat. Gyönyörűség néki, például, amikor őszi erdőben, eső után, a csirázó gomba illata terjeng — s ez a gyönyörűsége ott látszik a képén és szinte érzi a csirázó gomba illatát az is, aki azt a képet nézi.

Hogy melyik a legkedvesebb vidéke?

Talán mégis a Vág völgye, az Alsó-Vág völgye, amely olyan egyszerű és nagy.

Említsük meg itt, hogy alakos képein (csavargók, munkások, paraszt suhancok, délceg magyar legények, pitoreszk vén zsidók) az izlésnek ugyanazt a fejlődését tapasztaljuk, amelyet nyomon követhetünk tájképein.

Eredetileg a lélekben, formáikban és egyéb vonatkozásaikban egyszerű emberek voltak kedves témái; később, — éppúgy mint tájképein már az ősziesen pusztuló túlszínes természet kedves előtte, — a régi race vénei, az emberi romok érdekelték s a vénhedés életfilozófiáját próbálgatta ecset alá fogni.

A KURÁTOR.

VI.

Tulajdonképp, mi is hát a magyar piktura?

Ha jól a kérdés mélyére nyúlunk s iparkodunk reálisan, a lehető legegyszerűbben válaszolni: magyar piktura az, amely a nagy-alföld tájai és néprajzi sajátságaiból szedi színeit és formáit.

Milyenek az Alföld jellemző szinei?

Mindenekfölött egyszerű, roppant tartott és tartalmas szürkékből s barnákból kiinduló az Alföld színskálája. És ugyanezeket a színeket találjuk a népviseleten is. Jellemzően ilyenek az egyszerűen meszelt házak, ilyen a ház bévül s ilyen a környéke; ilyen józanúl egyszerű, nem rikító, nem kiabáló még a kedves ló szerszáma sem, és nem rikít, inkább sötét azon a kevés helyen, ahol használják, a kék, a vörös, a zöld is. Az eredeti magyar népviselet majdnem komor. A formák egyszerűek, nagy vonalúak, de ezt a vonalat, az egyszerű formaképzést olyan finom ritmusérzés vezeti, hogy pótolni képes más vidékek sokkal változatosabb, sokkal gazdagabb formáit. Némi túlzással ráfoghatnók, hogy az Alföld művészmestere a Tisza, amint például Egyiptomot a Nilus nevelte művészetében is.

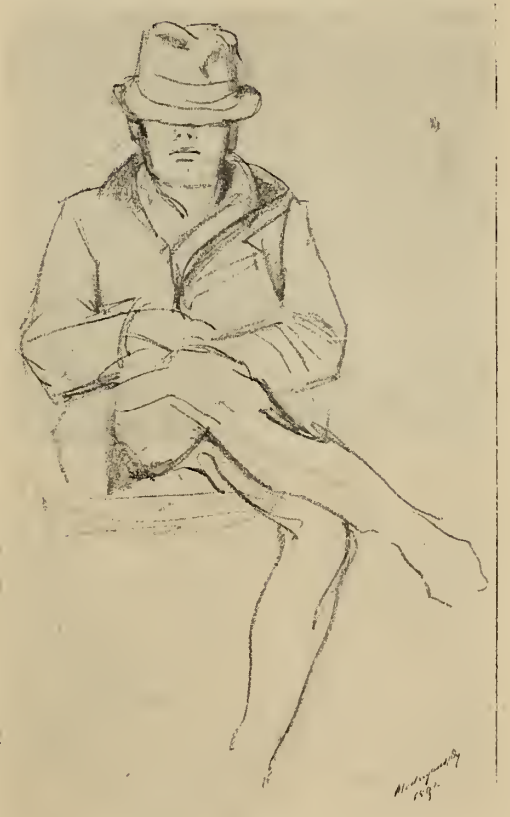

A GAVALLÉR.

Sehol a Tiszaparton kiesinyes, szögletes formák, — nagy ívekben vonul az egész s ez ivek itt-ott olyan szabályosak, mintha eirkalommal konstruálná őket a természet. Hasonló jellegűek az alföldi sóstavak és moesarak: sziget nélkül, lágy átmenetű széles foltok, lapos partokkal. És éppen ilyen egyszerű, formában széles az építkezés, ilyenek a háziipar termékei. Dominál a sík és a kör. Hasonlóan széles, egyszerű volt az ázsiai őshaza vidéke . . .

A síkság, mint a tenger, mindenütt egyforma az először rajta végigtekintőnek. Sehol olyan kimagasló valami, amely egy vidékét más vidékétől megkülönböztetné, — nyilván ez magyarázza, hogy a kezdődő magyar pikturának, a könnyed zsánerfestésen kívül, esak egészen széles, az emberi história eseményeihez alig fűződő motivumai vannak, olyan motivumok, amelyek korhoz ninesenek kötve, igazak örökké.

AKI LÁT.

Valami hasonló mutatkozik az építkezésben is.

A fajmagyar, mint többi mongol testvérei, nem ismeri a monumentális építkezést. És nem véletlenség, amit éppen itt kell analógiára megemlítenünk, hogy a magyar költészetet tér és idő fogalma nem korlátozza; poézisünkbe monumentálitást az visz, hogy foglalkozik az örökké emberi szenvedélyekkel és azt, mint népdalaink is tanusítják, hangulatos nagy tájleirások keretébe foglalja, amelyek ősiek. Esik, nap süt, köd van, stb.... A hisztorikum iránt, ami bizony ennél mérhetetlenül kiesibb, fajmagyarnak esekély az érzéke s éppen ebben nyilvánul a mongol fajnak az a magasztosabb, átszűrtebb filozófiája, ami előtt az ember olyan csöppség, olyan semmi... Jusson eszünkbe, hogy viselkedik a fajmagyar paraszt a halállal szemben! . . .

A síkság, — az a magyar.

Magyar pikturáról szólván, ne feledjük, hogy a fajmagyar nem ért

KÖNYÖRGÉS.

a kőanyag megmunkálásához, az ebből termő formáknak nyoma sincs a magyar házban; a sár, az agyag s a fa tanítja, — ez jellemzi ornamentikáját, stilusát. Szine s formái: az Alföld. És ott, a síkságon kell magyarázatát lelnünk az annyira jellemző «ember kicsinylésé»-nek, — maga után nem akar hagyni nyomot, minek, hisz' ő maga él tovább halála után is! . . .

Messzire elmehetnénk, ez irányba fűzvén okoskodásunkat. Szólhatnánk a síkság befolyásáról az állam-alakításra, a társadalom fejlődésére, keresvén az ősnomád jelleg nyomait mai civilizációnkban s fölállíthatnók

AZ IDŐ.

ellentétűl, hogy a hegyi fajta mennyire ragaszkodik az ő kis völgyéhez, amelynek bércein túl alig lát.

Mednyánszky, színben és formában már a Felvidéken kereste azt, amit teljesen az Alföldön talál meg.

Szolnokon ismeri meg a fajmagyart, s mint maga vallja: «Ideálját leltem meg annak, amit népnek képzeltem».

Ember dolgában, tipus tekintetében, sohase szerette a hosszú arcélű tiszta árját, mindig a magyaros tipusok vonzották, a mongol-árja.

Az Alföldön találta meg dél-oroszországi és kasztiliai spanyol

impresszióit, az Alföldön lelt azokra a színekre, amelyeket Párisban csudált Munkácsy interieur képein.

Mindamellett, hogy az első évek benyomásait a hegyes Felföldön nyerte, az üde zöldek, a kéklő hegyek és az élénk szinű virágos rétek hazájában, — ösztönszerűleg, mindig az egyszerű barnaszürke színskálát szerette, a szép Tátrát is csak felhők között vagy borongós szürke időben; mindig inkább a lombos fát, holott a fenyő honában élt; az esős időt, a hóolvadást, — még a kék és zöld hegyi patak is csak áradt, sárga állapotban, olyan tiszaszerűen volt kedves néki.

A DUNAPARTON.

VII.

Szembetünő Mednyánszky képein, kivált az utóbbi nyolc-tíz esztendő folyamán föstött képein, az összefoglaló természetszemlélet, a pompás festői szintézis.

Ösztönszerűleg, vagy öntudatosan, a legtöbb művész iparkodik megtalálni s alkotásain érvényre juttatni azokat a titokzatos tényezőket, amelyek a látott dolgok végtelen tarkasága mögött, mint igazi hangulatgerjesztők rejtőznek.

Ismerjük a színek fiziologikus hatását az idegekre. A vörös izgatja a bikát, kék üvegharang alatt az ideges ember megnyugszik; a különféle színű fény, még részben ki nem deritett, de kisérletileg határozottan észlelhető vegyi hatásokkal bír.

TÉL.

Tudjuk továbbá, hogy az átöröklött, a bizonyos formákhoz és szinekhez kapcsolódó fogalmak és szimbolumok minden ember bensejében az öntudatlan érzéseknek egész világát alkotják s külső, reájuk vonatkozó érzéki hatások révén ébrednek öntudatra, de olyan öntudatra, ami valósággal álomszerű; az ember nem tudja róluk, honnan erednek s hol végződnek, de éppen ezáltal a lelket rejtelmes hangulatba ejtik.

Vannak, akik a reinkarnációban keresik ennek a lelki folyamatnak a magyarázatát; minden valószinűség szerint, része van benne a fizikai átöröklésnek s talán az agysejtek ősörökségének tekinthetjük. Annyi bizonyos, hogy, például, a ló nem csak mint állat hat az emberre, de láttára elménkbe ötlik a menés fogalma, látjuk a csataparipát s elképzeljük a harci diadalt... Viszont, mennyivel tárgyilagosabban nézzük, például a ritkábban látott rókát!

Ez indíthatja arra a művészt, hogy ösztönszerűleg vagy öntudatosan, a látott dolgok tarkaságában azt húzza alá, — kikeresvén magának, — ami legkifejezőbben tartalmazza éppen azt, amit ő az egészszel szemben érez.

Ez az önkényes hangsúlyozás vezeti el azután a művészt, minden művészt, az ő egyéni stilusához.

Öntudatosan folytatva e jelzett irányban a keresést, a művész olyan szintétikus természetlátásra tehet szert, hogy annak segítségével már maga magát, egész egyéniségét híven kifejezheti, akár irásaiban, akár föstészetében, akár szobrászilag.

Lényegében, ez minden művészi törekvés végcélja. Hiszen mindenki csak maga magát adhatja, kiki csak annyit, amennyi benne vagyon.

Igy, egyéniségét keresve és megtalálva, jutott el Mednyánszky az ő művészetében ahoz a szuverén szintézishez, ahoz a remekül összefoglaló természetszemlélethez, amely java alkotásait jellemzi.

VALAMIT KÉNE KEZDENI!...

VIII.

Foglalkozzunk most Mednyánszky művészetében a mesterséggel.

A kép fogalma: bizonyos elemek (víz, föld, levegő), tárgyak s lények csoportosítása úgy, ahogy e csoportosítás révén egy-egy cselekményt, gondolatot, érzést vagy hangulatot akar a művész kifejezni. És ebben különbözik a kép fogalma a fotografia fogalmától.

Hogy miként csoportosítja: az lesz művészetében az egyéni.

Mednyánszkynál bizonyos térbeli beosztásokat találunk, amelyek egészen eredetiek s vannak éppen ilyen eredeti, művészetét különösen jellemző foltbeosztásai is.

A saját különös térbeli beosztásai és foltbeosztásai révén végzi a festendő tárgy jellegzetes térbehozását, amire eleinte öntudatlanul, később öntudatosan nagy súlyt fektetett.

Képein jellemző a nagy szilhuett.

Ezt, gyakran, minden más szükséges kvalitás elhanyagolása árán is kereste, annyira, hogy olykor a már sikerült kész színhatást is föláldozta, keresvén tovább a szép szilhuettet, hogy megfeleljen a statika természetes követeléseinek, hogy a súlyos tömegeket alul helyezze el s az anyag fölfelé finomodjék bizonyos stílus szerint, hogy

A MŰVÉSZ JEGYZETKÖNYVÉBŐL.

képe, mint folt-ornamentika, akármilyen helyzetben, szemnek kellemes legyen.

És ezt, mint maga is vallja, soha senkitől sem tanulta, ennek a megérzése véle született.

«Amennyire ki volt bennem fejlődve a stílus-érzés a képre nézve» — mondotta nékünk egyszer — «annyira hiányzott az belőlem a képfaragók, az építők munkáival szemben.»

Csodáljuk képein a festői ritmust.

Mi az a festői ritmus? ... Az arányosságba beléhozni az aránytalanságot úgy, hogy az arányosságnak, a szimétriának megnyugtató monumentális hatása érvényesüljön anélkül, hogy azt az asszimétriának, az aránytalanságnak beléhozott változatosságai megzavarnák. (Egy fasorban, például, ott kapjuk az elengedhetetlen aránytalanságot úgy, hogy művészi legyen a monumentális arányosság.)

A TEMPLOMBAN.

Az arányosságnak gazdagítása a véle organikusan összefüggő nemarányos elemekkel, visszavihető bizonyos szám- és térarányokra, amelyek a természetben az ásványok (jegecek), növények és állatok fölépítésénél mindenha érvényesülnek (7—1; modulus; goldener schnitt.). Erre a ritmusra törekedett Mednyánszky, keresve keresi ezt minden képén.

És ezzel harmoniában van, ennek megfelelő a színezése is, amit röviden úgy magyarázhatunk: ott, ahol a forma könnyűséget ábrázol, színben is a könnyebb tónusokat keresi, és viszont.

Térjünk mégegyszer vissza a ködre, a Mednyánszky kedves ködjére, mesterség szempontjából.

Legjobb csoportosító a köd. Legmesszebbmenő szabadságot nyújt a művésznek, hogy bizonyos tárgyakat kidomboríthasson, másokat kényekedve szerint alárendelhessen, ornamentális hatásra és hangulatra

ESŐ.

ARATÁS.

szabadon dolgozhassék anélkül, hogy ezt a valószinűség rovására cselekedné. Ködben tartott képen egy csoportra, egy alakra, valamely egyes fára vagy egy-egy előtéri részletre lehet öszpontosítani a teljes hatást. A köd olyan tetszésszerint alkalmazható, olyan kényelmes háttér, amivel a művész elnyeletheti mindazt, amit lényegesnek nem tart; szolgálja a köd a művész szándékát még azzal is, hogy misztikus mélységei a képzeletet is izgatják.

Ezért szereti a mi művészünk a ködöt, s e szeretet mily harmonikusan illik abba a jellemzésbe, amelylyel róla, mint művészről és emberről, művészete szolgál.

MI LESZ ?...

Szereti a ködöt, mert az az ő művészi szabadságát tetézi. A ködben mi sem köti, mozoghat, cselekedhetik szabadon, szinte korlátok nélkül, anélkül, hogy bármit a valószinűség rovására cselekednék.

Ne feledjük, hogy Mednyánszkynak mint koloristának is kiváltképpen kedves lehet a köd.

Ebben, látszólag, ellenmondás van. Pedig nincs. Nem csupán a Delacroix-k tartoznak a koloristák közé! Lehet olyan temperamentum, mint például a Mednyánszkyé, amely a szürkékben keresi meg s leli föl a maga színorgiáit! Napsugarak hatása alatt a köd a színek tündérvilágát tartalmazza, minden kis páracsepp megannyi szivárványforrás, és képzelhetünk-e szebbet, színben, ragyogásban, misztikusban magasztosabbat, mint éppen a ködön áttörő napsugár!...

Következik Mednyánszky fakturája.

A XIV. és XV. században a vízfestékkel rokon tempera volt azoknak az egyszerű, világosan gondolkozó emberek természetének legmegfelelőbb festőanyaga s jobban is kezelték a temperát. Utánuk azonban már komplikáltabb emberek következnek, Lionardo alig nyúl temperához s még falon is olajjal dolgozik; Tizián, Veronese, a renaissance többi óriásai kezdik kutatni s remekbe használni az olajnak végtelen lehetőségeit és esélyeit... A Davidok és Kaulbachok kora ismét a régi

egyszerű modorral kacérkodik, de keservesen szárazabbak, míg végre Géricault, a Radeau de la Méduse szerzője (1819) az olaj szabad kezeléséhez tér vissza diadalmasan. Utána a festésmódok mindinkább változnak, sőt különféle festékanyagot együtt alkalmaznak úgy, hogy a legmodernebb kor egyes képein a leggyakorlottabb szakértő is alig képes meghatározni, mivel és hogyan készült az a kép. (Például az ultramodern Maxence képei.)

Bizonyos értelemben bizony Mednyánszky is az ultramodernek közé sorozható.

Megállapítható, rendes, ismétlődő eljárási módszere nincsen. Minden képe más és más eljárás eredménye.

EZÜSTÖS ERDŐ.

Tudjuk például, hogy Paáll László vagy Munkácsy, bitumbe, fehér vagy okker pasztába dolgozott; Velasquez mindent szürkébe festett alá s a még nedves szürkébe rakta színeit; Rembrandt rendesen át- és átfestette egészben s részben vásznait, amíg így elérte az akart erőt és hatást; és viszont tudjuk, hogy Lionardo eljárása kitalálhatatlan.

Ilyen kitalálhatatlan még azoknak is, akik egy-egy képét készülni látták, a Mednyánszky eljárási módja is.

Hogy mivel dolgozik?

Mindennel. Üvegdarabokkal, körmeivel, az ecsetnyelével, sőt olykor — magával az ecsettel is.

De megpróbált minden eszközt s többé-kevésbbé hozzátanult valamennyihez.

Kezdte a legegyszerűbb s legközönségesebb eszközökkel, ceruzával, krétával, szénnel, vízfestékkel. Szerette a végtelen fakturáju ceruzát, amellyel olyan különféle hatásokat és előadási módozatokat lehet gyakorolni. Szivesen babrált a már bajosabb szénnel, amivel konkrét formát alig lehet kihozni, de sok benne a poézis, de önként a tónusra és festői hatások keresésére indít. E két eszköz közé esik a kréta s ő kisérletezett azzal is. (A beckói kastélyban őrzik kegyeletes kezek, a kedves «Janka», vagy tíz-tizenöt szines krétarajzát.) A vízfestékkel kevésbé barátkozott

NINCS MUNKA.

DALMÁT PART.

össze; ösztönszerűleg érezte, hogy az magában véve néki túlságosan egyszerű, azzal nem lehetséges az a sok közvetett előkészítés, az a fokozatos fejlesztés, amit már kezdetben annyira szeretett.

Az olajfestés eljárásával Münhenben ismerkedett meg.

Kitanulta, kileste az olajfesték fizikai tulajdonságait s rájött, hogy az eljárás művészi titka a festék fokozatos fölrakásának a módjában vagyon; a fölrakás egymásutánja, és ecsettel, késsel vagy más szerszámmal történt eszközlése annyira különféle, de annyira egyéni lehet, hogy pusztán ebből rögtön ráismerünk egy-egy művész munkájára.

EST.

Festésmódját kinek-kinek temperamentuma irányítja. A gyorsan határozó emberek a legegyszerűbb s a legközvetetlenebb eljárást keresik, így Goya, vagy Matejko. Mennél szövevényesebb, ellentétekben mennél gazdagabb az egyéniség, annál bonyolultabb s kalandosabb művészi eljárásának a módja is; például a nagy hollandusok, például Lionardo, s a modern Delacroix.

Míg az egyszerű gondolkozású ember két pont között csak egyetlen egy összekötő útat lát, a komplikált s ellentétekben mozgó elme száz út között csak éppen az egyenest nem látja. A finomult érzékűek minden anyagot ösztönszerűleg, az illető anyag tulajdonságait leg-

hívebben kifejező módon festenek: simán a vizet, levegőt vékonyan, puhán a hajat, fatörzset ripacsos kérgesen, szóval úgy, hogy az anyag felülete, szilárdsági foka, ásványi, növényi, állati eredete már a kezelés által is megkülönböztetve legyen.

Az érzékek finomulása azonban, idővel s gyakran az egyszerűen gondolkozó egyenes eszű embereket is a próbálgatások és furfangos eljárások ingoványai közé vezeti, mert a mindig tökéletlen anyag, már finomult érzékei követelésének mind kevésbé felel meg. Akiknek a zöld eléggé sohasem tüzes, veressel preparálják azt, hogy e látszólagos ellen-

HARAGSZIK AZ ÉG.

téttel fokozzák erejét. Akiknek a víz nem elég átlátszó, akiknek a felhő soha sincs eléggé távol, akiknek az emberi bőr sohasem eléggé meleg: ezeknek pótlására a szinek keverésével, az ellentétek szomszédosításával, a szinte lehetetlenségekkel valóságos alkímiát űznek, versenyezve, ki találja meg a bölcsek kövét, aranyat ki tud csinálni? . . .

Ezek közül a színalkimisták közül való Mednyánszky.

De nemcsak a színekkel való boszorkánykodás révén, nemcsak a különféle föstékrétegek szakszerű egymásfölibe rakásával lehet különös hatásokat elérni: a festményfelület annyiban is fontos, hogy különféle hajlású síkok különféle módon fogják föl és sugározzák vissza a fényt

s így sajátos életet és jellemző plasztikát képesek adni a föstmény, illetve a kép bizonyos megfelelő részeinek. Ezt egyesek, újabb időben, szinte a dombormű-hatásig fokozták (Piloty, Hachette).

És ilyesmire szivesen törekszik a mi művészünk is; ilyenkor mesterkedik a vakaró késsel, a spahlival, ilyenkor dolgozik körömmel, tört pengéjű bicskával, üvegcserepekkel.

ERDŐ SZÉLE.

IX.

Nincs szándékunk Mednyánszkyt a teljes tökéletesség mintaképének feltüntetni, hiszen akkor nem volna művész, hiszen akkor nem volna olyan élő. De szeretjük talán a hibáit is, mert éppen azok révén egyénibb, azok révén teljesebb.

Lássuk tehát a hibáit.

A telivér művész, éppen azon temperamentumnál fogva, amely művészszé avatta, bizonyos hibákban leledzik, amik úgyszólván a temperamentum viszáját képezik, de hozzátartoznak szervesen, kiegészítik, véle organikusan egyek.

Igaz, hogy e hibákról leszokhatik a művész anélkül, hogy talentuma megsínylené . . .

A gyorsan látó és mohón emésztő művésztemperamentum jellemző hibája, hogy nem ritkán fölületes, de viszont (bár oly szivesen mentegetném a mi művészünket!) a tépelődő, a határozatlan, a keresgélő temperamentum, az ő termelésében zavaros, gyakran meg sem érthető. Ez utóbbiak még akkor a legvilágosabbak, amikor tisztán a hangulat vezeti őket; a gondolatban menthetetlenül ösvényt vesztenek, eltévednek. Ez utóbbiak felfogása, valamint kompoziciójuk s előadásuk sokáig ingadozó és megesik gyakran, hogy kielégítő megállapodásra soha nem jutnak.

Az ingadozók, a keresők sorából való Mednyánszky.

Fejlődése lassú volt, kisérletei olyan változatosak, hogy régibb képei megtévesztik a szemlélőt: alig hinné az ember, hogy az a sokféle munka egyazon kéz írása.

Közelebbről vizsgálva, mélyebben tanulmányozva, mégis észrevehetjük, hogy egy változatlan alaphang vonul át Mednyánszky egész œuvrején; fejlődése és munkája minden időszakán megtaláljuk az öntudatlan «én»-t, ami annál erősebb, mert éppen oly sok megpróbáltatáson edződött át.

Az ilyen, a Mednyánszky-fajta keresők többnyire igen sokat dolgoznak, de aránylag keveset termelnek; a termelés egyenlőtlen, s hosszú

küzködés eredménye az az egy-két úgyszólván véletlenül sikerült darab. Mednyánszky azonban e tekintetben is kivétel, nem végzett olyan próbálkozást, amelynek egy-egy maradandó becsű eredménye ne lenne. És végre is, az a Mednyánszky, akit ma a magyar művészet mesterei közé számítunk, annak a sok-sok kisérletezésnek a révén lett azzá, aki.

A valamirevaló művész, legyen író, képfaragó vagy festő, ösztönszerűleg birkózik a saját gyöngeségeivel, vagy iparkodik azokat legalább is leplezni, és ez magyarázza azt a magában véve ellenmondásnak látszó tünetet, hogy gyakran éppen a legingadozóbb, a minden túlmerész

ÚJPESTI KIKÖTŐ.

lépéstől leginkább irtózó művész dolgaiban találunk brutális ellentéteket s bizonyos keménységet. E brutalitás az erőre törekvés salakja s Mednyánszky egyes vásznain akad erre példa.

A korosodó művészek munkáján, szinte kivétel nélkül, megállapítható a keménységre lejtő hajlam. Így volt ezzel Tizián, így járt Munkácsy is. Aggódva, ijedten tapasztalják magukban az erőmegfogyatkozást, apránkint mindjobban félnek tőle s hogy ezt más észre ne vegye, brutálisak lesznek az erő rovására s az eredmény a szenilis keménység, holott a nagy, a széles lágyság, az éppen az öntudatos erő és a biztos ecsetkezelés eredménye.

A Mednyánszky-féle temperamentum a legbajosabban jut el ahoz a

ősz.

szélességhez, ami az öntudatos nyugalom, a magabízás kifejeződése a piktor munkájában; az igazi erő az, amely sohasem kemény, és igazi erőre vall az a mindenen átvonuló ritmus, amely a kép valamennyi részletén oly egyenletes harmoniában van, mint az egész koncepcióban. (Az erősen hajított kő erővesztesége.)

Mednyánszky munkáit keletkezésük sorrendje szerint vizsgálva, nem azt tapasztaljuk, hogy apránkint jut el a nagy lágysághoz, az erős szélességhez, nem azt látjuk, hogy a gyönge kezdőből, az ingadozóból sok munka révén erős és határozott művész válik, de jellemzően, azt tapasztaljuk, hogy időnkint, s mindjárt eleinte, sikerül néki az erő ilyetén érvényesítése, és közbe-közbe, egész fiatalon is, öregesen kemény.

MAGÁNY.

Hasonló zökkenői vannak koloritjának is. Természetesen!... Az ingadozó ember hol alatta marad, hol föléje kerül az általa akart színerőnek; hol túlrikító, hol túlmonoton. Igen, mert az az erős első impulzus, amely föltétlenül helyes szokott lenni, szkepticizmusa révén veszít erejéből.

Ugyanilyen különös, váratlan eltérések jelentkeznek, néha-néha, Mednyánszky előadási módjában.

Igen szélesen kezelt részletek mellett, hirtelen aprólékos szőrszálhasogatásokra bukkanunk; merész kirohanások kapcsán, bátortalan tapogatózás akad szem elé s nem egyszer illogikus kihagyások boszantanak vásznán. Érdekes különösség például, hogy egy-egy képe előtt elfogy a türelme, a vászon jobb alsószögletét nem igen szokta befejezni.

Fakturája?!...

Kevés művész, aki ellenőrizhetetlenebb volna, mint ő.

A keresésnek, a boszorkánykodásnak, az idegességnek és művészi véletlenkedésnek tarka mozaikja a Mednyánszky-faktura. Igaz, kevésbé

szorgalmas művésznél, mint a milyen fáradhatatlan ő, ez megnehezítené a produkciót, de nála, ha sok munka révén is, meglepő eredményeket szül.

Az ilyen faktura előtt tanáestalanul, nyugtalanul érzi magát a szemlélő, s a felületes nézőben az ilyen faktura kevés bizalmat gerjeszt a művész iránt . . .

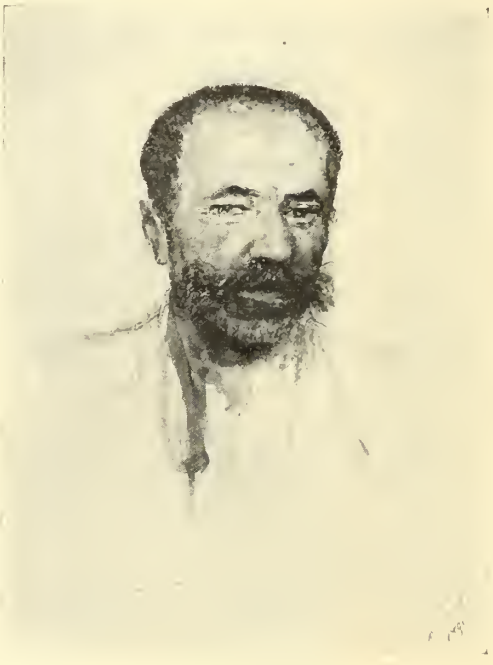

STÉPÁN BÁCSI.

X.

Megismerkedvén művészetével, nézzük tehát most magát az embert, alkotásaiban keresve meg képét.

Ha az embereket két fajtába sorozva, azt mondjuk, hogy vannak erősek és gyöngék, bármily különösnek tessék, ez a mi erős művészünk a gyöngék fajtájából való.

Többnyire erőteljes és egészséges emberek közt élvén, a gyöngébb és beteges testalkat mégis kezdettől fogva már az inferioritás érzését táplálta Mednyánszkyban. Nem voltak fizikai kedvtelései, gyöngének érezte magát, sport, mulatság nem érdekelte, a fantázia világában keresett kárpótlást mindazokért, amikhez a valóságban nem igen nyúlt.

Innen egy folytonos benső ellentét, mert aki gyöngének érzi magát a realitásban, az annál nagyzóbb képzeletében. Hisz' hiuságát (s kiből hiányoznék?!) csak ezirányban elégítheti ki. E benső ellentét élességét azonban szerencsésen tompította a poétikus magány s tompította nehány jóakaró, szerető ember társasága.

Mint valami üvegházi növény, a külső élet durvaságaitól megkímélve, az ilyen lelkületű ember évek hosszú során egy különös sejtelmekkel telt öntudatlanságban, valóságos álomban maradhat... Ilyen álomból csöppent ki az életbe Mednyánszky.

Később, a külvilággal s az emberekkel érintkezvén, ez az érintkezés optimisztikus jellegű, bár az inferioritás érzete az igazán őszinte, a minden tartózkodás nélkül való közeledést lehetetlenné teszi az ő részéről, és viszont. Ez bizonyos tekintetben úgyszólván ösztönszerű védekezés, mert megőrzi a túlideges embert sokáig a szenvedélyek rázkódtatásaitól; föltétlen szabadságszeretetet is szül, mert az ilyen ember szívesen ád mindent, csak maga magát nem, mert azt a legjobb akarattal sem adhatja.

Mindebből látszólagos ellenmondások erednek.

Egyrészt az illetőt élhetetlennek, a gyakorlati életben járatlannak és igen is naivnak látjuk, másrészt a legmesszebbmenő szám-

tást és óvatosságot találjuk benne. Az ilyen ember igen szerethet más embert, de föltétlenül bízni senkiben sem tud, mert önmagában nem bízik.

Efajta egyéniségek mindenben imádják az erőt, mert érzik ösztönszerűleg, hogy erőssé lenni, ha testileg nem is, de lelkileg egyetlen igazi életföladatuk. Mert csak ily réven lehetnek harmonikusakká s csupán így juthatnak a lelki fölszabadulás boldogító érzéséhez.

Ez jellemzi Mednyánszkyt legkivált.

Mint minden ösztön, úgy ezen erő utáni sóvárgás is kiterjed valamennyi külső-belső tulajdonságra, ki a környezet, ki a mindenség sajátos megítélésére. Milyen különös és mégis milyen jellemző, hogy egy-egy ilyenfajta vézna poéta, képfaragó vagy piktor, mennyire iparkodik a gigantikus után!... És hogy éppen az ilyenek, mennyire nem szoktak kedves és vidám dolgokkal foglalkozni, holott az olyasmi külsejükkel és életszokásaikkal talán jobban kvadrálna!

FENYVES.

Harmonikus egészszé a gyönge ember csak úgy válhatik, ha vagy igen sokáig él (nincs púpos, aki ne gondolkoznék; az inferioritás védekezik, ha egyéb nincs kezeügyében, furfanghoz folyamodik) vagy különös külső körülmények, inkább csapások által, a kétségbeesés révén végre is megteszi azt a lépést, amelyhez normális viszonyok közt ereje nem volna.

Művészünknek kijutott az utóbbiból és segített harmoniába jutásán a kor is.

Ilyen emberek, idővel, a külső események iránt közömbösek lesznek, a nem rég történt és aránylag fontos eseményeket feltünő gyorsan felejtik s azokat összezavarják, a belső életüket érintő legparányibb benyomásokat viszont, hosszú éveken át híven őrzik.

Hangsúlyozzuk azonban, hogy az a sóvárgó föltekintés az erős felé,

az ment minden keserüségtől: éppen mert univerzális, — és tipikusan univerzális a mi művészünkben.

Míg az erős ember néhány vetélytársat ismer és azokat többékevésbé irigyelvén, gyűlölheti, — a magát általánosságban gyöngébbnek érző ember az emberek összeségét nem gyűlölheti, mert ez az érzés elpusztítaná, minden gyöngesége ellenére öngyilkosságba vinné.

Ilyen embernek egy magasabb míveltségi fok: életföltétel.

Hogy mennyit tanul, milyen ösztönszerűleg, milyen mohón — Mednyánszky!

MOCSÁR.

Az a lelkivilág, amely náluk hivatva van minden egyéb hiányzót és nélkülözöttet pótolni, folytonos táplálást igényel, különben elcsenevészik. Az egyéni exisztenciának azon kialakulása, amely a gyarapodó korral kis vagy nagyobb körben tekintélyt, állást szerez az erősnek s azt a boldogító illúziót költi, hogy érvényesülvén, mások támasza lehet: a gyöngéknél is megtörténik, de tisztán elméletileg megyen végbe úgy, hogy bizonyos idő teltével még az apaság érzésének illuziójáig is eljuthatnak. (Igy fogadná gyermekeivé a világ összes árváit a mi jó művészünk.)

Egy igazi filozófus (de van-e ilyen igazi?) ennyivel is beérné, a közönséges ember azonban, a gyöngék árnyéletére utalt ember, törekszik, mint

gondolkozó, vagy mint művész, valami kis nyomot hagyni maga után az életben; vergődik, hogy személyes kis illuzióit legalább valamely aszott karóhoz kötözhesse. Ezt tapasztaljuk általában s a társadalom minden rétegében találunk erre igazoló példát. Kezdve a kis púposon, el a félreszületettek egész során, a nervózus, érzékeny művészlélekig, azon iparkodik valamennyi, hogy egy jobb világot teremtsen magának; hány poéta akad a sántánszületett kis falusi libapásztorok között s tartja, meghódítja, lekenyerezi irgalmatlanul egészséges társait meséivel; hány

PÁRIS KÜLVÁROSÁBÓL.

AZ ELTIPROTTAK.

púpos parasztsuhanc faricskál mesterileg a hosszú téli estéken, mialatt ép társai a falu szép leányaival dalolnak a fonóban . . .

Jellemző, hogy éppen az ilyen szerencsétlenebbek hajlanak a művészetre s az ilyen fajtából kerül ki a legtöbb művész, de a legtöbb gyönge művész is.

Hányszor keseríthette el ennek az igazságnak az ismerete Mednyánszkyt! . . .

Mert mily erősnek kell lennie a művészi hajlandóságnak egy ép, erős, szép ifjúban, hogy elvonja a tarka élettől, az ezer csábítástól, az ezer igérettől! . . . A Böcklinek előtt tárt karral áll a gyönyörű-

VIHAR.

A MÉHES.

séges élet. Hányszor irtózhatott meg az ő «hangulat» képeitől Mednyánszky!...

Mert természetes, hogy a drámai érzés többnyire az erősek osztályrésze.

A gyöngéknél ezt valami krónikusan súlyos, gondteljes hangulat pótolja, olyasmi, amit az az ember érez, aki hosszú vándorlás után szorongva kezdi sejteni, hogy rosz úton haladt. Ez az érzés, egyrészt közeledik a dramatikushoz, másrészt teli van lyrával és szentimentalizmussal, amitől ugyan épp a gyönge ember fél a legjobban, mert éppen az ilyen érzések közepette véli magát a legnevetségesebbnek. Innen a törekvés, a folytonos erőlködés nagy, magasra és messzire tűzött célok után, a legszánalmasabb visszaesések és tépelődések közepette.

FIUME.

És alapjában, ez a modern művészet pszikológiája, — de vajjon találhatott ebben vigasztalást egy Mednyánszky?!...

A gyönge ember nagyon korán eljut ahhoz a tudathoz, hogy benne semmi rossz, de talán semmi jó sincs. Mert úgy az elfogadott jó, mint a hivatalos rossz, nála csupán a kényszerűség szülöttje. Ő kevésbé ringathatja magát erős embertársai ama boldog illúziójában, hogy elhatározásai szabadok és hogy valamire büszke is lehet.

Igy, e lelki torturákon át válhatik kishitűvé a gyönge.

És mennyi erő kell ahhoz, hogy hitüket megőrizzék a Mednyánszkyak!

És mégis, mily gyakran találjuk meg a gyöngékben, habár leplezetten, a legtömérdekebb benső hiúságot. Mentheti őket különállásuk, amit azonban ők, gyakran előnyükre magyaráznak. Az erőseket, és azok időtöltéseit eleinte irigyelték, de mivel ez az érzés megalázó és fájó, azokat az időtöltéseket mint durvákat és túlságosan anyagiakat, kezdik

lenézni mindaddig, amíg az élet ellenállhatatlanul meggyőző erejével, pünkösdi királyságukból ki nem ábrándítja őket . . . És ekkor, egyben figyelmezteti is őket az élet, hogy kötelességük erősebbé lenni, ha élni akarnak.

Ilyesmiket vall, efélékre tanít Mednyánszky művészete.

Oh, mert az ecset gyónása megdöbbentően őszinte . . .

Az ecset őszintén bevallja, hogy az ilyen exisztenciákból hiányzik az egyöntetűség; minden mai napnak meg kell ölnie a tegnapot, mert minden emlék úgyszólván homályt vet a megalkotandó övőre.

LŐCSE.

Míg az erős, egészséges ember pirulás nélkül gondolhat vissza legféktelenebb tobzódásaira is, addig az inferiorist bizony bántják kicsinyes kételyei, röstelli azt a sok hamis helyzetet, amelyekbe éppen gyöngesége kényszerítette, és ez türelmetlenné teszi minden iránt, ami szentimentális, még akkor is, ha ez a szentimentálizmus jogos és szép, még akkor is, még akkor talán inkább, ha a saját könyei nedvesítik arcát.

A Mednyánszky elhagyogatott vásznai! Befejezett művek, amelyekkel többé nem törődik! Amelyeket többé látni se kíván! . . .

Mivel a mult emlékei, épp úgy, mint a jövő reményei, igen silányak: a púpos vagy más efajta, még parasztsorban is, filozófus, szeret a térhez és időhöz nem kötött világgal foglalkozni. A história iránt, a hagyomá-

nyok iránt, a dátumosan való iránt, kevés és langyos az érzéke. És ilyenek a magasabb míveltségi fokon lévő hasonló egyének.

Jusson eszünkbe, hogy siet, mennyire menekül a mi művészünk újra és újra az örök természethez!

Azok szerint a hiányos méltányossági fogalmak szerint, amelyeket emberi észszel megalkottunk, ugyanegy eélhoz kéne jusson a gyönge akarnok és a született erős ... Hogy ez mennyiben igaz, nem tudhatjuk. De tekintve azt a két különböző utat, amelyet befut az erős és végig küzködik a gyönge, látjuk, hogy bizony mind a kettő egyenlően érdekes!

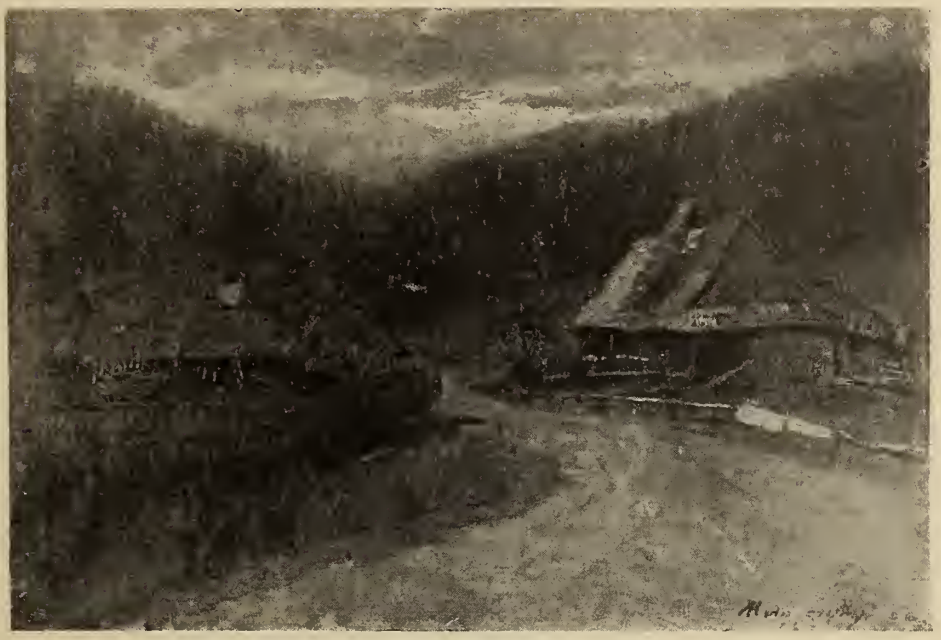

IGLÓ-FÜRED.

Az erős útja egyszerű, irányában keveset változó és kissé egyhangú, — a gyöngéé viszont ösvényesebb, meredekjeit kerülgetvén hosszabb, gyakran eltérő, de meglepő fordulatokban gazdagabb.

Igy, tulajdonképp, panaszra hát egyiknek sem volna jussa. És panaszkodni csak az olyan fog, aki nem gondolkozik.

Mednyánszky fényesen gondolkozik s elmélyedve képein, nyomon kisérhetjük, mint fösti meg filozófiáját...

A gyönge, aki múltját mindegyre temeti, hogy vele meg ne mérgezze a jelent és a jövőt: könnyebben feledi ideáljait, illetve, könnyebben talál helyükbe új eszményeket. Innen magyarázható talán, hogy bár az ilyen temperamentum, az ilyen egyéniség művészi fejlődésében

gyakran észlelhetünk visszaesést, mégis sokkal ritkábban jutnak zsákutcába, mint az erősek. A gyönge lelkijárműve hasonlít az óvatosan kormányzott kis ladikhoz, ha fövényre csusszan is, könnyebben, gyorsabban szabadulhat ismét vízre, holott a nagy páncélos bizony siralmasan ott reked.

És a pálya vége? . . .

Míg az erősben, akár testileg, akár lelkileg, többnyire csak egy organum mond csődöt s ennek következménye hosszú vergődés, iszonyú küzködés a kérlelhetetlen visszafejlődéssel, — addig a gyönge bezzeg óva-

A MŰVÉSZ JEGYZETKONYVÉBŐL.

tosabb, jobban fegyelmezett testi-lelki szervezete csak akkor mondja föl a szolgálatot, amikor már az erőnek utolsó parázskája pislant benne végsőt.

Hányszor láttuk betegen, roskadozva állani új munkába, új föladat megoldása elé Mednyánszkyt!

Mennél kevésbé érzi magában a gyönge a produkció és a reprodukció szükségét anyagi értelemben, annál teljesebb az benne a szellemi termelésre, így iparkodván kielégíteni azt a mindnyájunkkal közös vágyát a maradandóság iránt, a folytatódás után.

Tartsa bár, mint tartja a mi művészünk, az irott, a faragott, a fes-

tett halhatatlanságot is csak afféle korlátolt barbár fogalomnak, — mégis jól esik az a tudat, hogy marad itt belőlünk valami, az ismeretlenbe, esetleg a semmibe történt ugrás után . . . Az anyagiságból teljes szabadulás nincsen, még abban a tisztult légkörű magasban sincsen, ahová éppen gyöngesége erejével tudott följutni Mednyánszky.

Az ilyen művészek alkotásaiban is föltalálható a faji jelleg, de persze más értelemben kell azt keresnünk, mint keresnők az erős temperamentum vidám, külsőségekben is gazdag művein.

Nem a csöndéletszerű, nem az időhöz, térhez tapadó külsőségek

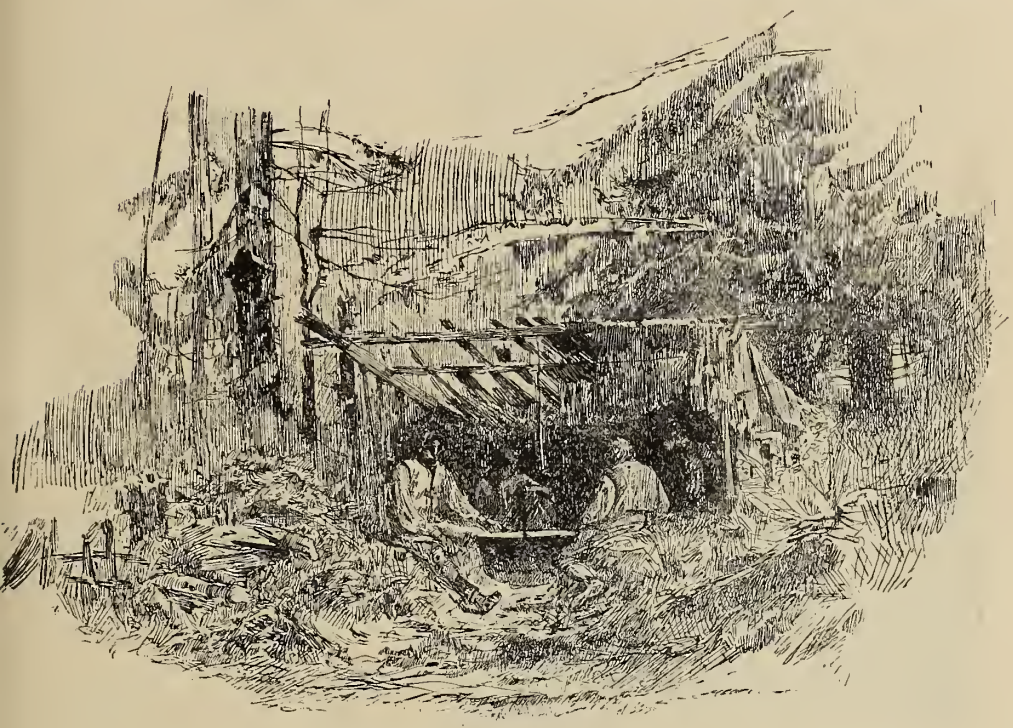

JUHÁSZOK A KÁRPÁTOKBAN.

ábrázolásában nyilvánul a faji, mondjuk, nemzeti érzés, de abban a mélyebb kultuszban, amelylyel fajtájának legerősebbjei és legjobbjai iránt viseltetik s amit műveiből kiérezni lehet, de tárgyilagosan megmagyarázni nem. Nem a kulacs, a fokos, nem a kostök az, ami a Mednyánszky-féle műveket magyarrá teszi, — de aki ismeri, aki szereti például a magyar Alföld levegőjét s a ki érti, érzi a magyar ember lelkét, az benső barátra lel Mednyánszky képeiben.

Tovább okoskodván, ismételjük, hogy a gyönge ösztönszerű kultuszt táplál magában az erős iránt. Így a túlfinomodásban szenvedő civilizáció

a férfiasban s annak legtömörebb megnyilatkozásaiban keres kárpótlást. (Ezt tapasztaljuk a görög s utóbb a római művészetben; míg a primitiv görög szobrokon az ábrázolt görög hősök alig különböznek a szép erős nőktől, — amit a mese a nők közé bujtatott Akhillesről gyönyörűen példáz, — később mindinkább, végül pedig túlzásba víve hangsúlyozzák a férfiasat.) Ezzel egyidejűleg azonban ösztönszerűleg míveli és fejleszti a nőiest is. Így a mi modern, hősies erőfeszítésekben ágaskodó gyöngékkel teli korunk! Dekadens íróink mily szeretettel babrálnak a férfias erő jellemzésével s az erős után való epedésükben eljutnak, nem az erőhöz, de a brutalitásba; ott ténferegnek a szociális kérdések hánytorgatásával a munkásosztályokban, keresve ösztönszerűleg a nyers, az ép, az egészséges erőt. Így a piktor is. Mily szivesen hódolna a nyers erőnek a dekadens festő! És mennyire alig jut tovább a pitoreszknél . . . Másrészt, csakugy izgatja, érdekli a modern írót, valamint a modern festőt az, ami beteges, ami gyönge, gyönge a klinikai kuriozitásig.

A MARNE PARTJÁN.

És így van ezzel a modern közönség is.

A megelőzőkben elmondottuk, hogy a mi művészünk is megjárta ezeket a lejtős utakat s tudjuk, mennyire nem esúszott róluk kátyuba.

De azért, ha teljes elfogulatlansággal akarunk itélni, ki kell mondanunk, hogy Mednyánszky művészetén is rajta van a legmodernebb művészet szignaturája.

Megtaláljuk œuvrejében a hódolatot, a rajongást az egészséges, de inkább pittoreszk külsőségeiben ábrázolt bestia iránt — s megtaláljuk a legmesszebb menő spiritualizmust, azt, amelynél a test már csak igen átlátszó vagy már csak igen rozoga keretül szolgál.

És hogy ebből Mednyánszky rovására mennyit ró majd az utókor s mennyit fogad el kvalitásnak, az az utókor dolga, az ma beláthatatlan.

Annyit tudunk, hogy mint korunkban minden irányzat, úgy művészi irányzataink is túlzottak a betegességig. Esküdjünk bármelyikre, kénytelenek vagyunk, ha titokban is, megdöbbenve vallani be magunknak, hogy érzékünk bizony tompul a szép iránt s művészi érdeklődésünkkel karöltve kullog az ideges kíváncsiság.

Az az egyoldalú spiritualizmus, amely ideális végcél hijjával vagyon, épp oly kevéssé vezet a harmonikus széphez, aminthogy oda el nem vezethet a brutális erő egyoldalú állatias kidomborítása sem.

Mednyánszky meg tudta látni az ideális végcélt s a brutális erővel való birkózás közben sem maradt alul.

Akadt nehány író korunkban is, akik magasztosabb filozofikus eszmék és az igazi nagy tradiciók által lelkesítve, szemünk elé állították a szépnek azt az ősrégi, soha teljesebben meg nem alkotott tipusát, amelyet például a keresztény mitoszban az angyalok s a szerafok képviselnek; figyelmeztettek bennünket a tradiciókra, amelyek visszavisznek a legrégibb időkbe s kapcsolatba állanak előttünk mindmáig okkult kozmogonikus igazságokkal. Ezek az írók s a rájuk hallgató művészek előfutárai egy szebb művészi jövőnek, egy, még ezidő szerint igen távoli hajnalodásnak. Sok művész megérti őket, sőt érez is valamit az igazságukból, de csak átvitt értelemben érzi s érvényesítését művészetében alig-alig meri megkisérteni. Sejt magasabb harmoniákat, de két külön nemhez kötött, férfihoz s nőhöz szokott fantáziája annyira fölemelkedni nem bír.

A MŰVÉSZ JEGYZETKÖNYVÉBŐL.

A bátrabb próbálkozók közül való Mednyánszky.

Szinte azt mernők állítani, hogy a magyar művészek közt ő az egyetlen, aki ilyen szférákban is tesz már egy-egy határozottabb lépést. Intuiciója, logikai következtetése is föl-fölér a legtökéletesebb szép forrásához; mélységes természetmegértése vezeti őt oda, ahonnan a halhatatlan klasszikus művészet itta az örökéletet.

Hányszor hallottam őt tanakodni, hogy sok tekintetben mennyivel tisztultabb kulturák előzhették meg a mi keservesen, örökké recidivázva fejlődő kulturánkat! . . . És ilyenkor szidta önmagát, a művészetét, hogy az csupa brutális anyagiasság, spiritualizmusában is csak megannyi rom, meddő törekvés és haszontalan küzködés az intuitive érzett szép harmonikus felé! . . .

Egy csöppet se volt ilyenkor igaza.

Legföljebb azzal vádolhatta volna magát, hogy pikturájából bizony valami hiányzik, — az, amire első sorban néki, az embernek lett volna üdvösen szüksége: a középút.

Lássuk, hogy ő, a gyönge ember, ezért mily módon keresett magának kárpótlást, és miben találta azt meg?

KOTTINA VÖLGYE.

HEGYI TÓ.

XI.

Az ötvenes években született emberek javarésze abban a közös — mondjuk — szerencsében részesült, hogy konkrét vallási fogalmakkal nem terhelték őket roskadásig.

Való igaz, hogy így ugyan elővette őket jó korán a kétely és sok lelkiküzködésben, kivétel nélkül, keservesebb részük volt, — de legalább, részben, megőrizhették elfogulatlanságukat s valami egészséges, gondolkozásra serkentő tárgyilagosságra is, többnyire szert tettek.

Sokan, de különösen a Mednyánszky fajtájú gyöngék és szenzitivek, csakhamar kutatni kezdték azt, amivel lelkük azon részét kielégíthessék, amely úgylátszik örök időktől fogvást áhítozik az ismeretlen megismerése után.

Legközelebb esett e célra a keresztény világfelfogás; természetesen, abban a majdnem gyermekded formában, amely közkézen forog.

Így cselekedett a fiatal Mednyánszky is.

A fiatal kedély beérte a keresztény tanításban foglalt morállal, de amint korosodott s gondolkozott, — pedig már jókor s lehetőleg függetlenül gondolkozott, — csakhamar kifelé kívánkozott a piétizmus és elkorcsosodott miszticizmus egészségtelen tömkelegéből.

A vallástalan neveléssel kezdődő tévelygés elvezette azután a tagadásba, mert az érzés csak ott talál állandóan táplálékot, ahol az ész az útat már lerakta. A hitet ugyan nem tudás teszi erőssé, de legalább is a valószínűségre szüksége van, különösen a gyöngének. A Mednyánszky félék, rajongásukban az erő iránt, persze szivesebben követték például Nitsét, mint a Názáreti meghamisítóit. (Erős és határozott jellemű művész, mint például Matejko, nemcsak buzgó keresztény, de hű katolikus is marad, nagy műveltsége s tág látköre ellenére. Jellemzi különben éppen Matejkot, hogy egy faj s egy meghatározott kor szellemébe annyira belétudott mélyedni, hogy annak alakjait bizonyos másodlátást föltételező élettel volt képes fölruházni; hatalmas elméjét a katolicizmus dogmái s két-három század aprólékosan ismert históriája annyira lefog-

lalták, hogy egyebet talán nem is látott, — kíváncsi se volt arra, ami fáján túl létezett . . .)

Szerencséjére a mi művészünknek is, éppen abban az időben kezdett terjedni az a modern bölcselkedők egyoldalú tanainál tisztultabb, tárgyilagosabb s az egész mindenséget inkább felölelő világfelfogás, amely brahmán budhisztikus tradiciók révén szivárgott Európába.

SZEPES-VÁRALJA.

Tárt karral fogadta Mednyánszky.

Hisz ez a világfelfogás az, amelyre azok áhítozhatnak, akik mindent szeretettel akarnának felölelni s akik a küzdelmet szeretik annak legkülönfélébb lehetőségeiben.

Fantasztikus volna ez a hitvallás, ha nem éppen az evolució képezné sarkalatos alapföltételeit. Amit Darvin az univerzum általunk ismert kis részére nézvést megállapított, azt a brahmán budhizmus az egész mindenségre dúsan kiterjesztve nyújtja; ebbe belefér Nitse, belé Tolsztoj (már például a határokat vonó Spencer karjai közt mily kevés fér el az egészből!) — de ők is csak egy-egy csepp a gondolatok és eszmék ama nagy Oceánjában.

Talán még általánosan nem igen adunk róla számot magunknak, de e nékünk új világnézet hatása már érezhető úgy az európai irodalomban, mint a művészetek terén.

Nálunk a piktor Mednyánszky az első képviselője.

Ma még sok zavart okoz. Összebonyolítja a megszokott következtetéseket, rombol az útszélivé sablonosodott szimbolumok között s az új következtetések módját még nem sajátították el a gondolkozók, a művészek, bár folyik már a lázas keresgélés új formulák s új szimbolu-

KORA TAVASZ.

mok után, hogy nehány tömör szóval vagy még egyszerűbb jellel a fogalmak egész sorozatát közvetíthessék.

A művészek találtak már egy-egy próbálkozó szimbolumra, de biz az még csak olyan zagyván összetákolt holmi, inkább a régi szimbolumok roncsaiból van összehordva. Mednyánszky is a próbálkozók sorában dolgozik s ő maga bevallja, hogy biz ebben az irányban a modern piktorok eddig még épp oly kevés szerencsével boldogultak, mint a modern épitők, akik egy új stilust akarnak teremteni, de nem tágítanak, szabadulni nem tudnak a hagyomány sablonjaitól.

De azért Mednyánszky nem csügged, vagy tíz-tizenöt év óta ernyedetlenül gondolkozik, tanul s dolgozik ebben az irányban.

Átvergődött a dilemmákon, amelyek a meghasonlásba vihetik az őszinte művészt s már-már válságba is taszítják az egész modern művészetet.

Mert mi történik?

A gyöngébbek hovatovább a tiszta ornamentikába menekülnek s így valósággal megszöknek a mai szellemi csatából; embert, állatot, növényt merőben bizonyos dekorativ szempontokból itélnek meg, mintha nem is lenne érző, küzdő, szenvedő lény az ember. (Jusson csak eszünkbe

A MŰVÉSZ JEGYZŐKÖNYVÉBŐL.

Mednyánszky meghatottsága modeljével szemben, s hogy mennyire vélük érez!...) Mások meg minden természetes bázis nélkül építenek találomra, s emellett igen büszkék, ha itt-ott véletlenül lelnek valamit, ami az idegekre is hatni tud; ezek úgy kisérleteznek a fiziológia s a magasabb pszihofiziologia problémáival, mint az asztaltáncoltató asszonyságok. A sorsuk pedig?... Fegyelmezett gondolkozás, organikusan összefüggő eszmék és érzések hijjával lévén, a sikertelen keresgélés minden zökkenője után vissza-visszaesnek a tárgyilagosan fotografikus realizmusba.

Mednyánszky is megjárta ezt a művészi Kálváriát és nekiindult újra, meg ismét újra.

Kérdeztem volt tőle tapasztalatait.

Mi az oka, hogy olyan keservesen boldogulunk? Hogy egyáltalában még nem tudunk boldogulni?

Körülbelül így felelt:

«Mert az új nagy világnézeteket megtestesítő és szemlélhetővé tevő szimbolumok nékünk épp oly kevéssé felfoghatók, mint például a két-

VIRÁGZÓ FÁK.

neműség ősrégi ideálja. A nékünk olyannyira új hit még nem bírt bennünket annyira átalakítani, hogy a méhében sejtett eszmék egész nagyságát és egyszerűségét képesek lennénk megérteni. De viszont, az új hit eleget adott már nékünk arra, hogy az általános alapelveket és az azokból sarjadó főirányt megsejthessük. Hiányzik belőle azonban nékünk az etika . . . Igen, mert hiányzik belőle az a korlátolt, az az opportunizmusból fogant úgynevezett morál, amelyet számunkra még nem pótolhat eléggé a benne található, de a mi szűk látókörünkből, a mi korlátolt eszmekörünkből túlságosan kimagasló tárgyilagos igazság . . . Az az ob-

jektiv igazság, amelynek egyes alkotórészeit megtalálhatjuk a természettörvényekben.»

Nem a mi dolgunk, hogy itt Mednyánszkyval a lényeg fölött vitatkozzunk . . . Őt jellemezzük, olyannak, amilyen, hitvallását ismertetvén:

Folytassuk szavait:

«Ezen annyira spirituális tanok megértéséhez föltétlenül szükséges a kontempláció. A kontempláció és az ember önmagába való elmélyedése vezetett a rejtett természettörvények megismeréséhez. A mi éghajlatunk alatt az anyaggal való küzködés dominál. Társadalmi és állami szervezetünknek ez ád oly különösen materialisztikus jelleget s ez az oka annak is, hogy a kereszténység eredetileg tiszta tanait is eltorzítottuk már a fölismerhetetlenségig. És lásd, éppen ez, ez a túlságos materializmus, ez az oka, hogy olyan körömszakadtig tákolgatjuk, foltozzuk, keressük a morálnak azt a fogalmát, amelyre a finomabb, az eszményibb fajoknak ugyancsak kevésbé van szükségük. Ádám s Éva csak akkor ismerkedtek meg a jó és a rosz fogalmával, amikor vétekbe estek, addig ártatlan mezítelenségüket akkor kezdték szégyenleni. És először, Éva . . . Tisztáknak, minek a morál? Hidd el, gyerekem, kiszámíthatatlanok azok a rázkódtatások, amiket ezek az ujonnan beoltott eszmék idéznek majd elő ebben a mi podagrásodó társadalmunkban. Nincs jó, nincs rosz, — evolució van, és ez az üdvösség!»

Hát nem ilyen, szórul-szóra ilyen Mednyánszky művészetének a jelleme is. Nincs vázlata, nincs egy ceruza, nincs egy ecsetvonása, ami ne a legőszintébben erre a gondolkozási irányra, erre a hitre vallana: «nincs jó, nincs rosz, — evolució van, és ez az üdvösség!?»

De hát tiszta legyen, és egész lényében eszményi, aki ezen a réven mer hinni az üdvözülésben!

Ő szentül hisz.

Kredója:

«Ezek az eszmék talán egy európai fajban se fognak úgy hódítani, mint éppen a magyarban. Biztat, hogy itt jó talajra lelt a nazarénus hit is. Aztán meg jusson eszedbe, hogy a mezopotániai civilizációnak s a magizmusnak szinte első művelői a turáni fajok voltak; Konfucius vallása legközelebb áll a budhizmushoz, hívei nagyrészét rokonfajtánk, a kinaiak közt toborozta. Ez jogosít a reményre, hogy mi magyarok, akik a materiális kulturában a sor végére kerültünk, egy új, fajunknak rokonszenvesebb kulturában nem maradunk olyan hátul . . . Más lesz a társadalmi forma, más az államszervezet, de legkivált, másmilyenek lesznek a megélhetés föltételei s hiszem, hogy a furfangnak nem juthat akkora szerep, — egyéni fejlődésünknek, boldogulásunknak az lesz az egész-

ségesebb világ. Mert bennünk meg van egy bizonyos neme az eszményre vágyakozásnak . . .

Ilyen világban eltudom képzelni egy eredeti magyar művészet fejlődését is.

Erőre jutott eredeti művészete csak annak a népnek lehet, amely, hacsak kurta ideig is, de a kulturában vezetett. Azok a népek, amelyek nem világítottak, idegen nép fényét sugározzák vissza. Sok ezer esztendő előtt nagy kulturája lehetett a turáni fajnak! . . . Vajjon, hogy magyaráznád meg egyébként azt a rendkívüli nobilitást, azt a nagy érzését az illendőségnek, a tapintatot, azt az úri gondolkozást, ami jellemzi a legegyszerűbb magyar parasztot is? . . .»

Generációk átalakulási betegségeit szenvedte át Mednyánszky s maradt le mindenik stáción lénye anyagias, tehát rothadó részéből jócskán.

Mai mivoltában, olykor szinte megdöbbenve tapasztalom, úgy az emberen, mint persze képein is, hogy már-már túlságosan, mondjuk a forma-szépség rovására tisztult, s amit ád magából a képein, az olykor annyira szintézis, hogy egy lépés még s már nem kép. Szerencsére, a színek még kötik őt.

Súlyos útat járt ő meg.

Eleinte a sejtelmek, — minden vezérfonál nélkül. Azután a keresés, — mennyi tapogatózással!

És éppen a tapogatózásoknak tartozik hálával, eközben találta meg magát.

Eleinte asszimilálgatni próbálgatott a közkézen forgó vallási- és bölcsészeti nézetekből. Lett belőle tamáskodó keresztény, de azért mármár biztos révben érezte magát . . . Világot jár, szivét tépi a valóság brutalitása, hite teljesen cserben hagyja s elkövetkezik a nagy reakció, aligalig tud hinni művészetében is. Nevetségeseknek tartja, mesének mindazt, amit a halhatatlanságról mint ember s mint művész hitt, — lenyügözi egyidőre a féktelen, a brutális materializmus s egyszer csak, megundorodva magától, újra útnak indul és azóta megy, megy, keres fáradhatatlanul és útja mind tisztább magasba vitte.

Szabadságszeretete révén kivész belőle a hiúság. És nem ismerek embert, akiből teljesebben kiveszett volna.

A tökéletes megközelítésnek az a lehetetlensége, ami a szenzitiv embert jellemzi, jellemzi őt is, — de viszont ez a magyarázata annak is, hogy ő, az ő komplementerjét nem egy egyénben, de sokban, tipusokban keresi.

Jó ember? . . . Aki ismeri, tudja róla, hogy mélységesen jó.

Ő azonban, nyilván ilyenformán adná magyarázatát a saját jóságának: azok a le nem kötött emberek, akik csak azokkal érintkeznek, akikkel nékik tetszik, akikkel rokonszenveznek, azok természetszerűleg jóindulatúak; hisz embergyűlölet csak ott lehetséges, ahol az ember érintkezéseiben antipatiákkal is kénytelen megalkudni.

Hogy semmi érzéke a pénz, a haszon, a lukrum iránt?!

Találhatunk erre is filozófiát.

Fiatal korában a gyönge nem használhatja a pénzt úgy, mint az erős. Érzi a szenzibilis gyönge ember, hogy pénzen vásárolható ékszer, aranyóra, drága melltű, szép ruha nemcsak hogy nem lendít inferioritásán, de azt még szembetünőbbé teszi. Hogy a modern pénz nagyhatalom, minden árok áthidalója, azt nem meri hinni, — sokkal jobbaknak képzeli az embereket, mintsem hogy megvesztegethetőknek tartaná őket, és nem is veti meg őket annyira, hogy jóakaratukért pénzt merne kínálni. Később, — mint Mednyánszky, — megismerkedik a pénz varázserejével, de akkor már konkrétebb és magasabb aspirációknak hódol s a pénzt, mint eszközt, kénytelen valamire becsülni, de mint végcélt már el sem tudja képzelni.

Oh! hol jár ma Mednyánszky onnét, ahol a pénzzel törődnek!... Mednyánszky mai lelkiállapota olyan, mint az a Mednyánszky-féle szürkület, amelyet sokan reggeli, mások esti szürkületnek tartanak. Talán nem kockáztatott következtetés, hogy ez a szürkület azoknak, akik mögüle a hajnalt várják, tehát az optimistáknak, tényleg ébredést jelent, — míg azoknak, akik az alkonyt látják mögötte, csakugyan a bekövetkező hosszú éjszakát jelenti. Mednyánszkynak, — s ebben nem kételkedhetünk, — ott a hajnal, sőt ő már a reggelben él.

Jellemzésére a mai Mednyánszkynak, eredetiben közöljük itt egy tegnap kelt levelének a képét. A levelet Bécsből, 1904. julius 6-án írta.

DRÓTOS TÓT.

Bécs Julius 6.

Édes Öregem!

Kérlek írd meg, hogy hol fogsz tartózkodni Tátrafüreden? Iglófüreden? ha csak rövid időre is de meglátogatnálak. Most nem lett volna alkalmunk kellemes órákat együtt tölteni, mert nálad sok dolgod van, s nálam is van.

Egyelőre itt maradok, csak keveset dolgozom és leginkább kis szobámban heverek. Mindenek előtt nyugalomra van szükségem.

Föltétlenül szükséges, hogy hosszabb időre menekülhessek [illegible] az álnok nép világából, ott.

semmit és Streittal, mint
a döglani készülő ló —
Hogy magányomat a
melyet reménylem nem
az Oroszok nem a Jugaiak
nem fognak zavarni, egykor
egy kissé megszakitani és
szepességbe jövők egy néhány
napra.
Tisztelem a Babit és azt
a néhány ismerőseimnek
a kik még Pesten tartozkodnak.
Kézcsókomat kedves
nővérednek; sok szerencsét
és üdvözlést a csillagnak
Ökel ugy Híved
a vedlésre készülő
Öreg Rutya

XII.

Álljunk meg egy pillanatra s vonjuk le a tanulságot az iméntiekből.

Az érzéki külvilág behatása alatt észlelhető evolúciója a művésznek, megfordított arányban áll benső énje evolúciójához.

A külső percipiálások, apreciációk eleinte egyszerűek s idővel mindinkább összetettekké válnak, összezavarodnak. A színek, a melyeknek egyszerű skálája és egyszerű harmóniái a fiatal lelket és szemet kielégítik: ezerféle árnyalatban vesznek el, mert gyenge érzékeink által közvetített percepciók halmaza fizikai fogékonyságunkat túlhaladja.

Másképp a belső evolúció.

A sok átvett vagy önalkotta fogalom és érzés, — fiatal korunkban igazi labirintus, amiből egy mester vagy valamely nagy tan segítsége nélkül alig juthatunk ki, — idővel tisztul és egyszerűsödik.

Ez a két, időben párhuzamos, tendenciában ellenkező processzus érdekes módon hat kölcsönösen egymásra.

Fiatal művészeknél a koncepció homályossága, és ezzel ellentétben a kivitel üde egyszerűsége és naivsága tűnik szembe.

Ugyanazon mértékben azonban, amint a koncepció tisztul, — vész el a legtöbbeknél az előadás frissesége.

DALMÁT LEGÉNY.

Komoly föladata volna minden művésznek, aki gondolkozni tud, ezen általános emberi gyarlóság ellen küzdeni, hogy úgy mint Corot, élte alkonyán, amikor koncepciója a legderültebb és már magasztosabb harmóniát ért el, — egyszersmind festésmodora is a gyöngédség, a könnyedség és az öntudatos egyszerűség legmagasabb fokáig jusson.

A belső emelkedő evolució oly intenziv volt nála, hogy a mindinkább fogyatékos anyagot magával ragadta. És így Corotról lehet állítani, hogy halála napjáig igazán fiatal maradt.

Hasonlít ebben a francia óriáshoz a mi művészünk.

Az anyagi ember evolnciójának túltengését ki tudta kerülni s teremtő talentuma kárt nem szenvedett.

TAVASZ.

XIII.

Nézzük már most, — mert különösen érdekeset látunk, — melyik az a művészet, amelyikből a mi annyira eredeti művészünk legszívesebben s legtöbbet okult?

A keleti művészet.

Első sorban az indus, amelyben a tiszta spiritualizmust szerette, amelyben a szellemi részt, a lelkiekre minden vonatkozás nélkül való szellemi részt s az ebből keletkezett sajátságos apercepciót nyomozta.

Mi az, ami néki annyira tetszett?

Az, hogy gondolatokat akarnak érzékíteni, anélkül, hogy az érzést és annak vonatkozásait az érzékekre, tekintetbe vennék.

Mennyire beléillik ez a mi művészünk filozofális fejlődésének keretébe, menynyire támogatja lelkihaladásának azon az útján, amelyet tudatosan választott!

Kértem Mednyánszkyt egy este, beszélgetnénk arról, miféle tanulságokat szedett össze a keleti művészet tanulmányozása révén?

Körülbelül a következőket beszélte:

Meglepő annak, aki

SZENES KOCSI PÁRISBAN.

először látja, hogy például az indus művész kompoziciói az érzékek tradicióival, tehát éppen azzal, ami a valószínűség érzetét szüli bennünk, a részben átöröklött, részben egyéni tapasztalatokkal és az ezekből keletkező érzéssel, homlokegyenest ellenkeznek.

Azt a gondolatot például, hogy misem lehetetlen, azzal fejezi ki, hogy egy egéren nyargaló elefántot ábrázol.

A statika, a gravitáció törvénye számukra egyszerűen nem létezik.

FIUME.

Ez persze gondolkozóba ejti azt, aki a művészetben uj irányok lehetősége után keresgél. Mert ha a túlmostoha európai klima s az ebből származó brutális materializmus nem is kedvez az eszményi iránynak, — viszont, amott azt tapasztalja az ember, hogy a meleg, a fizikumot túlságosan emésztő indus éghajlat se alkalmas egy egészséges fejlődésre. A művészet hű tükre az egész kulturának. Úgy látszik, hogy valamint az egyes egyénekben, kiben-kiben külön, csak egy-egy attributumát találjuk meg Isten képének, — úgy a fajok is csak összességükben, közösen összefogva hivatvák az eszményi cél elérésére.

Míg az indus, elméleti téren, sok-sok ezer esztendőre mesterévé lett az emberiségnek, — az európai munkája nélkülözhetetlen a közös evolucióhoz és hozzájárul mindazon ténykedésében, amelylyel hozzájárul a szellem fölszabadításához az anyagtól.

Művészetünk itt Európában még túlságosan anyagi, a benső életből vajmi keveset fejez ki, — de nagy érdeme, hogy a közvetítő fokokat szélesebb, öntudatosabb, sőt tudományos alapra fektette.

A perspektiva, a színek fiziologiai hatásában való eligazodás képezi alap-

ját annak a szükséges keretnek, amelyek közt majdan egy hatalmas fantázia teljesebben boldogulhat. Ilyesmiről az indusok egyáltalában nem tudnak. Sőt a kinaiak is, míveltségük rendkívüli fejlettsége ellenére, csak kevéssé.

Még a kinai és japáni alakok, valamennyi figurális keleti műalkotás között, talán legtöbb bensőséget mutatnak. Ők egyáltalában nem egyénítenek, — a fajt adják szépen. A nőiest azonban semmiféle művészet nem fejezte ki teljesebben.

Mily fogyatékos művészetükben annak a viszonynak az átérzése is,

NAGY-EŐR.

amely az emberi alak s a környezet között létezik! Az alakok látszólag súlytalanok, nem ülnek, nem állnak, nem is lebegnek. A mozgás, ennélfogva minden határozottságot nélkülöz. Vannak gyönyörűen rajzolt alakjaik, amelyek nagy erőlködést akarnak kifejteni, de tényleg az erőtlenség benyomását teszik. De talán éppen ebben érvényesül, ösztönszerüleg, az az alapelvük, hogy semmi biztosat sem tudhatunk . . .

[Hogy tanul, éppen az ellentétekből, a gondolkozó művész! . . . És vajjon nem éppen eredetiségét óvta Mednyánszky, amikor olyan idegenbe, a miénkhez annyira nem hasonló művészethez ment okulni? . . .]

És tényleg, a mi realizmushoz szokott szemünk, valami különösen érdekes, egyben vonzó s mégis nyugtalanító álomképet vél látni, például a kinai képeken.

Amilyen sáppadt bennük az érzés a realizmus iránt (európai értelemben), — olyan fejlett érzékük van a vonal iránt, a vonal absztrakt értelmében. De ne feledjük, hogy a vonalak fiziologikus hatása milyen csekély s a vonalritmusnak közvetetlenül semmi köze a realitáshoz. Gazdag ornamentikájuk teli van merőben elméleti vonalképletekkel.

Keleten tapasztaljuk, hogy a színek fiziologikus hatása sem függ össze közvetetlenül a realizmussal; a disszonanciák és konzonanciák, a rezgések számarányai határozzák meg azt a fiziologiai hatást, amelyet matematikai pontossággal eszközölhetünk anélkül, hogy a fantázia a természet különféle hangulatai vagy jelenségei által befolyásoltatnék. Például a keleti szőnyeg, szín és vonal diszítéseivel.

Mintha feledné a keleti, hogy minden hangulatunk alapja mégis csak a természet. Ugyanazok a színek, amelyek egy napsütéses reggelben dominálnak s az ébredő emberre üdítő, nyugtató hatásúak, azok a színek, vászonra festve, egy képen, ugyanazt a fiziologiai hatást idézik elő, de ebben része van az üde napsütéses reggelről megőrzött emlékünknek is.

Mit tanulunk ebből? . . . Azt, hogy a természettől s a valóságtól egészen idegenkedő művészkedés mégis csak tökéletlen marad . . .

Ilyenformán beszélt Mednyánszky s mi ebben példájával kívántunk szolgálni gondolkozása módjának is.

JEGYZET.

XIV.

Mednyánszky szereti, s ha csak lehet, keresi a magányt. Megkérdeztük egyszer, mi csábítja úgy a magányosságba? Körülbelül a következőket mondta:

Egyik átka a mi modern európai életünknek, hogy folyton sarkal bennünket s csak ritkán juthatunk hozzá, hogy a külvilágtól elszigetelten magunkba mélyedjünk.

Már a gyermek nevelésénél az a nevetséges felfogás uralkodik, hogy nem jó a gyermeket foglalkozás nélkül és egyedül magára hagyni. Folyton foglalkoztatni, mulattatni, tanítani akarják a gyermeket, akiben így belső élet nem fejlődhetik és minden igazi, erős tehetség elcsenevész. Hisz ha azok a szerencsétlen gyermekboldogító filiszterek sejthetnék, hogy mily tündérvilág él minden gyermek lelkében, hogy mily ostoba, ormótlan és unalmas az ő mulattatásuk összehasonlítva azon légvárakkal, amelyeket egy még friss, romlatlan gyermeklélek épít magának!... Ha tudnák, hogy öntudatlanúl bár, mily közel van a gyermek lelke a legmagasabbhoz, mily spontán nyilatkozik meg előtte minden, míg az anyagi élet végre a szomorú hályogot lelkiszemükre nem vonja!... Ha ezek a gyermekboldogítók sejtenék, hogy az a kis konkrét tudás, a mivel a gyermeket boldogítani akarják, mily silány semmi azon óriási szellemi munkához képest, amit a gyermek végez, amikor néhány év alatt a külvilággal és mindannak vonatkozásaival ő reá, megismerkedik, amikor az átöröklött tehetségeket egyenkint ébreszti föl magában és néha öntudatlanúl fölébredni érzi magában azokat, nem számítva, hogy eközben hihetetlen rövid idő alatt sok ezer meg ezer szót és nevet, megannyi áttett szimbolumot el tud raktározni: azok a boldogítók, ha mindezt sejtenék, magára hagynák a gyermeket és nem zavarnák az univerzummal, ha tetszik, Istennel folytatott szüntelen beszélgetését.

A gyermekből felnőtt ember lesz.

Az az óriási tőkéje az igazi intuitiv tudásnak folytonosan apad; mennél inkább kilép a reális életbe, annál inkább homályosodik előtte

igazi föladata és célja. Végre teljesen elszakad a nagy tradicióból és él, úgyszólván mint az állat, kis környezetét, családját, érdekkörét a nagy mindenségnek tartva. De ez a világ, bármily mosolygó is némely emberre nézve, igen is törékeny. Az első nagy csapások, akár exisztenciáját, akár kedélyvilágát érjék, merőben kétségbeejtik. Ekkor kezd emlékezete derengeni annak az örökségnek, amelyet belsejéből eltünni engedett, ekkor

ERDEI DÓM.

ismeri meg ismét a magány jótevő hatását. Ekkor ismét szeretné ha önmaga és Istene közt mindent eltakaríthatna, ha eltávolíthatná mindazt, ami őt eltávolította s Istennek fönséges képét előle eltakarta . . .

Ismét gyermekké kell lenni, hogy az igazságot megközelíthessük: azt mondják a bölcsek.

De ez a csoda csak a magányban mehet végbe.

A művészi érzés, mint leghűbb tükre a belső életnek, ezen belső

ALKONYODIK

élet valamennyi fázisát kénytelen követni. Ha a gyermek tudna festeni vagy írni, szűz poézisével oly tündérvilágot varázsolna elénk, ami mellett elszürkülne minden művészi alkotása az emberiségnek.

Érzi ezt a meglett művész-ember; vágyódik is azon tündérvilág felé, amelynek távoli akkordjai néha fölrázzák, boldog félős érzetet gerjesztve, de hiába próbálja megrögzíteni, mert csak annyi nyomot hágy az maga után, mint a félig öntudatba jutott álom.

Ilyenkor tesz nagy fogadást, hogy a magánynak élni fog. Némelyik megtartja: az ilyenek jövőjét ne féltsük. A legtöbb azonban, ismét és

A VÉGTELEN.

ismét megszegi, mindaddig, míg józelleme kifárad a javíthatatlan integetésében, a biztatásában. Látjuk aztán az ilyet, örökké elégedetlenül magával. Látjuk őt hajszában az emberek elismerése után s egyébb hasonló hiuságot kergetve: de hasztalan, mégis csak keserves öntudatra ébred olykor-olykor.

Az, aki önmagát őszintén keresi, érjen el bár keveset vagy többet: egy bizonyos nyugalmat és boldogságot okvetetlenül talál a magányban. Érzi, hogy a helyes úton van s valamikor — ki tudná mikor, — de biztosan megközelíti a tisztultabb szellemi életet.

Sokszor látunk képet vagy szobrot, amelyen több hiba ötlik sze-

münkbe mint sok más képen vagy szobron, — és különös, nem tudjuk felejteni még sem! . . . Valami ösztökél, hogy ismét és ismét szemléljük s elgondolkozzunk e tökéletlen alkotás fölött. Körülötte jobban megcsinált képek és szobrok vannak, de azok nem bilincselnek le, nem vonzanak annyira. Mi lehetne egyéb ennek az oka, mintcsak az, hogy a tökéletlen s mégis vonzó alkotás alkotója valamivel közelebb jutott önmagához és ezt a közeledést sikerült alkotásán kifejeznie. Ez az, ami lebilincsel bennünket, mint valamely magától értetődő, ellenállhatatlan igazság. Annak a legbensőbb fényességnek kisugárzása ez, amely a mindenség fő alkotó része s így az egyetlen föltétlenül igaz az emberben is.

Tessék a magányt keresni!

Aki meg akarja találni magát, legyen magányban minél gyakrabban, hisz oly nagy az a lelkünk művelésén, tisztításán itt elvégzendő munka és oly rövid az idő! . . .

TANULMÁNY.

Hányszor lökte suttba az ecsetet Mednyánszky s festette képeit képzeletben! Hányszor megutálta az olajfestéket s próbált olyankor boldogúlni egyébbel - Olaj helyett vízfestéket, temperát használt, majd meg akvarel helyett olajat és pasztelt; volt idő, amikor mintázni kezdett, míg rá nem jött, hogy az új anyag is csak anyag s ugyanazokat a nehézsé-

TÉLIDŐ.

gekct gördíti a szellemi termelés elé. Életet, bármelyik csak annyit képes kifejezni, amennyit a művész belé tud kényszeríteni a saját lelkéből.

Persze, a művész azzal ámítja magát, hogy szabadabban szállhatna, ha az a súlyos holt anyag nem húzná lefelé. És ilyenkor elképzeli: mily boldog lenne, ha ecsettől, palettától örökre elbucsúzhatnék s csak magamagának, lelke mélyén szőhetné tündérálmait! . . .

ban az esetben, ha a művész kizárólag a természet külső megjelenéseivel foglalkozik, de az ilyen művészet amúgy is frivol s felületes levén, nem elégíti ki a komolyabb törekvéseket. Az ilyesmitől mindig irtóztam. A komolyan törekvő művész, fejlődési folyamatán, előbb vagy utóbb, legalább kívánságaiban eljut oda, ahová a dolgok mélyét és ősokait kutató ember juthat — s aki így műveszkedik, lehetetlen, hogy érzéseit és gondolkozását ne mélyítené. És talán a gyöngék okkultizmusa éppen ez!»

ősz.

Azok a művészek, akiknek útja hosszú és fáradságos, de kivált azok, akik mint Mednyánszky, szüntelen küzdenek a festés anyagával, egyben szeretik és gyűlölik művészetüket. Gyakran ébred lelkükben vágyakozás: bár szabadulhatnék művészetem anyagi részétől, ettől a zsarnoktól!... De szabadulni úgy szeretnének, hogy a művészi produkció szellemi részéről lemondani kénytelenek ne lennének. Mert bár valaminek helyes és intenziv elképzelése a művészi alkotás legnehezebb része, de soha sincs keverve a fizikai alkotás kiesinyes kínlódásaival.

Hányszor lökte suttba az ecsetet Mednyánszky s festette képeit képzeletben! Hányszor megutálta az olajfestéket s próbált olyankor boldogúlni egyébbel - Olaj helyett vízfestéket, temperát használt, majd meg akvarel helyett olajat és pasztelt; volt idő, amikor mintázni kezdett, míg rá nem jött, hogy az új anyag is csak anyag s ugyanazokat a nehézsé-

TÉLIDŐ.

geket gördíti a szellemi termelés elé. Életet, bármelyik csak annyit képes kifejezni, amennyit a művész belé tud kényszeríteni a saját lelkéből.

Persze, a művész azzal ámítja magát, hogy szabadabban szállhatna, ha az a súlyos holt anyag nem húzná lefelé. És ilyenkor elképzeli: mily boldog lenne, ha ecsettől, palettától örökre elbucsúzhatnék s csak magamagának, lelke mélyén szőhetné tündérálmait! . . .

Láttuk így Mednyánszkyt, láttuk hónapokig búcsúzni művészetétől, s láttuk őt ismét megalkudni.

Mosolygó szomorúsággal vallotta ilyenkor:

— Nyomorúság biz ez!... Hitvány az emberi fantázia! A fölvezető létrán csak úgy emelkedhetik, ha annak minden egyes fokán ismét és ismét az anyagra támaszkodik . .

Ikarosz sorsára jut, aki azzal ámítja magát, hogy képes lesz az anyag fölött lebegni; gyönge viasz szárnyát saját érzelmének a melege olvasztja szét.

IMÁDKOZÓ NŐ.

XVI.

Leltározzuk művészünk hagyatékát.

Amikor egy nagy rakás fa elég, milyen kevés az a hamu, ami belőle marad! Melege, fénye... bizony elmulik az is. A legnagyobb s leggazdagabb művészi produkció, mint szellemi hagyaték, úgy viszonylik a végzett erőfeszítéshez, a gondolat és érzés elhasználáshoz, mint az a néhány marék hamu a nagy rakás fához.

Mednyánszky œuvrejében mi a beesesebb?

Az érzelem?

Az érzelem, különféle generáeiókban is, körülbelül ugyanaz. Maga a megrögzített, a képbe festett érzelem esak azokban a ritka esetekben

SÁROS IDŐ.

kincs a művész hagyatékában, ha megrögzítése úgy sikerült, intenzivitása akkora, hogy késő nemzedékekre is sugallatosan hat.

Mi, azt hisszük, vannak ilyen kincsek, művészünk alkotásai közt. Száz esztendő multán majd elválik, mit gondolnak utódaink.

Az érzelemnél maradandóbb a gondolat?

Tudott-e formával, vonallal, színnel olyan gondolatokat kifejezni, amelyek maradandók lesznek?

Hisszük, hogy tudott s e hitünket iparkodtunk igazolni e könyv folyamán. Sőt, hisszük, hogy az ő festői gondolatait utódaink még jobban meg fogják érteni s Mednyánszky művészetének gondolatgazdagságában majd csak utódaink gyönyörködnek teljesebben, általánosabban.

Őszintén küzdött, eszményi küzdelemben.

Ha Mednyánszkyra bíznám, hogy búcsúzzék e könyv végén olvasóinktól, ha kérném, hogy álljon ide és szóljon magáról, — végtelen szerénységében valószínűleg ilyesmit mondana:

Elkövetkezik az életben egy bizonyos kor, kinél előbb, kinél később, amikor az ember fölfogásra mind alkalmatlanabbá válik. Ennek tudata eleinte melankolikussá tesz bennünket. Elszomorodva érezzük, hogy napunk alkonyodni kezd, közeledünk végéhez és a leszámolás komoly órája ütni fog. Érezzük, hogy elmult egy korszak és hogy amit ezen korszakban nem végeztünk el, az megtéve ez életben már nem lesz. Hogy amit gyüjtöttünk eddig, az, de csak az a mienk . . .

Elkezdjük, szorongó szivvel, végigvizsgálni a sovány aratást s kezdjük belőle a picike értékest, a talán maradandót, kiválogatni.

E kor, az iróknál, művészeknél és szép asszonyoknál, teli van borongással és visszavágyódással. Tünődünk: mi mindent végeznénk, ha még csak egyszer közéjük állhatnánk, a lelkesült munkások közé, akiknek sorából a kor kérlelhetlen hajlása kituszkolt, kiselejtezett bennünket . . .

Az ember épp oly kevéssé türi soká a melankóliát, mint az örömet. Vigasz után keresgél, ha egy kis önámítás árán is, boldog akarna lenni. Azzal kezdi: hisz még se olyan rosszúl ütött ki a végszámadás!

De ez az illuzió sem tarthatja magát.

Ekkor derengeni kezd lelkében az a reményteljes sejtelem, hogy estéjére, — mert hogy este van, azon már nem kételkedhetik, — ismét valami reggelre virradás, valami föltámadás féle következik.

Minél jobban és öntudatosabban kezdi érezni azokat a nem szakadó szálakat, amelyek összekötik őt a multakkal és a legtávolabbi jövővel, sőt talán az örökkévalósággal, amit ugyan fölfogni nem tudunk, — annál jobban homályosodik el az átélt rövid élet képe. Belátja: ha sokat mulasztott is, azt egykor, ki tudja, hol és mikor, helyrepótolja, elvégzi; belátja,

hogy korlátoltságánál fogva a legjobb esetben sem gyűjthetett volna sokat, de hisz az örökkévalósággal szemben minden időfogalom, a mindenséggel szemben minden massza fogalma, egyértékű. Egy szemer vagy ezer mázsa? . . .

Az a megnyugvás, amelylyel a lelkileg igazán élő ember gondol az elmulásra, nem abból a hitéből ered, mintha maradandókat alkotott volna,

OLVADÁS.

de az emberi alkotások semmiségének ösztönszerű fölismeréséből; abból a meggyőződéséből, hogy minden emberi alkotás minimális. Sok száz meg száz nemzedék erőlködésének konkrét eredménye is csak parányi.

Aki így érzi a maga életének parányiságát (s Mednyánszky így érzi, őszintén), az természetesen hajlik a nagy dolgok kontemplációja felé.

A bramánok és budhisták irigylésre méltónak tartják a nagy kort érő embert . . .

Mi boldogítót találhatna az európai materialista abban, hogy valaki részenkint, öntudatosan hal meg, hogy a gyöngülést, a föloszlást saját magán meg életben tapasztalhatja?!... Materiálisan gondolkozó embernek ez csak szenvedést szerezhet, mert ő ragaszkodik a külső élethez, mert ő érzi, hogy nap nap után veszít magából valamit, amiért nem kárpótolhatja semmi.

. . . Mednyánszky hogy félne a vénüléstől!? Hogy félhetne műveszetének hanyatlásától?!

Nap nap után letűnik mögötte valami vagy valaki, akihez szeretet fűzte, ami kedves volt néki, — de ő érzi, hogy mindenből, ami múlik, valami az övé marad s utazik véle tovább. Mindennek, amitől búcsúzik, legfinomabb illata, legbensőbb volta környezi őt.

De nemcsak a külvilág környezi őt ilyen átszellemült és a mulandóság által már nem érinthető alakban. Az ő belső földi álma is ily átszellemülten, ilyen megtisztult engesztelő alakban lép elője a végső határon.

És ő ezt tartja az egykor elérendő harmónia zálogának.

TANULMÁNY.

TAVASZI VIRÁGZÁS

XVII.

A minap, örök kóborlása közben, egy délutánra ismét betekintett hozzánk kedves barátom Mednyánszky, az öreg kutya, ahogy őt intimusai nevezik.

Mert így bukkanik ő elő, váratlanul, hol a messzi Oceán partján, valahol Finistéreben, hol Itáliában, hol Párisban, hol itt Pesten, majd meg valahol a Karsztban, vagy a Kárpátok közt, vagy Bécsben, vagy a budai hegyek közt, majd meg a Tisza mentén, vagy a regényes Vág völgyében, — mintha csak a szomszédból jönne s aztán indul tovább, el messzire, mintha csak a szomszédba sétálna át . . .

Ünnep az minálunk, valahányszor érkezik.

Élvezem s lesem mohón, amit beszél. Hány érzéssel, hangulattal, mily sok szép gondolattal vagyok már adósa! Mint piktort, csodálom, — de áhítattal nézek föl reá, mint gondolkozóra.

A minap is, gyönyörűséggel hallgattam derűs, irgalmas bölcseségét, lélekbékítő igéit s bámultam szürke igénytelenségének pazar gazdagságát. Hogy mennyire meg tud ő érteni mindent! Mily őszintén meg tud bocsátani mindennek! És így tehát, mindent mennyire tud szeretni!

Amint úgy halkan, öregesen meggörnyedve, szinte szerényen bújva még önmaga elől is, úgy befelé mosolyogva tréfálkozott ezen a mi cirkuszunkon, az életen, ahol annyi szomorú bohóc hányja a vidám bukfencet s aranyos köntösben, rohanó paripa hátán táncol, ugrál át karikát, kötelet a világ, — hirtelen mellének szegeztem a kérdést:

— Öregem! milyen is vagy te hát, tulajdonképp?

Egyet köhintett, szelid szeme szokatlanul erősen csillant s így felelt:

«Olyan vagyok, mint amilyennek a pikturáim szeretnének elárulni . . . És nagyon meg volnék elégedve, ha a pikturáimnak sikerülne ezt az indiskréciót valaha teljesen elkövetni.»

— De, te is csak ember vagy?

«Az ember fogalma, gyerekem, meglehetősen tág . . . . Aztán, lásd,

ha egy papucshős férjet megkérdezel, hogy ő mi? — bizton azt feleli: Kérdezd meg a jobbik felemet!...

Kérdezd meg a képeimet.»

— De te is csak eszel, iszol, alszol és néha elfáradsz?

«Minden állattal ebben is testvér vagyok.»

Egy darabig hallgattunk.

Majd, tovább faggattam:

— Örökké vándorolsz! Sohase éreztél vágyat a megtelepedésre?

FALU.

«Soha. Szeretek élvezni mindent, de sehova se akarok odaragadni. Sokkal jobban szerettem az életet mindig, semhogy csupán egy, vagy két aspektusban óhajtanám látni. Egyszer, egy nagy bérkaszárnyában laktam Párisban, ablakom az udvarra nyílott; elnéztem esténkint, mint gyújtanak lámpát tíz, húsz alattam lévő lakásban — s mindig arra vágytam: bár tölthetnék valamennyi lakásban és mindenik lakó bőrében egy-egy életet!... De mivel ez lehetetlen, legalább is mennél többféle exisztenciát, hacsak fölületesen bár, szeretek megismerni... Bevallom, gyakran nyugtalanít az a tudat, hogy ez a sokféle köröttem nyüzsgő élet mind épen oly egyéni, és épen olyan gazdag örömökben, épen úgy

roskadásig van szenvedésekkel, mint az enyém. És búsít, hogy nem csudálhatom valamennyi embertársam szemüvegén keresztül ezt a tarka, ezermozgású világot.»

— Mi hatott meg legjobban ezek közül?

«Valamennyi. Szeretném átélni valamennyit! Még a természetemmel legellenkezőbb hangulat, az irodák, a hivatalok hangulata is csábít. Örömest töltenék el egy életet abban a csöndben is, amelyet csak a tollpercegés, csak egy-egy légy zümmögése tesz még csöndesebbé.»

TÉLI ALKONY.

— Öregem! te, ki annyit jársz, találtál az életben valami megbocsáthatatlanra?

«Csak szánni valóra ... És találtam sok művészietlenre, ami nékem, — ez is önzés, — kellemetlen.»

— Bizonyos fokig az is önzés, úgy-e, hogy olyan kócos vagy, hogy olyan keveset törődöl a külsőddel?

«Részben. Húsz esztendős koromig falun éltem, szabadon, magamra hagyatva. Ha vendég érkezett, szöktem szem elől, csónakázni, fösteni, kószálni, ami a ruhának nem valami hasznos. Sohase szerettem öltözni s külső kényszer, ami ezt az ős lustaságomat fegyelmezte volna, nem

volt. Később pedig, utazva, csavarogva, biz én nem kultiváltam az unalmas, a drága fogadókat. Itálián végigháltam olyan kis lebujokat, ahol esténkint nem vetkezik az ember, nehogy reggelre ruha nélkül maradjon. Nincs semmim. Soha nem is volt. Nékem minden holmi kellemetlen, gátol a szabad mozgásban . . . És félek hozzászokni valamihez, mert azután rendkívül ragaszkodnám hozzá. Volt egy-egy utitáskám, egy-egy

BORULÁS. (IGLÓ-FÜRED.)

bicskám, amit szinte megsirattam, amikor elveszett . . . Lásd, ha meggondolom, még szokásom sincs.

Mint gyermek, mondják, nagyon ideges voltam. Én azt hiszem: mindig a hangulaté. Az ideges ember, minden anyagi és szellemi áramot erősebben megérez s így az a belső logika, amely hangulatait és tetteit irányítja, környezete előtt szinte rejtve marad, annyira, hogy környezete előtt az ilyen ember mindig logikátlannak látszik.

Aztán . . . afféle vándortermészet maradtam egész életemre. Fizikai módom se volt hozzá a sok kóborlásban, de meg veszedelmes is lett volna megszoknom valamit. Az igazat megvallva, gyakran szenvedek

amiatt, hogy szokásaim nincsenek. Mert az apró szokások pompásan töltik be az életnek egy tetemes részét, — azt a tetemes részét, amikor az öregség kezdi csuffátenni az embert s ha akarod, ha nem, jelentkezik a nyugalom utáni vágy . . .

Ismered a rajzaimat, a vázlataimat, — alig akad köztük valami befejezett. Csak afféle átmenet valamennyi. Csak dokumentum, valami létesítendőhöz. Ilyen volt az életem is. Átmenet . . . Valami ismeretlen felé! . . . A kész képeimet nem szeretem, addig érdekel mindenik, amig készül. De hiszen maga az élet is ellensége minden véglegesítésnek. Addig az élet, amíg a fejlődés, a befejezettségnek egyik formája a halál» . . .

Így beszélt, szép csöndesen még sokáig, sokáig.

— De, öregem, megvénülsz! . . . Nem félsz tőle?

Bólintott, mosolygott.

«Félnék tőle, ha ez segítene a vénülésen.»

Kitekintett az ablakon.

Szemközt egy beépítetlen telek s a telken ócska építőanyag; gondosan ölekbe rakva a lebontott régi házakból összehordott gerendák, lécek, rakáson a vakolt tégla s egyéb törmelék. Mindez rendben tartva, osztályozva, szinte rubrikázva s köztük már sárgára aszalta a juniusi nap a pázsitot és gyomot. A telek mögött a városi bérházak, egészen hátul a Gellért orma, beborítva az alkonyodó város szennyes kéményfüstjével.

«Milyen csúnyák ezek a rendbe rakott romok!» . . .

Budapest, 1904 julius.

A KÉPEK LAJSTROMA:

	Oldal
Beckó (8 kép)	8—15
Nagy-Eőr (5 kép)	18—22
Gyermekkori rajzok (7 kép)	23—27
Vázlat	28
Vendégek	29
Tanulmányfej	30
Olasz földről	31
Tanulmányfej	32
Trencsény	36
Itáliából	37
Őszutó	38
A felvidékről	39
A nagy-eőri erdőben	40
Tót fiú	42
Tél, Beckó vidékén	43
A felvidékről	44
Az irástudók	45
A rőzse	46
A hegy alatt, Nagy-Eőrön	47
A parton	47
Civita Vechia	50
Az úton	52
Fiatal élet	53
Elmúlás	54
Olvadás	55
Talán jön valaki	56
Pihenés	57
Tükör	57
Drótozni!	58
Szálfák	59
Áradás	59
Köd	60
A kurátor	62
A gavallér	63
A ki lát	64
Az idő	65
A Dunaparton	66
Tél	67
Valamit kéne kezdeni!	68
A művész jegyzetkönyvéből	69
A templomban	70
Eső	71
Aratás	71
Mi lesz?	73
Ezüstös erdő	74
Nincs munka	75
Dalmát part	75
Est	76
Haragszik az ég	77
Erdő széle	78
Ujpesti kikötő	80
Magány	81
Stépán bácsi	82
Fenyves	84
Mocsár	85
Páris külvárosából	86
Az eltiprottak	86
Vihar	87
A méhes	87
Fiume	89
Lőcse	90
Igló-Füred	91
A művész jegyzetkönyvéből	92
Juhászok a Kárpátokban	93
A Marne partján	94
A művész jegyzetkönyvéből	95
Kottina völgye	96
Szepes-Váralja	98
Kora tavasz	99
A művész jegyzetkönyvéből	100
Virágzó fák	101
Drótos tót	104
Dalmát legény	105
Tavasz	106
Szenes kocsi Párisban	107
Fiume	108
Nagy-Eőr	109
Jegyzet	110
Erdei dóm	112
A végtelen	113
Tanulmány	114
Ősz	116
Télidő	117
Sáros idő	119
Olvadás	121
Tanulmány	122
Falu	124
Téli alkony	125
Borulás (Igló-Füred)	126

MELLÉKLETEK:

Mednyánszky László báró arcképe (cimkép)	
Mednyánszky László báró arcképe	5
A művész jegyzetkönyvéből	16
A művész jegyzetkönyvéből	24
Karácsony	40
Fenyves	56
Könyörgés	64
Ősz	80
Hegyi tó	96
Levél (facsimile)	105
Alkonyodik	112
Imádkozó nő	118
Tavaszi virágzás	122

GETTY CENTER LIBRARY

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVKÖTÉSZETE